

ธรรมศึกษาชั้นตรี

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คู่มือการจัดการ “โครงการธรรมศึกษา ชั้นตรี” ในสถานศึกษา

ผู้จัดพิมพ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๖๕

จำนวนพิมพ์ ๓๐๐ เล่ม

ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๙๗๕-๐๘-๘๔-๐

ที่ปรึกษา พระธรรมเสนาบดี รองเจ้าคณะภาค ๗ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร
 พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง
 พระเทพสิงหราชจารย์ รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร
 พระครูสุวัตถ์ปัญญาโสภิต เจ้าอาวาสวัดแสนเมืองมาหลวง(หัวข่วง)
 พระครูธีรสุตพจน์ ดร. เจ้าอาวาสวัดพาลาด (สภิกาคามี่)
 รศ.ดร.ชาตรี มณีโกศล รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
 ผศ.พรพิมล วงศ์สุข รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ พระครูโสภณปริยัติ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
 พระมหาศตวรรษ คมภีรธมฺโม ปช.๗ วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง)
 พระมหาเดชชต สิริญาณเมธี ปช.๗ วัดเชียงใหม่(เจดีย์ปล่อง)
 พระนันทนัยฐ์ กิตติโสภโณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

คณะทำงาน ผศ.ดร.สุชานาฏ สิตานุรักษ์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 อาจารย์สิริพร คีนมาเมือง รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 ผศ.ดร.นิโบล วิมลสิทธิชัย รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 ดร.ธรรต ศรีรัตน์บัลล์ รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 นางสาวดารารัตน์ ศิริลาภา หัวหน้าสำนักงานสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 น.ส.ปนัดดา โตคำนุช นายจักรภาณุ ไตรยสุทธิ
 น.ส.วราภรณ์ โยธาราชกูร์ น.ส.ศุภรัักษ์ ฉัตรแก้ว
 นางกัลยาณี อินตะราชา นายภวัต ฌ สิงห์ทร
 ดร.ดิเรก อินจันทร์ นายวรวิทย์ ผัดเป่า

รวบรวมโดย นายโสภณ พรหมจิตต์ นักวิชาการศึกษาคำนาฏการ

ภาพปก จิตรกรรมสีน้ำ วาดโดยอาจารย์สิริพร คีนมาเมือง

ออกแบบปก นายวีรพิชญ์ หิมารัตน์

พิมพ์ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำนำ

ด้วยสังคมไทยในปัจจุบันมีความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยีทำให้สังคมไทยเน้นการพัฒนาทางวัตถุมากกว่าจิตใจ ส่งผลให้เยาวชนซึ่งหวั่นไหวไปตามกระแส ทำให้มีการรับและเอาอย่างวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม อันก่อให้เกิดเป็นปัญหาของสังคมดังเห็นได้ในทุกวันนี้ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธมีคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งทางใจ ประกอบกับรัฐบาลและมหาวิทยาลัย มีนโยบายในการส่งเสริมและทำนุบำรุงพุทธศาสนา มุ่งส่งเสริมบทบาทของสถาบันศานากับสถาบันการศึกษาตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา เพื่อนำหลักธรรมพุทธศาสนามาใช้ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนนำมาใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อความสงบสุขในสังคม

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้ดำเนิน “โครงการธรรมศึกษา” ซึ่งเป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังเยาวชนทางด้านจิตใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนนักศึกษา ได้มีโอกาสเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนาและสามารถใช้หลักพุทธธรรมนำชีวิตได้อย่างถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา โดยมีการจัดการอบรมธรรมศึกษา ใน ๓ ระดับชั้น คือ ชั้นตรี โท และเอกและการสอบวัดผลพร้อมกันทั่วประเทศ พร้อมกันนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัย คือ “คนดีของท้องถิ่น”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชานาฏ ลิตานุรักษ์

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

คำนิยม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อท้องถิ่น มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีพร้อมด้วย ปัญญาและคุณธรรม ด้วยเห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่อง ด้วยการพัฒนาที่มุ่งด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมต่างๆ โดยเฉพาะกับ เยาวชน ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ อันมีคำ สอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งทางใจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จึงจัดทำโครงการธรรม ศึกษา ในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมของเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ให้มีความสุขบนพื้นฐานของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไป ประยุกต์ใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษา และวัดในการร่วมกันจัดการเรียนการสอนธรรมะในสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถศึกษา หาความรู้จากหนังสือธรรมศึกษาชั้นตรี ตามแนวหลักสูตรการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ โดยมุ่งหวัง ให้บุคลากร และนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีความพร้อมด้วยวิชาการและคุณธรรม สมดัง คำขวัญของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ “คนดีสร้างชาติไทย ราชภัฏเชียงใหม่สร้างคนดี”

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี มณีโกศล

รักษาราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำปรารภ

การจัดการโครงการธรรมศึกษาในสถานศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา หรือแม้แต่สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น เป็นสิ่งที่ดียิ่ง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกเพศทุกวัย ทุกศาสนาได้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสอน ข้อปฏิบัติและงานด้านศาสนพิธีในทางพระพุทธศาสนา สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เอง เริ่มโครงการนี้ขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นต้นมา ถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในเขตภาคเหนือที่ได้นำโครงการนี้มาจัดในสถานศึกษา โดยตั้งขึ้นเป็นศูนย์อบรมและสอบธรรมศึกษา ณ อาคารเทพรัตนราชสุตา แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือตรี โท เอก เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน นักศึกษา บุคลากร ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และประชาชนทั่วไปที่สนใจ โดยมหาวิทยาลัยมอบหมายให้ “สำนักศิลปะและวัฒนธรรม” เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ

ดังนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการจัดการดำเนินโครงการธรรมศึกษานี้ และเป็นแนวทางสำหรับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่ต้องการดำเนินโครงการนี้ไปจัดในสถานศึกษาของตน ตลอดจนถึงให้ผู้เรียนได้มีพุทธปัญญาที่ถูกต้อง ตรงตามพระธรรมวินัย และครบถ้วน จึงได้จัดทำ “คู่มือการจัดการโครงการธรรมศึกษา” ขึ้นโดยได้รวบรวมแนวทาง วิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ขอบข่ายในการเรียนการสอน พร้อมได้ปรับปรุงเนื้อหาให้ครอบคลุมกระชับรัดและเข้ากับยุคสมัย ให้ผู้เรียนได้อ่านเข้าใจง่ายและสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของไทย ซึ่งได้ดำเนินการสำเร็จจนเป็นคู่มือฉบับนี้

คู่มือเล่มนี้จะเกิดประโยชน์สมบูรณ์ได้ ก็ต่อเมื่อผู้ใช้ได้นำขั้นตอนวิธีการต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดอบรมและจัดสอบในสถานศึกษาของตน หรือไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในชั้นเรียน และผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ เข้าใจในหลักธรรม จะทำให้นักเรียน นักศึกษาเกิดพุทธปัญญา สามารถนำความรู้ไปเป็นคติธรรมนำใจในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สุข ตรงตามพุทธธรรม และวัฒนธรรมประเพณีไทยอย่างแท้จริง

ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของอันมิมมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และ สำนักแม่กองธรรมสนามหลวง วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ที่ทำให้เกิดโครงการนี้ขึ้นมา

นายโสภณ พรหมจิตต์

นักวิชาการศึกษาชำนาญการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
- วิธีการอ่านภาษาบาลี	๓/
- วิชากระทุ้กรรม	๙/
- วิชาธรรม	๑๓/
- วิชาพุทธประวัติ	๓๔
- วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม	๕๒
- วิชาศาสนาพิธี	๖๓/
- ตัวอย่างข้อสอบธรรมศึกษาชั้นตรี ปีพ.ศ. ๒๕๖๔	
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับประถม (วิชาแก้กระทุ้กรรม)	๓๖
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับประถม (วิชาธรรม)	๓/๓/
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับประถม (วิชาพุทธประวัติ)	๔๒
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับประถม (วิชาเบญจศีลเบ้ญจธรรม)	๔๓/
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป (วิชาแก้กระทุ้กรรม)	๙๒
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป (วิชาธรรม)	๙๓
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป (วิชาพุทธประวัติ)	๙๔
ปัญหาและเฉลย ชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป (วิชาเบญจศีลเบ้ญจธรรม)	๑๐๓

วิธีการอ่านภาษาบาลี

๑) พยัญชนะที่มีสระกำกับอยู่ ให้อ่านออกเสียงตามสระนั้นๆ เช่น

บุริมานิ	อ่านว่า	บุ-ริ-มา-นิ
ตีถิ	อ่านว่า	ตี-ถิ

๒) พยัญชนะที่ไม่มีสระใดๆ กำกับอยู่เลย ให้อ่านออกเสียงสระ อะ ทุกแห่ง เช่น

นวิริ	อ่านว่า	นะ-วะ-วิ-ธัง
ปน	อ่านว่า	ปะ-นะ

๓) พยัญชนะที่มี **พินทุ** (.) อยู่ข้างล่าง แสดงว่าพยัญชนะตัวนั้นเป็นตัวสะกด ให้อ่านออกเสียงรวมกับสระของพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้า เช่น

ภิกขุ (ภิ+ก=ภิก)	อ่านว่า	ภิก-ขุ
โหนติ (โห+น=โหน)	อ่านว่า	โหน-ติ

* ถ้าพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้าไม่มีสระใดๆ กำกับอยู่เลย **พินทุ** (.) นั้นจะเท่ากับไม้หันอากาศ เช่น

ตตถ (ตะ+ต=ตต)	อ่านว่า	ตต-ถะ
อฏฐ (อะ+ฏ=อฏ)	อ่านว่า	อฏ-ฐะ

๔) พยัญชนะที่มี **นิคหิต** (°) อยู่ข้างบนและมีสระกำกับอยู่ด้วย ให้อ่านออกเสียงมี ง เป็นตัวสะกด เช่น

กิง (กิ+ง=กิง)	อ่านว่า	กิง
กาตุง (กา+ง=ตุง)	อ่านว่า	กา-ตุง

* ถ้าพยัญชนะที่มี **นิคหิต** (°) อยู่ข้างบน แต่ไม่มีสระใดๆ กำกับอยู่เลย **นิคหิต** (°) นั้นจะเท่ากับ **อัง** เช่น

วัตตัง (วะ+ง=ตัง)	อ่านว่า	วัต-ตัง
อัย (ยะ+ง=ยัย)	อ่านว่า	อะ-ยัย

๕) พยัญชนะตัวหน้าที่มี **พินทุ** (.) อยู่ข้างล่าง ให้อ่านออกเสียงสระ อะ กึ่งเสียง เช่น

เทว	อ่านว่า	ทฺ-เว
พยุตฺ ตัง	อ่านว่า	พฺ-ยัต-ตัง

๖) ถ้ามี **ร** อยู่หลังพยัญชนะที่มี **พินทุ** (.) อยู่ข้างล่าง ให้อ่านออกเสียงควบกล้ำกัน เช่น

ตตฺ ร	อ่านว่า	ตต-ตระ
พฺรหฺมจริยา	อ่านว่า	พฺร-หม-มะ-จะ-วิ-ยา

๓) ส ที่มี **พินทุ** (.) อยู่ข้างล่างให้อ่านออกเสียงเป็นตัวสะกดของพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้า และออกเสียง **ส** นั้นอีกกึ่งเสียง เช่น

อิมสุมี   อ่านว่า   อี-มัส-ส์-หิมิง

ตสุมา   อ่านว่า   ตัส-ส์-หมา

๔) คำที่ลงท้ายด้วย **ตฺวา ตฺวาน** ให้อ่านออกเสียง **ต** เป็นตัวสะกดของพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้า และออกเสียง **ต** นั้นอีกกึ่งเสียง เช่น

กตฺวา   อ่านว่า   กัต-ต์-วา

คเหตฺุวา   อ่านว่า   คะ-เหตุ-ต์-วา

๕) **ท** ให้อ่านออกเสียงเป็นตัว **ต** ทั้งหมด เช่น

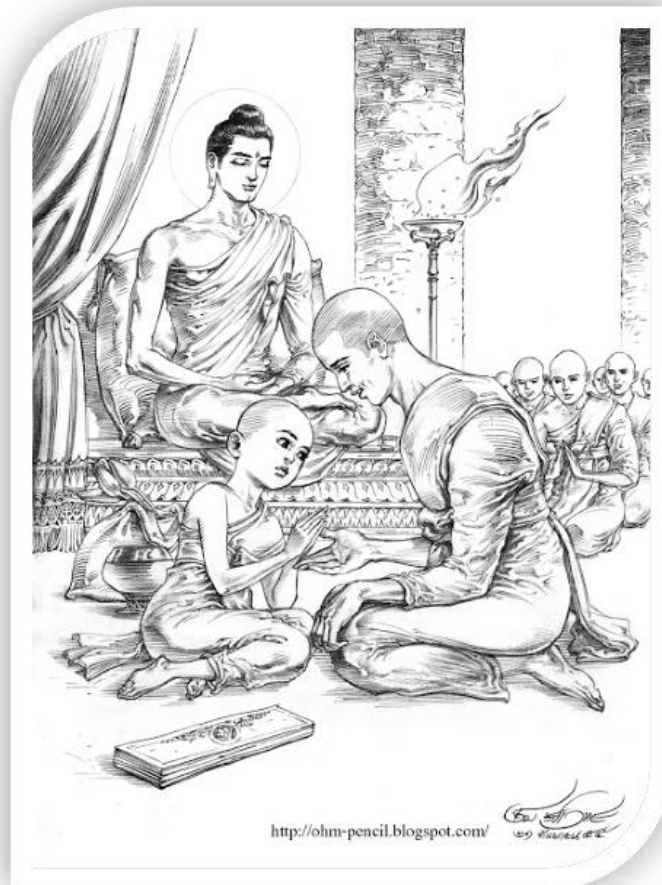
ปิณฑฺวาปาด์   อ่านว่า   ปิน-ตะ-ปา-ดั่ง

ปิณฑฺวาย   อ่านว่า   ปิน-ตา-ยะ

๖) **ห** ที่มีสระ **อี** อยู่ด้วย ให้อ่านออกเสียงเป็น **ฮี** เช่น

ตฺหฺนฺฮี   อ่านว่า   ตฺน-ณ-ฮี

อจฺฉาเทหฺตี   อ่านว่า   อัจ-ฉา-เท-ฮี-ติ

บทนำ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

การเรียงความแก้กระทู้ธรรม เป็นการแสดงออกซึ่งความรู้ ความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึก ของผู้เขียนซึ่งได้มาจากการศึกษาวิชาธรรมะ พุทธะ และเบญจศีลเบญจธรรม ว่าสามารถจะถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึกออกไปสู่ผู้อื่นได้ดีหรือไม่

การเรียนรู้วิชาธรรมะ พุทธะ และเบญจศีลเบญจธรรม เปรียบเหมือนผู้เรียนไปเก็บเอาดอกไม้ที่ต่างสีต่างขนาดมากองรวมกันไว้ส่วนการเรียงความแก้กระทู้ธรรมเปรียบเหมือนผู้เรียน คัดเอาดอกไม้เหล่านั้นมาปักแจกันจะทำให้สวยงามแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคนที่จะแต่งอย่างไร

ตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การเขียนหรือการพูดที่จัดว่าดีนั้น ต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง ๔ ประการ คือ

๑. ได้ความรู้ความเข้าใจ คือ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะได้รับความรู้ความเข้าใจนั้นผู้เขียนและผู้พูดจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นเป็นอย่างดีเสียก่อนสรุปสั้นๆ คือ จำได้ เข้าใจชัด ปฏิบัติถูกต้อง

๒. เกิดความเลื่อมใสใคร่ปฏิบัติตาม คือ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะเกิดความเลื่อมใสใคร่ปฏิบัติตาม ผู้เขียนหรือผู้พูดจะต้องชี้แจงให้เห็นโทษของการไม่ปฏิบัติอย่างนั้นว่าไม่ดีอย่างไร

๓. กล้าทำความดี คือ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะกล้าทำความดีผู้เขียนหรือผู้พูดจะต้องชี้แจงให้เห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของการปฏิบัติอย่างนั้นว่าดีอย่างไร

๔. มีความบันเทิงใจไม่เบื่อหน่าย คือ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะมีความบันเทิงใจไม่เบื่อหน่ายก็เพราะได้รับความรู้ความเข้าใจ เห็นโทษของการไม่ปฏิบัติและเห็นคุณประโยชน์ของการปฏิบัตินั้น ๆ นั้นเอง

ฉะนั้น วิชากระทู้ธรรมจึงเป็นวิชาที่สำคัญ น่าศึกษาวิชาหนึ่ง เพราะเป็นการเอาวิชาที่เรียนแล้วมาประติดประต่อให้ได้ใจความสอดคล้องกับกระทู้ธรรมตามที่สนามหลวงออกมา เป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความเข้าใจ ความคิดและความรู้สึกที่แท้จริงของผู้เขียน และเป็นเหตุให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึกแก่ผู้อื่นด้วย ผู้เรียนจึงควรเอาใจใส่ฝึกคิด ฝึกเขียน ฝึกพูดบ่อยๆ จะได้เป็นคนดีมีความสามารถ โปรดนึกถึง พุทธภาษิตบทหนึ่งอยู่เสมอว่า **ทนต์ เสฏฐมฺหุสเสสุ** ผู้ฝึกฝนตน (อยู่เสมอ) เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในมวลมนุษย์

หลักเกณฑ์การแต่งกระทู้

ผู้จะแต่งกระทู้จำเป็นจะต้องทราบหลักเกณฑ์ในการแต่งกระทู้ก่อน หลักเกณฑ์ในการแต่งกระทู้นั้น ผู้ศึกษาพึงทราบตามที่สนามหลวงแผนกธรรมได้วางเป็นหลักเอาไว้ดังข้อความว่า

แต่งอธิบายให้สมเหตุสมผลอ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบด้วย ๑ ข้อและบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วยสุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้สนิทติดต่อกันกับกระทู้ตั้ง

สำหรับ (ธรรมศึกษาชั้นตรี) กำหนดให้เขียนลงในใบตอบตั้งแต่ ๒ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป

รูปแบบการเขียนเรียงความกระทู้ธรรมศึกษาชั้นตรี

(๑).....สุภษิตบทตั้ง.....

.....คำแปล.....

(๒) **ณ บัดนี้จะได้บรรยายขยายความพุทธสุภษิตที่ได้ลิขิตไว้เบื้องต้น พอเป็นแนวทางแห่งการศึกษาและปฏิบัติสืบต่อไป**

(๓) อธิบายเนื้อความสุภษิตบทตั้ง (ประมาณ 8-10 บรรทัด) คำว่า.....

.....**สมดังสุภษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า**

(๔) .....สุภษิตเชื่อม .....

... ..คำแปล.....

(๕) อธิบายเนื้อความสุภษิตบทเชื่อม (ประมาณ 7-10 บรรทัด) คำว่า.....

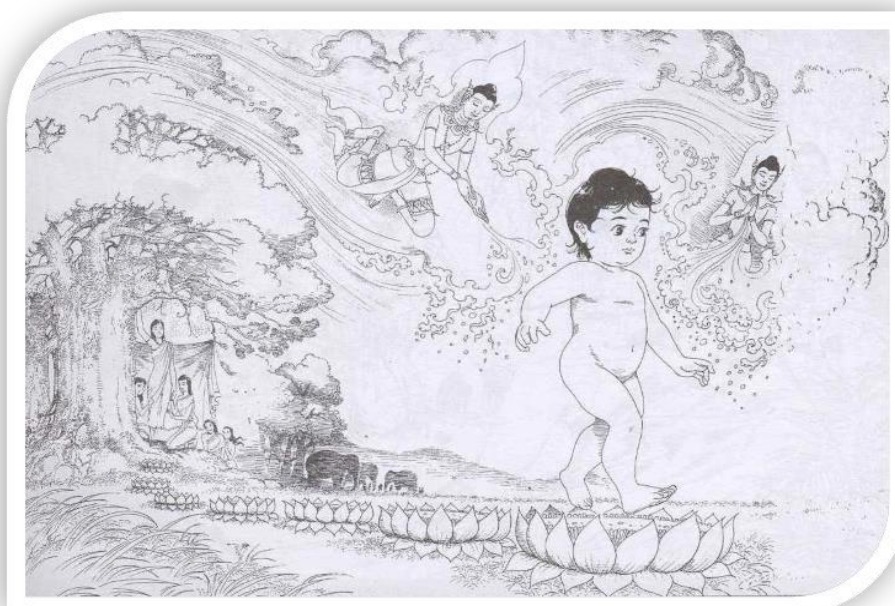
(๖) สรุปความว่า (ประมาณ 5 บรรทัด).....

.....**สมดังพุทธศาสนสุภษิตที่ยกขึ้นเบื้องต้นว่า**

(๓) .....สุภษิตบทตั้ง.....

.....คำแปล.....

ดั่งนัยพรรณนามาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตัวอย่างกระตู่ธรรม

เลขที่.....

ประโยชน์ธรรมศึกษาชั้น...ตรี.....

วิชา.....เรียงความแก้กระตู่ธรรม.....

สอบในสนามหลวง

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. ....

1

สติ โสภณ สุทธิ ชาติใด

กระตู่ตั้ง

สติ เป็นธรรมเครื่องตั้งมั่นในโลก

บัดนี้ ข้าได้พบขอยายขยายศวาม ตามกกระตู่ธรรมภาคที่ ได้สัจจิตไว้ในเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทาง

แห่งการศึกษา และปฏิบัติธรรมสืบต่อไป

อธิบายศวามว่า สติ คือศวามระลึกได้ หมายถึงการที่ใจระลึกได้ว่า ขณะนี้ข้ากำลังจะทำอะไร

กำลังจะพูดอะไร กำลังจะคิดอะไร สิ่งนั้นมิใช่หรือมีประโยชน์ ถ้าเห็นว่าเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์นี้ทำได้ แต่ถ้าไม่

ประโยชน์นี้จึงตเว้นเสีย ไม่ยอมทำ เมื่อเรามีสติทุกครั้งที่ระลึกได้กับผู้ที่ตนอยู่เสมอ จะทำให้ไม่เกิดศวามติดพละต

ตั้งนั้น สติจึงได้ชื่อว่า เป็น "ธรรมที่มีอุปการะมาก" เพราะคอยอุปการะช่วยเหลือ ให้รู้แต่ศวามสูงศวามเขยิบ ไม่ให้ใคร

เขาต้องทำศวามติด หรือทำศวามชั่ว เพราะผู้ระลึกได้จะเกิดศวามเตือนเตือนตามมา เช่น เมื่ออยากทำอะไรก็ไปเที่ยว

แต่กับเพื่อน แต่เมื่อเกิดสติขึ้นมา ก็ระลึกได้ว่าจะทำให้เขาต้องเวียนไม่จบ หรือกลายเป็นคนใจเวียนไม่ทันเพื่อน

และในที่สุดก็ต้องเสียอนาคตไปได้ เขาก็จะไม่กลัวหนีเวียน หรือเมื่ออยากอะไรก็ต่างว่าพ่อแม่ ก็ระลึกได้ว่าภาว

เคียงพ่อแม่เป็นบาปหนัก เพราะพ่อแม่มีพระคุณเลี้ยงดูเรามาจนโตใหญ่ เมื่อเขางตเว้นไม่ทำศวามชั่วทุกอย่าง

ก็ระลึกได้ว่าเขาเป็นผู้มีศีลที่ติงามอยู่ในตน จะทำให้รู้แต่ศวามสูงศวามเขยิบ เพราะศีลเป็นสิ่งที่ติงามที่ควรศึกษา

สรุปกระทู้

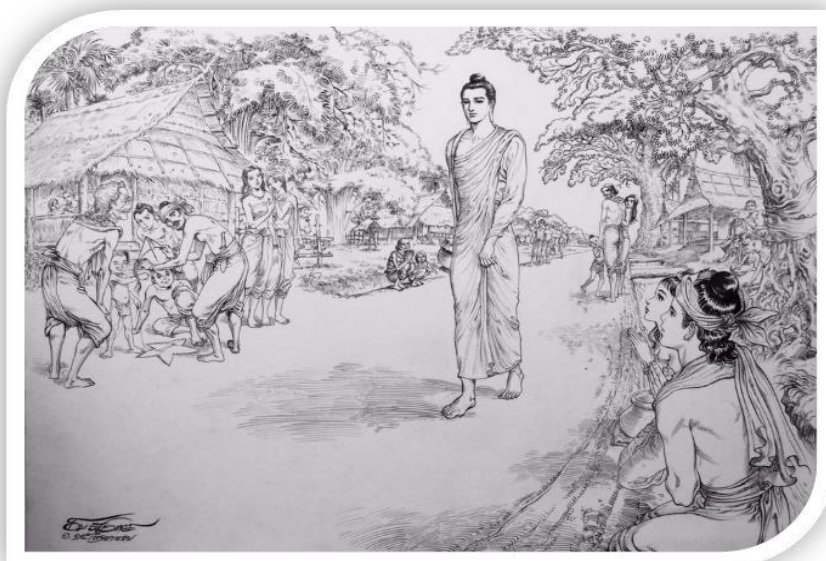
	สรุปความว่า เมื่อเราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ อันถือว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐแล้ว เราทุกคนจึงควรมี
	มนุษยธรรม หรือ คุณธรรมสำหรับมนุษย์ นั่นคือการศึกษาศีล ๕ ประการ เพื่อตวงเงินชกาทกรเปียดเปียดซึ่งกัน
	และกัน และจะทำให้โลกสงบสุข นอกจากนั้นเรายังได้ชื่อว่าสิ่งสมัญญบุคคลให้ของตนเองอีกด้วย เพชวาทาสั่งสม
	บุญ นำความสุ่มมาให้ และภาวกระทำทุกอย่าง ของเราต้องประกอบด้วยสติ ก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด
	เพื่อทำอะไรได้ไม่ติดขัดขาด ขะได้พบกับความเจริญในชีวิตตลอดกาล สมดังสุภาษิตที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า
	สติ โลกสมิ ชาติโย
	สติ เป็นธรรมเครื่องตั้งมั่นอยู่ในโลก
	ตั้งที่ได้บขชยายขยายความ มาด้วยประการดังนี้.
	(ข้อความที่เป็นตัวหนาทั้งหมด คือข้อความจำเป็น ที่เราจะต้องเขียนตามแบบด้วย)

กระทู้ตั้ง

พุทธศาสนสุภาษิต

๑. ทานวรรค คือ หมวดทาน

๑. ทานญจ ยุทธญจ สมานมาหุ. ทานว่า ทานและการรบ เสมอกัน
 ส. ส. ๑๕ / ๒๙ ชุ. ชา. ฅฎฐก. ๒๗ / ๒๔๙.
๒. นตถิ จิตเต ปสนนมหิ อปปกา นาม ทกขินา. เมื่อจิตเสื่อมใสแล้วทักษิณาทานชื่อน้อย ย่อมไม่มี.
 ชุ. วิमान. ๒๖ / ๘๒.
๓. พาลา หเว นปปลัสนติ. ทานั. คนพาลเท่านั้น ย่อมไม่สรรเสริญทาน.
 ชุ. ชา. ๒๕ / ๓๘.
๔. ทท มิตตานิ คนถติ. ผู้ให้ ย่อมผูกไมตรีไว้ได้.
 ส. ส. ๑๕ / ๓๑๖.
๕. ทท ปิโย โหติ ภาชนติ นั พหุ. ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบเขา.
 อง. ปญจก. ๒๒ / ๔๓.
๖. ททมาโน ปิโย โหติ. ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก.
 อง. ปญจก. ๒๒ / ๔๔.
๗. สุขสส ทาตา เมธาวิ สุขั โส อธิคจฉติ. ปราชญ์ผู้ให้ความสุข ย่อมได้รับความสุข.
 อง. ปญจก. ๒๒ / ๔๕.
๘. มนาปทายี ลกเต มนาปี ผู้ให้สิ่งที่ชอบใจ ย่อมได้สิ่งที่ชอบใจ.
 อง. ปญจก. ๒๒ / ๔๕.

๒. ศิลวรรค คือ หมวดศิลปะ

๑. สีสั ยาว ชรา สาธุ. ศิลยัประโยชนให้สำเร็จตราบเท่าชรา.
สั. ส. ๑๕ / ๕๐
๒. สุกั ยาว ชรา สีสั. ศิลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา.
ช. ฃ. ๒๕ / ๕๙.
๓. สีสั กิเรว กลยาณั. ท่านว่าศิลนั้นเทียว เป็นความดี
ช. ฃ. ๒๕ / ๕๙.
๔. สีสั โลกเก อนุตตรั. ศิลเป็นเยียมในโลก
ช. ฃ. ๒๗ / ๒๘
๕. สัวาเสน สีสั เวทิตพพั. ศิลพึงรู้ได้เพราะอยู่ร่วมกัน.
นัย- ช. ฃ. ๒๕ / ๑๓๘.
๖. สาธุ สพพตถ สัวโร. ความลัารวมในที่ทั้งปวง เป็นดี.
สั. ส. ๑๕ / ๑๐๖. ช. ฃ. ๒๕ / ๖๔.
๗. สญญมโต เวรึ น จัยติ. เมื่อคคยระวังอยู่ เวรย่อม่ไม่ก่อขึ้น.
ที. มหา. ๑๐ / ๑๕๙. ช. ฃ. ๒๕ / ๒๑๕.

๓. สติวรรค คือ หมวดสติ

๑. สติ โลกสมิ ชาติโร. สติเป็นธรรมเครื่องตั้งอยู่ในโลก.
สั. ส. ๑๕ / ๖๑.
๒. สติ สพพตถ ปตถิยา. สติจำปรารธนาในที่ทั้งปวง.
ว. ว.
๓. สติมโต สทา ภาทัง. คนผู้มีสติ มีความเจริญทุกเมื่อ.
สั. ส. ๑๕ / ๓๐๖.
๔. สติมา สุขเมตติ. คนมีสติ ย่อมได้รับความสุข.
สั. ส. ๑๕ / ๓๐๖.
๕. สติมโต สุขเว เสยโย. คนมีสติ เป็นผู้ประเสริฐทุกวัน.
สั. ส. ๑๕ / ๓๐๖.
๖. รกขมานิ สโต รกเช. ผู้รักษา ควรมีสติรักษา.
ส. ส.

๔. ปาปวรรค คือ หมวดบาป

๑. มลา เว ปาปกา ฌมมา อสมิ โลกเ ปรมหิ จ. บาปกรรมเป็นมลทินแท้ ทั้งในโลกนี้ ทั้งในโลกอื่น.
 อัง. ญญก. ๒๓/๑๙๘. พุ. ติ. ๒๕ / ๔๗.
๒. ทุกโข ปาปสส อจจโย. ความลั้งสมบาป นำทุกข์มาให้.
 พุ. ติ. ๒๕ / ๓๐.
๓. ปาปานํ อกรณํ สุขํ. การไม่ทำบาป นำสุขมาให้.
 พุ. ติ. ๒๕ / ๕๙.
๔. ปาปี ปาเปน สุกริ. ความชั่วอันคนชั่วทำง่าย.
 วิ. จุล. ๗ / ๑๙๕. พุ. ติ. ๒๕ / ๑๖๘.
๕. ปาเป น รมติ สุขิ. คนสะอาดไม่ยินดีในความชั่ว.
 วิ. มหา. ๕ / ๓๔. พุ. ติ. ๒๕ / ๑๖๖.
๖. สกมมุนา หนญญติ ปาปธมโม. คนมีสันดานชั่ว ย่อมลำบากเพราะกรรมของตน.
 ม. ม. ๑๓ / ๔๑๓. พุ. ติ. ๒๖ / ๓๗๙.
๗. ตปสา ปชหนติ ปาปกมมํ. สาธุชนย่อมละบาปกรรมด้วยตปะ.
 พุ. ชา. ญญก. ๒๗ / ๒๔๕.
๘. ปาปานิ กมมานิ กโรนติ โมหา. คนมักทำบาปกรรมเพราะความหลง.
 ม.ม.๑๓/๔๑๓. พุ.ชา.ปกิณณก.๒๗/๓๘๐.
๙. นตถิ ปาปี อกุกพโต. บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ.
 พุ. ติ. ๒๕ / ๓๑.

๕. ปุญญวรรค คือ หมวดบุญ

๑. ปุญญํ โจเรหิ ทูหริ. บุญอันโจรนำไปไม่ได้.
 สํ. ส. ๑๕ / ๕๐.
๒. ปุญญํ สุขํ ชีวิตสงขมมहि. บุญนำสุขมาให้ในเวลาสิ้นชีวิต.
 พุ. ติ. ๒๕ / ๕๙
๓. สุขิ ปุญญสส อจจโย. ความลั้งสมขึ้นซึ่งบุญ นำสุขมาให้.
 พุ. ติ. ๒๕ / ๓๐.
๔. ปุญญานิ ปรโลกสมิ ปติฏฐา โหนติ ปาณินํ. บุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกหน้า.
 สํ ส.๑๕/๒๖ อัง.ปญจก.๒๒/๔๔.พุ.ชา.ทสก.๒๗ / ๒๙๔.
๕. ปุญญานิ กยิราถ สุขาวทานิ ควรทำบุญอันนำสุขมาให้.
 สํ.ส.๑๕/๓.อัง.ตีก.๒๐/๑๙๘.

บทนำ วิชาธรรมวิภาค

มนุษย์ทุกรูปทุกนาม ล้วนปรารถนาความสุขด้วยกันทั้งนั้น และเป็นที่ยอมรับรองต่อกันของวิญญูชนว่า เหตุหรือทางมาแห่งความสุขของมนุษย์นั้น ที่สำคัญมี ๓ อย่างคือ ๑.วิชาความรู้ ๒.อาชีพการงาน ๓.ธรรม คือ **ศีลธรรม**

แต่ส่วนมากมักจะให้ความสำคัญเพียง ๒ อย่าง คือ วิชาความรู้กับอาชีพการงานเพราะมองเห็นชัดว่า คนที่มีความรู้ดี ย่อมมีอาชีพการงานที่ดี อาชีพการงานที่ดีก่อให้เกิดทรัพย์ ทรัพย์ย่อมนำมาซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรารถนาและต้องการ เลยพากันทิ้งธรรม คือ ศีลธรรม มนุษย์จึงไม่ได้รับความสุข ที่แท้จริง

การขาดธรรม คือ ขาดศีลธรรม สร้างปัญหาให้กับสังคมมนุษย์มากมาย ดังตัวอย่างที่ได้เห็นและได้ยินอยู่เสมอ บางคนบางครอบครัว มีความรู้สูง มีทรัพย์สินเงินทองมาก แต่ไม่มีความสุขเลยทำร้ายกันถึงกับฆ่ากันก็มี หรือบางสังคม บางประเทศขาดธรรม คือ ความเมตตากรุณา มีแต่ความอาฆาตพยาบาท ทำลายล้างกันตลอดเวลา ทั้งที่มีเศรษฐกิจดี ก็หาความสุขไม่ได้

ดังนั้น ธรรม คือศีลธรรม จึงมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ไม่น้อยไปกว่าวิชาความรู้ และอาชีพการงาน การที่นักเรียน นักศึกษา มาสนใจศึกษาธรรมเพื่อนำเอาไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และอาชีพการงานจึงเท่ากับเป็นการหาอุบายสร้างความสุขให้แก่ตน เพราะธรรมนั้นสามารถนำความสุขมาให้แก่ผู้ประพฤติ ทั้งในปัจจุบันและในภายภาคหน้า ดังพระพุทธพจน์ว่า **ธมมจารี สุขี เสติ อสมิ โลกเปรมติ จ.** ผู้ประพฤติอย่างสม่ำเสมอ ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า.

วิชาธรรมวิภาค ธรรมศึกษาตรี

ทูกะ คือ หมวด ๒

ธรรม มี อุปการะ ๒ อย่าง คือ

๑. สติ   ความระลึกได้   ๒. สัมปชัญญะ   ความรู้ตัว

การระลึกได้ ก่อนที่เราจะทำ จะพูด จะคิด นึกไว้ก่อนแล้วจึงทำ พูด คิด นี้เป็นลักษณะของสติฯ

ความรู้ตัว ในเวลาที่ตนกำลังทำ พูด คิด ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดี ไม่ผิดพลาด คอยอุปการะควบคุมสติอยู่เสมอนี้เป็นลักษณะของสัมปชัญญะ ฯ

ธรรมเป็นโลกบาล หรือ ธรรมคุ้มครองโลก

หรือ เทวธรรม (ธรรมของเทวดา) ๒ อย่าง คือ

๑. หิริ   ความละอายแก่ใจ   ๒. โอตตัปปะ   ความเกรงกลัว

ความละอายแก่ใจตนเอง ต่อการประพฤติชั่ว ความรังเกียจต่อการประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น นี้เป็นลักษณะของหิริ ฯ

ความเกรงกลัว ความไม่กล้าทำความผิด ความหวาดสะดุ้งกลัวต่อบาป เกรงกลัวต่อผลของบาป นี้เป็นลักษณะของโอตตัปปะฯ

ธรรมอันทำให้งาม ๒ คือ

๑. ขันติ   ความอดทน   ๒. โสรัจจะ   ความสงบเสถียร

ความอดทนต่ออนิฏฐารมณ์ คือ อดทนต่ออารมณ์ที่ไม่ชอบใจไว้ได้ หรือ ความอดทนต่อทุกข์ยากลำบากตรากตรำในการประกอบกิจเลี้ยงชีพ อดทนต่อภัยธรรมชาติมีร้อน หนาว และสัตว์เบียดเบียน อดทนต่อทุกขเวทนา อดทนต่อคำเลียดสี นี้เป็น ลักษณะของความอดทน ฯ

การรู้จักทำจิตใจให้แช่มชื่นในเมื่อประสบอนิฏฐารมณ์ พยายามทำให้เบิกบานร่าเริง ไม่แสดงออกทางทวารทั้ง ๓ นี้เป็นลักษณะของโสรัจจะ ฯ

บุคคลหาได้ยาก ๒ อย่าง คือ

๑. บุพพการี บุคคลที่ทำอุปการะก่อน

๒. กตัญญูกตเวที บุคคลที่รู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว และทำตอบแทน

บุคคลผู้มีวิชาคือ ความโง่ ครองบำประจําอยู่ในสันดาน มุ่งเอาแต่ประโยชน์ส่วนตัวอย่างเดียวโดยมิค้อยเหลือแล้วผู้อื่น ยากที่จะทำตนให้เป็นบุพพการีได้ ส่วนบุคคลที่ได้รับอุปการะแล้ว ยากที่จะทำตนให้เป็นผู้รู้กตัญญูกตเวทีได้ จึงชื่อว่า “บุคคลหาได้ยาก”

บุพพการี คือ บุคคลที่ช่วยเหลือผู้อื่นก่อนนั้น ท่านกล่าวโดยสรุปมี ๔ คือ

๑. พระพุทธเจ้า   ๒. พระมหากษัตริย์   ๓. ปิตามารดา   ๔. ครู-อุปัชฌาย์

กตัญญูกตเวที คือ บุคคลที่ระลึกถึงอุปการะที่บุคคลอื่นทำแก่ตนแล้วตอบแทน มี ๔ คือ

๑. พุทธบริษัท ๔   ๒. พสกนิกร   ๓. บุตร-ธิดา   ๔. ศิษย์

ติกะ คือ หมวด ๓

รัตนะ ๓ อย่าง คือ ๑. พระพุทธรูป ๒. พระธรรม ๓. พระสงฆ์

ท่านผู้สอนประชุมชนให้ประพาศด้วยกาย วาจา ใจ ตามธรรมวินัย ชื่อว่า **พระพุทธรูปเจ้า**

พระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้า เรียกว่า **พระธรรม**

ผู้ที่ฟังคำสั่งสอนของท่านแล้วปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เรียกว่า **พระสงฆ์**

คุณของพระรัตนตรัย คือ

๑. **พระพุทธรูปเจ้า** ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม
๒. **พระธรรม** ย่อมรักษาผู้ปฏิบัติ ไม่ให้ตกไปสู่ที่ชั่ว
๓. **พระสงฆ์** ผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าแล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม

โอวาทของพระพุทธรูปเจ้า ๓ อย่าง คือ

๑. **เว้นจากทุจริต** คือ ประพาศด้วยกาย วาจา ใจ
๒. **ประกอบสุจริต** คือ ประพาศด้วยกาย วาจา ใจ
๓. **ทำใจของตนให้ผ่องแผ้ว** คือ ให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง

ทุจริต ๓ คือ

๑. **ประพาศด้วยกาย** เรียกว่า **กายทุจริต** ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพาศผิดในกาม
๒. **ประพาศด้วยวาจา** เรียกว่า **วจีทุจริต** ได้แก่ การพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ
๓. **ประพาศด้วยใจ** เรียกว่า **มโนทุจริต** ได้แก่ โลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้ายเขา เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

สุจริต ๓ คือ

๑. **ประพาศด้วยกาย** เรียกว่า **กายสุจริต** ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพาศผิดในกาม
๒. **ประพาศด้วยวาจา** เรียกว่า **วจีสุจริต** ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ
๓. **ประพาศด้วยใจ** เรียกว่า **มโนสุจริต** ได้แก่ การไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้ายเขา เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

รากเหง้าของอกุศล เรียกว่า **อกุศลมูล** มี ๓ อย่าง คือ

๑. **โลภะ** โลภอยากได้ของเขา
  ๒. **โทสะ** คิดประทุษร้ายผู้อื่น
  ๓. **โมหะ** หลงไม่รู้จริง
- ทั้ง ๓ อย่างนี้ **ควรละเสีย**

รากเหง้าของกุศล เรียกว่า กุศลมูล มี ๓ อย่าง คือ

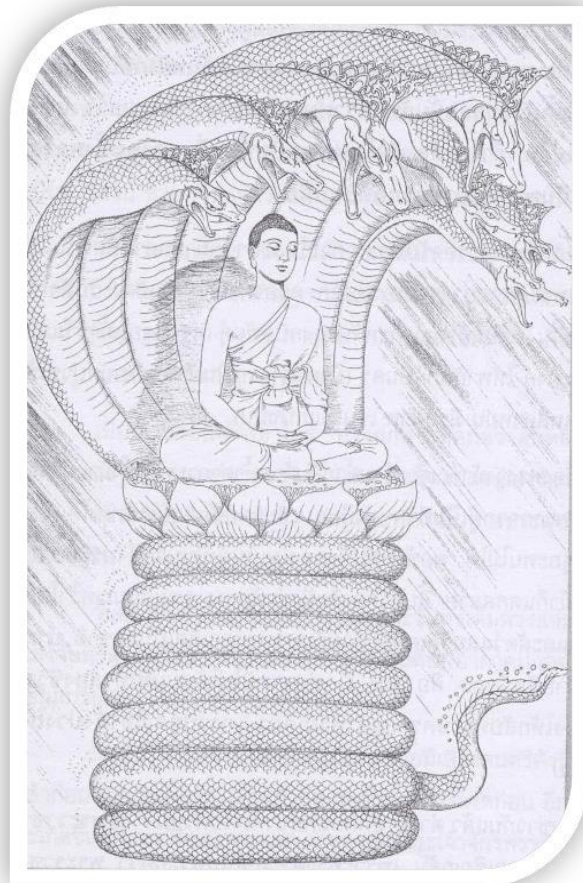
๑. อโลภะ ความไม่อยากได้   ๒. อโทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย
๓. อโมหะ ความไม่หลง ทั้ง ๓ อย่างนี้ ควรเจริญให้มาก

สัปปริสบัญญัติ คือ ข้อที่ท่านสัตบุรุษตั้งไว้ มี ๓ อย่าง คือ

๑. ทาน   สละให้สิ่งของ ๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น
  ๒. ปิพพัชชา   คือการบวช เป็นอุบายเว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน
  ๓. มาตาปิตุอุปัฏฐาน   ปฏิบัติมารดาบิดาของตนให้เป็นสุข
- ทาน มี ๒ คือ **อามิสทาน** การให้สิ่งของแก่ผู้อื่น , **ธรรมทาน** การให้พระธรรมคำสอน

บุญกิริยาวัตถุ คือ สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญ มี ๓ อย่าง คือ

๑. ทานมัย   บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
๒. สิลมัย   บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
๓. ภาวนามัย   บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

จตุกกะ คือ หมวด ๔

วุฑฒิ คือ ธรรมเป็นเครื่องเจริญ มี ๔ คือ

๑. สัมปยุตตบารมี ผู้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ
๒. สัมมัชฌิตบารมี ฟังคำสั่งสอนของท่าน
๓. โยนิโสมนสิการ ตรัสตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีหรือชั่ว โดยอุบายที่ชอบ
๔. ธัมมานุวัตรปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว

จักร คือ ธรรมดจลัทธิที่นำไปสู่ความเจริญ มี ๔ คือ

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในประเทศอันสมควร
๒. สัมปยุตตบารมี ผู้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ
๓. อุตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ
๔. ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ในปางก่อน

อคติ คือ ความลำเอียง หรือ ความไม่ยุติธรรม มี ๔ คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

ปธาน (ความเพียร) ๔ คือ

๑. สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดในสันดาน
๒. ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
๓. ภาวนापธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน
๔. อหฺรฺกขนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

อธิษฐานธรรม (ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ) ๔ คือ

๑. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้
๒. สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดให้จริง
๓. จาคะ สละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ
๔. อุปสมะ สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบ

อิทธิบาท (ทางแห่งความสำเร็จ) ๔ คือ

๑. **ฉันทะ** พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
๒. **วิริยะ** เพียรหมั่นประกอบในสิ่งนั้น
๓. **จิตตะ** เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. **วิมังสา** หมั่นตริตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น

ผู้ประกอบกิจทั้งปวง ต้องพอใจในงานนั้น แล้วพยายามขยันในงาน นั้นไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย สนใจอยู่เสมอ เมื่องานนั้นสำเร็จก็ตรวจตรา จนมั่นใจ ท่านเรียกว่า “อิทธิบาท”

ควรทำความไม่ประมาทในที่ ๔ สถาน

๑. ในการระกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต
๒. ในการระวจิทุจริต ประพฤติวจิสุจริต
๓. ในการระมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต
๔. ในการระความเห็นผิด ทำความเห็นให้ถูก

พรหมวิหาร คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือท่านผู้ใหญ่ มี ๔ คือ

๑. **เมตตา** ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข
๒. **กรุณา** ความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นเป็นสุข
๓. **มุทิตา** ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
๔. **อุเบกขา** ความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

อริยสังข์ คือ ความจริงอันประเสริฐ มี ๔ คือ

๑. **ทุกข์** ความไม่สบายกาย เดือดร้อนใจ ทุกข์เพราะเกิดดับ ไม่สมหวัง พลาดพราวจากคนรักและของชอบใจและทุกข์เนื่องจากมีขันธ ๕
๒. **สมุทัย** เหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ **กามตัณหา** ความอยากได้กามคุณ **ภวตัณหา** อยากมี อยากเป็น **วิภวตัณหา** อยากให้ตัวเองไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้
๓. **นิโรธ** ความดับทุกข์ กำจัดตัณหาให้สิ้นไป จิตสว่างสงบจากกิเลสและนิวรณ์
๔. **มรรค** ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘

ความสำคัญของอริยสังข์

๑. **อริยสังข์ธรรม** นำไปสู่ที่สุดคือวิปัสสนาปัญญา ข้ามพ้นสังสารวัฏได้
๒. **มัชฌิมาปฏิปทา** แนวปฏิบัติเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา เหมาะแก่ทุกคน
๓. **สามูกังสิกา** พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ยกอริยสังข์ ๔ ขึ้นแสดงเป็นสำคัญ
๔. **พระพุทธเจ้าตรัสรู้อรุณตรัสสัมมาสัมโพธิญาณ** เหล่าอรหันตสาวกบรรลุธรรมตาม ก็เพราะอาศัยอริยสังข์ ๔

ปัญจกะ คือ หมวด ๕

อนันตริยกรรม ๕ อย่าง คือ

๑. ฆ่ามารดา ฆ่ามารดา
๒. ฆ่าบิดา ฆ่าบิดา
๓. ฆ่าพระอรหันต์ ฆ่าพระอรหันต์
๔. โลहितุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อขึ้นไป
๕. สังฆเภท ยังสงฆ์ให้แตกกัน

อนันตริยกรรม จัดเป็นครุกรรม คือกรรมหนัก เฉพาะมารดาบิดา แม้ไม่รู้ว่าเป็นมารดาบิดา หากฆ่าลงไป ก็จัดเป็นอนันตริยกรรมเช่นกัน กรรมทั้ง ๕ อย่างนี้ เป็นบาปหนักที่สุด ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน ตั้งอยู่ในฐานะแห่งปาราชิก ของภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาในอนันตริยกรรมข้อที่หนักที่สุด คือ **สังฆเภท** การยังสงฆ์ให้แตกกัน

อภินิหารเวกขณะ ๕ คือ

๑. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
๒. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้
๓. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เราจักต้องพลัดพรากจากของที่รัก ที่ชบใจทั้งสิ้น
๔. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
๕. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

ธัมมัสสวนานิสงส์ (อานิสงส์แห่งการฟังธรรม) ๕ คือ

๑. ผู้ฟังย่อมได้รับสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๒. สิ่งใดที่เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจในสิ่งนั้นชัด
๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้
๔. ทำความเห็นให้ถูกต้อง
๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

พละ คือ ธรรมเป็นกำลัง ๕ คือ

๑. สัทธา ความเชื่อ เชื่อว่าคุณและโทษของกรรมมีจริง
๒. วิริยะ ความเพียร คือ ละเว้นจากบาปอกุศล เพียรในปธาน ๔
๓. สติ ความระลึกได้ มีสติรอบคอบขณะทำ พุท คิด
๔. สมาธิ ความตั้งใจมั่น มีพลังจิตมั่น ปราศจากนิวรณ์
๕. ปัญญา ความรอบรู้ มีความรู้เข้าใจได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ

ธรรมทั้ง ๕ ข้อนี้ เมื่อรวมเป็นกำลังอันเดียวกัน ย่อมเป็นกำลังอันใหญ่ที่สามารถเป็นพลังที่จะดำเนินงานนั้นได้ แม้จะเป็นงานใหญ่ ๆ ธรรม ๕ ข้อนี้ เรียกว่า **อินทรีย์ ๕** ก็ได้ เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน

ธรรมที่เป็นข้าศึกต่อพละ หรือ อินทรีย์ ๕ คือ

๑. สัทธา มี อสัทธียะ ความไม่เชื่อเป็นข้าศึก
๒. วิริยะ มี โภสัชชะ ความเกียจคร้านเป็นข้าศึก
๓. สติ มี ปมาทะ ความเลินเล่อเป็นข้าศึก
๔. สมาธิ มี อุทัจจะ ความฟุ้งซ่านเป็นข้าศึก
๕. ปัญญา มี อญาณะ ความไม่รู้เป็นข้าศึก

ขันธ ๕ (ขันธ แปลว่า กอง)

ชีวิตหรือตัวตน ประกอบด้วยกายและจิต คือรูปกับนาม เรียกว่า **เบญจขันธ**

๑. รูป เวื่อนร่างที่คุ้มครองกันไว้ด้วยธาตุ ๔ อันเป็นส่วนที่ปรากฏเห็นได้ด้วยตา
๒. เวทนา การเสวยอารมณ์ รู้สึกสุข ทุกข์ หรือ เฉย ๆ
๓. สัญญา ความจำได้หมายรู้ คือจำอารมณ์คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อารมณ์ที่เกิดกับใจได้
๔. สังขาร สภาวะปรุงแต่งวิญญาณผู้ก่อกรรมให้ดี ให้ชั่ว หรือไม่ดี-ไม่ชั่ว เกิดเป็นรูปนามติดต่อกันไป
๕. วิญญาณ ความรู้แจ้งในอารมณ์ที่สัมผัสกับปัจจัยภายนอก

ขันธ ๕ นี้ เรียกว่า **นามรูป**, เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จัดเป็นนาม , รูปคงเป็น รูป เหมือนเดิม ๆ

ฉีกะ คือ หมวด ๖

การระ ๖ อย่าง คือ

๑. ความเคารพเอื้อเฟื้อในพระพุทธเจ้า
๒. ความเคารพเอื้อเฟื้อในพระธรรม
๓. ความเคารพเอื้อเฟื้อในพระสงฆ์
๔. ความเคารพเอื้อเฟื้อในการศึกษา
๕. ความเคารพเอื้อเฟื้อในความไม่ประมาท
๖. ความเคารพเอื้อเฟื้อในปฏิสันถาร การต้อนรับปราศรัย

การระ แปลว่า ความเคารพ , ความเอื้อเฟื้อ หมายถึง การปฏิบัติชอบ ยกย่องเชิดชู

สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึง มี ๖ คือ

๑. เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนภิกษุสามเณร ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยชวนช่วยในกิจธุระของเพื่อนด้วยกายมีพยาบาลภิกษุใช้ เป็นต้น ด้วยจิตเมตตา
  ๒. เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนภิกษุสามเณร ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยชวนช่วยในกิจธุระของเพื่อนด้วยวาจา เช่นกล่าวสั่งสอน เป็นต้น
  ๓. เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนกัน
  ๔. แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรม ให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวังไว้บริโภคนำเฉพาะผู้เดียว
  ๕. รักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น
  ๖. มีความเห็นร่วมกันกับภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่วิวาทกับใคร ๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน
- ธรรม ๖ อย่างนี้ ทรงแสดงแก่ภิกษุจึงดูเหมือนเป็นเรื่องเฉพาะพระแต่ความจริงแล้วทุกคนนำไปใช้ได้กับทุกคนทุกเพศทุกวัย เช่นอยู่กับบิดามารดาก็ใช้ว่า เข้าไปตั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยทำงานทำงาน พุดกับท่านด้วยปิยวาจา มีจิตใจเคารพ นับถือท่าน เป็นต้น

สัตตกะ คือ หมวด ๗

อริยทรัพย์ ๗ อย่าง

อริยทรัพย์ แปลว่า ทรัพย์อันประเสริฐ ท่านกล่าวดีกว่าทรัพย์ภายนอก เพราะเป็นคุณสมบัติอยู่ในตนไม่มีใครแย่งชิงไปได้ และจ่ายเท่าไรก็ไม่รู้จักหมด ทั้งเป็นเหตุและเป็นเครื่องอุดหนุนโภคทรัพย์ภายนอกบังเกิดขึ้น ทรัพย์ภายนอกจะช่วยอุดหนุนเกื้อกูลได้เพียงปัจจุบันเท่านั้น ส่วนอริยทรัพย์จักตามอุดหนุนเกื้อกูลทั้งโลกนี้และโลกหน้า

๑. **สัทธา** ปักใจเชื่อที่พิสูจน์ได้สมเหตุสมผล
๒. **ศีล** มีสมบัติผู้ดี มารยาทสงบเสงี่ยม พุดจาสุภาพ
๓. **hiri** ละอายใจ ไม่กล้าทำบาปทุจริต ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๔. **โอตตปปะ** เกรงกลัวต่อความชั่ว เกรงเวรภัย และเลื่อมศักดิ์ศรี จึงไม่เสียดทำผิด
๕. **พหุสัจจะ** ความเป็นคนรอบรู้ ชำนาญการทั้งคติธรรม คติธรรม
๖. **จาคะ** ไม่แล้งน้ำใจ เผื่อแผ่สิ่งของเพื่อความสุขของผู้อื่น
๗. **ปัญญา** หลักแหลมแยบคายในอุบายชีวิต ทั้งผิดชอบ ควรไม่ควรอย่างไร

สัปปริสธรรม คือ ธรรมของสัตบุรุษ มี ๗ อย่าง คือ

๑. **ธัมมัญญตา** ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์
๒. **อัตถัญญตา** ความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้ว่าสุขเป็นผลแห่งการทำดี ทุกข์เป็นผลแห่งการทำชั่ว
๓. **อัตตัญญตา** ความเป็นผู้รู้จักตน รู้สำเนียงความรู้ความสามารถ วางตนสมอัตภาพอย่างเจียมใจ
๔. **มัตตัญญตา** ความเป็นผู้รู้จักประมาณ เช่น รู้จักใช้งบประมาณพอดี สมควรแก่ฐานะ
๕. **กาลัญญตา** ความเป็นผู้รู้จักกาลอันสมควร
๖. **ปริสัญญตา** ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน เข้าใจปรับบุคลิกภาพของตนให้สอดคล้องกับสมาคม
ทุกระดับ

๗. **บุคคลปริปริญญตา** ความเป็นผู้รู้จักบุคคลว่าผู้นี้เป็นคนดีควรคบ ผู้นี้ไม่ดี ไม่ควรคบ เป็นต้น

สัตบุรุษ คือ คนดี มีความประพฤติทางกาย วาจา ถูกต้อง เรียบร้อยไม่มีโทษไม่เบียดเบียนผู้อื่น บุคคลใดประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้ บุคคลนั้นแล ชื่อว่า **สัตบุรุษ**

อัฐฐกะ คือ หมวด ๘

โลกธรรม คือ ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก มี ๘ ประการ

- อัฐฐารมณ อารมณที่นำปรารถนา

๑. มีลาภ มีสิ่งที่ต้องการสมใจ
๓. มียศ มีตำแหน่งหน้าที่ถูกใจ
๕. สรรเสริญ มีชื่อเสียงเด่น
๗. สุข ชีวิตผาสุก สดชื่น แจ่มใส

- อนิฏฐารมณ อารมณที่ไม่นำปรารถนา

๒. ไม่มีลาภ ไม่ได้ครอบครองของที่หวัง
๔. เสื่อมยศ ถูกลิดรอนสิทธิและลดตำแหน่ง
๖. นินทา ถูกติเตียน กล่าวร้าย
๘. ทุกข์ ทรมานกาย และ ขมขื่นใจ

ในโลกธรรม ๘ ประการนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ควรพิจารณาว่า สิ่งนี้เกิดแล้ว แต่ว่ามันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรรู้ตามความเป็นจริง อย่าให้มันครอบงำจิตใจ คืออย่ายินดีในส่วนที่นำปรารถนา อย่ายินร้ายในส่วนที่ไม่นำปรารถนา

ทสกะ คือ หมวด ๑๐

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อย่าง

๑. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
๒. สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
๓. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญจิตภาวนา
๔. อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่
๕. เวชยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการชวนชวายเป็นกิจการชอบธรรม
๖. ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการแบ่งให้คนอื่นมีส่วนแห่งความดีที่ตนทำ
๗. ปัตตานุโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยความพลอยยินดี รับผิดชอบต่อความดีของผู้อื่น
๘. ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยความตั้งใจฟังธรรมโดยเคารพ
๙. ธัมมเทศนามัย บุญสำเร็จด้วยการแนะนำแนวทางที่ชอบด้วยศีลธรรม
๑๐. ทิฏฐชุกัมม บุญสำเร็จด้วยการปรับแนวความคิด ให้ตรงตามหลักธรรม

คิหิปฏิบัติ

หมวดว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติตนของคฤหัสถ์

ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง

๑. อุฏฐานสัมปทา เพียรเอาจริงเอาจังในการศึกษา เลี้ยงชีพ ชุรกิจทุกอย่าง
  ๒. อารักขสัมปทา คุมการกิจมิให้บกพร่อง ประหยัดและคุ้มครองทรัพย์สิน
  ๓. กัลยาณมิตรตตา เลี้ยงหลบคนชั่ว ปลูกมิตรกับคนดี
  ๔. สมชีวิตา จับจ่ายเลี้ยงชีพและครอบครัว พอควรแก่รายได้และเท่าที่จำเป็น
- ท่านกล่าวว่า เป็นหัวใจเศรษฐี คือ สามารถนำผู้ปฏิบัติตามให้มีฐานะมั่นคงได้

สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ภายหน้า ๔ อย่าง

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา เชื่อมมั่นหลักธรรม เชื่อกฎของกรรม
๒. สीलสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา
๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค น้ำใจเสียสละ เกื้อกูลผู้อื่นให้มีสุข
๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา จิตสำนึกผิดชอบชั่วดี รู้ปรัชญาชีวิต

มิตรปฏิรูป คือ คนเทียมมิตร ๔ จำพวก

มิตรปฏิรูป คือ คนที่ไม่ใช่มิตรแท้ ผู้ไม่มีความจริงใจ ไม่ควรคบใกล้ชิด คือ

๑. คนปกอลอก ทำตีสนิทให้วางใจ ปลิ้นปล้อน
๒. คนดีแต่พูด กำนัลด้วยลมปากหวานหวานล่อม
๓. คนหัวประจบ ทำโอนอ่อนใจเลี้ยวลด ใจคดปากซื่อ
๔. คนชักชวนในทางฉิบหาย ชักจูงให้หลงผิดจนเสียตัวเสียคน (ข้อนี้อันตรายที่สุด)

ลักษณะของคนปกอลอก มี ๔ คือ

๑. คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
๒. เสียให้หน่อย คิดเอาให้ได้มาก
๓. เมื่อมีภัยแก่ตัว จึงรีบทำกิจของเพื่อน
๔. คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตน

ลักษณะของคนดีแต่พูด มี ๔ คือ

๑. เก็บเอาของล่วงแล้วมาปราศรัย
๒. อ้างเอาของที่ยังไม่มีมาปราศรัย
๓. สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้
๔. ออกรปากฟังมิได้

ลักษณะของคนหัวประจบ มี ๔ คือ

๑. จะทำชั่วก็คล้อยตาม
๒. จะทำดีก็คล้อยตาม
๓. ต่อหน้าว่าสรรเสริญ
๔. ลับหลังตั้งนินทา

ลักษณะของคนชักชวนในทางฉิบหาย มี ๔ คือ

๑. ชักชวนดื่มน้ำเมา	๒. ชักชวนเที่ยวกลางคืน
๓. ชักชวนให้มัวเมาในการละเล่น	๔. ชักชวนเล่นการพนัน

มิตรแท้ ๔ จำพวก

มิตรแท้ คือ เพื่อนที่มีความปรารถนาดี มีน้ำใสใจจริง รักเพื่อนเหมือนส่วนหนึ่งของชีวิตตน

๑. มิตรมีอุปการะ	ยามเดือดร้อนอาศัยได้ คราวลำบากก็เกื้อหนุน
๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์	น้ำใจซื่อ เปิดเผย เข้าถึงใจกัน เสียสละแทนกันได้
๓. มิตรแนะนำประโยชน์	ตักเตือนมิให้หลงผิด ปลูกปลอบให้ตั้งตนไว้ชอบ
๔. มิตรมีความรักใคร่	เสมอต้นเสมอปลาย รักและภักดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ลักษณะของมิตรมีอุปการะ มี ๔ คือ

๑. ป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว	๒. ป้องกันทรัพย์สินสมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว
๓. เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้	๔. เมื่อมีธุระช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

ลักษณะของมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มี ๔ คือ

๑. ขยายความลับของตนแก่เพื่อน	๒. ปิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่งพราย
๓. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ	๔. แม้ชีวิตก็อาจจะสละแทนได้

ลักษณะของมิตรแนะนำประโยชน์ มี ๔ คือ

๑. ห้ามมิให้ทำความชั่ว	๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง	๔. บอกทางสวรรค์ให้

ลักษณะของมิตรมีความรักใคร่ มี ๔ คือ

๑. ทุกข์ ก็ทุกข์ด้วย	๒. สุข ก็สุขด้วย
๓. ได้เถียงคนที่พูดดีเตือนเพื่อน	๔. รับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

สังคหวัตถุ คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน มี ๔

๑. ทาน ให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน	๒. ปิยวาจา เจรจาอ่อนหวาน
๓. อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประนีประนอมแก่ผู้อื่น	๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอไม่ถือตัว

ธรรมของฆราวาส ๔ อย่าง คือ

๑. สัจจะ ซื่อสัตย์ต่อกัน	๒. ทมะ รู้จักข่มจิตของตน
๓. ขันติ อุดทน	๔. จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน

ปัญจกะ คือ หมวด ๕

ประโยชน์เกิดจากการถือโภคทรัพย์ ๕ อย่าง คือ (สนามหลวงตัดออก)

๑. เลี้ยงตัว มารดา บิดา บุตร ภรรยา บ่าวไพร่ ให้เป็นสุข
๒. เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข
๓. บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่างๆ
๔. ทำพละ ๕ อย่าง คือ
  - ๑) ญาติพละ สงเคราะห์ญาติ
  - ๒) อติถิพละ ต้อนรับแขก
  - ๓) ปุพพเปตพละ ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย
  - ๔) ราชพละ ถวายเป็นของหลวง มีการเสียภาษีอากร เป็นต้น
  - ๕) เทวตพละ ทำบุญอุทิศให้เทวดา

มิจจาวณิชชา คือ การค้าขายไม่ชอบธรรม ๕ อย่าง

๑. ค้าขายเครื่องประหาร
๒. ค้าขายมนุษย์
๓. ค้าขายสัตว์สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร
๔. ค้าขายน้ำเมา
๕. ค้าขายยาพิษ

(การค้าขาย ๕ อย่างนี้ เป็นข้อห้าม อุบาสกไม่ควรประกอบ)

คุณสมบัติของอุบาสก ๕ ประการ คือ

๑. ประกอบด้วยศรัทธา
  ๒. มีศีลบริสุทธิ์
  ๓. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื้อกรรม ไม่เชื่อมงคล
  ๔. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา
  ๕. บำเพ็ญบุญแต่ในพระพุทธศาสนา
- (อุบาสกพึงตั้งอยู่ในสมบัติ ๕ ประการนี้ และเว้นจากวิบัติ ๕ ประการ ซึ่งวิปริตจากสมบัตินั้น)

ฉักระ คือ หมวด ๖

ทิศ ๖

๑. ปุรัตถิมทิศ คือ ทิศเบื้องหน้า มารดาบิดา
๒. ทักขินทิศ คือ ทิศเบื้องขวา อาจารย์
๓. ปัจฉิมทิศ คือ ทิศเบื้องหลัง บุตร - ภรรยา
๔. อุตตรทิศ คือ ทิศเบื้องซ้าย มิตรสหาย
๕. เภฏฐิมทิศ คือ ทิศเบื้องต่ำ บ่าวไพร่
๖. อูปริมทิศ คือ ทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์

๑. ปุรัตถิมทิศ คือทิศเบื้องหน้า มารดาบิดา บุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ท่านได้เลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
๒. ทำกิจของท่าน
๓. ดำรงวงศ์สกุล
๔. ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

มารดาได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. หาภรรยาที่สมควรให้
๕. มอบทรัพย์ให้ในสมัย

๒. ทักขินทิศ คือทิศเบื้องขวา อาจารย์ ศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยลูกขี้นยรับ
๒. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้
๓. ด้วยเชื้อฟาง
๔. ด้วยอุปัฏฐาก
๕. ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือ

๑. แนะนำดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกศิลปะให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง
๔. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือจะไปทางทิศไหนก็ไม่อดอยาก)

๓. ปัจฉิมทิศ คือทิศเบื้องหลัง ภรรยา สามีพึงบำรุงด้วยสถาน ๔ คือ

๑. ด้วยยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา
๒. ด้วยไม่ดูหมิ่น
๓. ด้วยไม่ประพฤติดีลวงใจ
๔. ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้
๕. ด้วยให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ คือ

๑. จัดการงานดี
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี
๓. ไม่ประพฤติดีลวงใจ
๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้
๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

๔.อุตตรทิส คือทิศเบื้องซ้าย มิตร กุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยให้ปัน
๒. ด้วยเจรจาถ้อยคำไพเราะ
๓. ด้วยประพฤติประโยชน์
๔. ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอ
๕. ด้วยไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง

มิตรได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕ คือ

๑. รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว
๒. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
๓. เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งพำนักได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร

๕.เหฏฐิมทิส คือทิศเบื้องต่ำ บ่าว นายพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง
๒. ด้วยให้อาหารและรางวัล
๓. ด้วยรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้
๔. ด้วยแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน
๕. ด้วยปล่อยในสมัย

บ่าวได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย
๒. เลิกงานทีหลังนาย
๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้
๔. ทำการงานให้ดีขึ้น
๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ

๖.อุปริมทิส คือทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์ กุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยกายกรรม คือทำอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา
๒. ด้วยวจีกรรม คือพูดอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา
๓. ด้วยมโนกรรม คือคิดอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา
๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือมิได้ห้ามมิให้เข้าบ้าน
๕. ด้วยให้อามิสทาน

สมณพราหมณ์ได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๖ คือ

๑. ห้ามมิให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ให้

อบายมุข คือเหตุฉิบหาย ๖ อย่าง

๑. ตีมน้ำเมา	๒. เทียบกลางคืน	๓. เทียบดูการเล่น
๔. เล่นการพนัน	๕. คบคนชั่วเป็นมิตร	๖. เกียจคร้านการทำงาน

ตีมน้ำเมา มีโทษ ๖ อย่าง คือ

๑. เสียทรัพย์สิน	๒. ก่อการทะเลาะวิวาท	๓. เกิดโรค
๔. ต้องติดเตียง	๕. ไม่รู้จักอาย	๖. ทอนกำลังปัญญา

เทียบกลางคืน มีโทษ ๖ อย่าง คือ

๑. ชื่อว่าไม่รักษาตัว	๒. ชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย
๓. ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ	๔. เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย
๕. มักถูกใส่ความ	๖. ได้รับความลำบาก

เทียบดูการเล่น มีโทษตามวัตถุที่ไปดู ๖ อย่างคือ

๑. รำที่โหมไปทีนั้น	๒. ขับร้องที่โหมไปทีนั้น
๓. ดิดลีสตีเป่าที่โหมไปทีนั้น	๔. เสภาที่โหม ไปทีนั้น
๕. เพลงที่โหม ไปทีนั้น	๖. เกิดเทิงที่โหม ไปทีนั้น.

เล่นการพนัน มีโทษ ๖ ดังนี้

๑. เมื่อชนะ ย่อมก่อเวร	๒. เมื่อแพ้ ย่อมเสียตายทรัพย์ที่เสียไป
๓. ทรัพย์ย่อมฉิบหาย	๔. ไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ
๕. เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อน	๖. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย.

คบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษตามบุคคลที่คบ ๖ ดังนี้

๑. นำให้เป็นนักเลงเล่นการพนัน	๒. นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้
๓. นำให้เป็นนักเลงเหล้า	๔. นำให้เป็นคนหลงเขาด้วยของปลอม
๕. นำให้เป็นคนหลงเขาซึ่งหน้า	๖. นำให้เป็นนักเลงหัวไม้

เกียจคร้านทำงาน มักอ้างเลข ๖ ดังนี้

๑. มักอ้างว่าหนานัก แล้วไม่ทำงาน
๒. มักอ้างว่าร้อนนัก แล้วไม่ทำงาน
๓. มักอ้างว่าเวลาเย็นแล้ว แล้วไม่ทำงาน
๔. มักอ้างว่ายังเข้าอยู่ แล้วไม่ทำงาน
๕. มักอ้างว่าหิวนัก แล้วไม่ทำงาน
๖. มักอ้างว่ากระหายนัก แล้วไม่ทำงาน

บทนำ วิชาพุทธประวัติ

วิชาพุทธประวัติ เป็นวิชาว่าด้วยประวัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาแห่งเราทั้งหลาย จึงควรที่เราทั้งหลายในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนต้องศึกษาซึ่งนอกจากจะทำให้ได้ทราบถึงวงศ์ตระกูลการศึกษาฐานะทางสังคมของพระศาสดาก่อนที่จะทรงผนวชแล้วยังจะได้พิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับพระศาสดาอย่างน้อย ๔ ประการ คือ

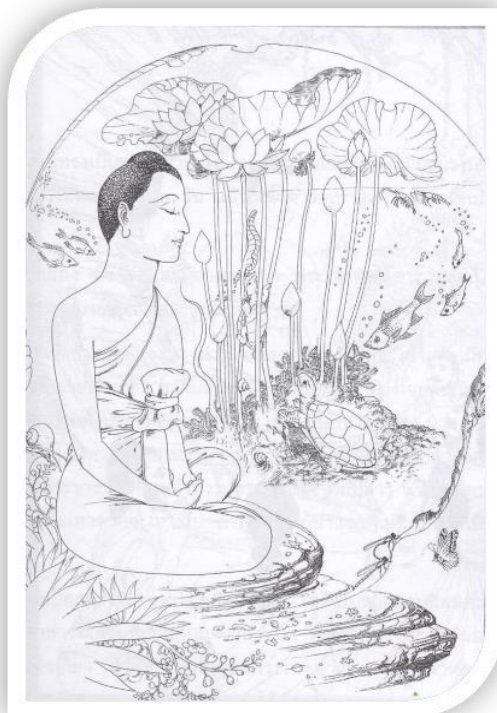
๑. สัมมาสัมพุทธปฏิญา ได้แก่การที่ทรงปฏิญาณว่าเป็นพระพุทธรเจ้าเราจะได้ศึกษาว่าธรรมที่ทรงตรัสรู้ นั้น มีศาสดาอื่นเขาสอนกันมาก่อนแล้วหรือไม่

๒. ชีนาสวปฏิญา ได้แก่การที่ทรงปฏิญาณว่าพระองค์เป็นชีนาสพ คือหมดกิเลส นั้นเราจะได้ศึกษาดูพระจริยาวัตรที่ทรงปฏิบัติมา ๔๕ พรรษาหลังจากทรงตรัสรู้แล้วว่ามีตรงไหนบ้างที่แสดงว่าพระองค์ยังมีกิเลสอยู่

๓. อันตรายิกธรรมวาทะ ได้แก่การที่พระองค์ทรงสอนว่าธรรมเหล่าใดเป็นอันตรายแก่บุคคล ผู้ประพฤติ เราศึกษาดูธรรมเหล่านั้นแล้ว จะได้ทราบว่า เป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่

๔. นิยานิกรรมเทศนา ได้แก่การที่พระองค์ทรงแสดงธรรมใดว่าทำให้ผู้ปฏิบัติตามพ้นจากความทุกข์ เราจะได้ศึกษาดูว่าธรรมเหล่านั้นช่วยให้ผู้ปฏิบัติตามพ้นทุกข์ได้จริงหรือไม่

การศึกษาวิชาพุทธประวัติด้วยความเคารพและความสนใจใฝ่รู้ ย่อมนำไปสู่เป้าหมายอันสำคัญที่สุดของพุทธศาสนิกชน คือตถาคตโพธิศรัทธา ความเชื่อมั่นในความตรัสรู้ของพระตถาคต ซึ่งผู้มีศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชีวิตอย่างยิ่งใหญ่ไพศาล

วิชา พุทธประวัติ

พุทธประวัติ คือ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้า เราในฐานะชาวพุทธควรที่จะได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของศาสดาที่ตนนับถือ เพื่อเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะ และบุญกุศลแก่ตนเองยิ่งขึ้นไป

คุณธรรมแบบอย่างที่ดีในพุทธประวัติที่สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันของเราได้ คือ

๑. **ความเป็นคนมีเหตุมีผล** พระพุทธองค์ทรงพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้คนต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทรงเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่เป็นของคู่กัน ดังนั้น สิ่งที่ทำให้ต้องพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ต้องมี

๒. **ความขยันหมั่นเพียร** ดังที่พระพุทธองค์ทรงศึกษาจนจบ ๑๔ ศาสตร์ สิ้นความรู้ของครูที่สอน และทรงบำเพ็ญเพียรเพื่อการตรัสรู้นานถึง ๖ ปี โดยไม่หือถอย

๓. **ความกตัญญูกตเวที** พระพุทธองค์ทรงตอบแทนพระคุณของพระบิดา พระมารดา ด้วยให้ตั้งอยู่ใน โลกุตตรธรรม

๔. **ความเป็นผู้มีศีล** พระพุทธองค์ทรงประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทรงมีพระจริยาวัตรที่งดงาม

๕. **ความเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิต** พระองค์แม้จะได้รับการบำรุงบำเรอทางโลกิยะสุขมากมายแต่ก็ไม่ได้ทรงประมาทหมัวเมาในวัยในชีวิต ทรงกระทำพระองค์ให้พ้นจากความทุกข์และสอนผู้อื่นไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาทด้วย.

ชมพูทวีปและประชาชน

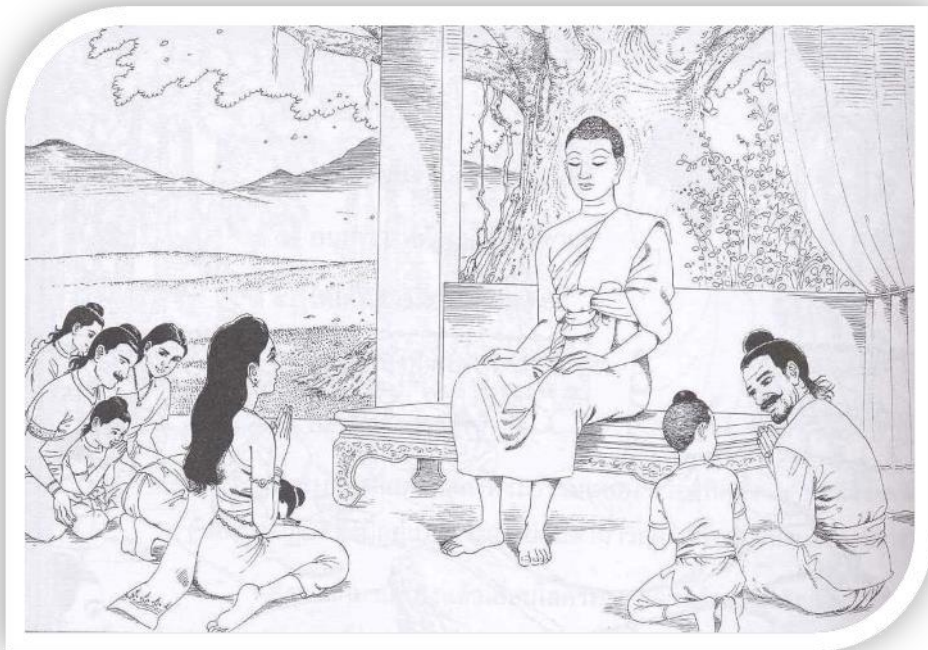
ชมพูทวีป ได้แก่ ประเทศอินเดีย เนปาล บังคลาเทศ ภูฏาน ปากีสถาน อัฟกานิสถาน ตั้งอยู่ทางทิศพ่ายัพ (ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ) ของประเทศไทย

ในสังคมอินเดีย มีคนอยู่ ๔ จำพวก หรือ วรรณะ คือ :

๑. กษัตริย์ มีหน้าที่ทำการปกครองบ้านเมือง (จัดเป็นชนชั้นสูง)
๒. พราหมณ์ มีหน้าที่ทำการสั่งสอน และทำพิธีกรรม (จัดเป็นชนชั้นสูง)
๓. แพศย์ มีหน้าที่ทำนา ค้าขาย (ชนชั้นสามัญ)
๔. ศูทร มีหน้าที่รับจ้างเขาทำงาน (ชนชั้นต่ำ)

และยังมีคนอีกจำพวกหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการผสมต่างวรรณะทั้ง ๔ เช่น พราหมณ์ มาผสมกับคนวรรณะศูทร ลูกที่เกิดมาจะเป็นอีกจำพวกหนึ่ง เรียกว่า **จัณฑาล** ซึ่งเป็นคนที่ถูกดูหมิ่นเหยียดหยามมากที่สุด ในสังคมอินเดีย คนในสมัยนั้นส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์มีความเห็น (ทิฏฐิ) เป็น ๒ คือ

๑. สัสสตทิฏฐิ ถือว่าตายแล้วเกิด
๒. อุกเจททิฏฐิ ถือว่าตายแล้วสูญ

ชาติภูมิเดิมของพระพุทธเจ้า

ต้นศากยวงศ์ คือ พระเจ้าโศกกากราช ซึ่งมีพระราชโอรส ๔ พระองค์ พระราชธิดา ๕ พระองค์ ต่อมาพระราชโอรส และ พระราชธิดา ได้ไปสร้างพระนครใหม่ ชื่อว่า **กบิลพัสดุ์** ที่ได้นามนี้เพราะเป็นที่อยู่ของทำนกบิลดาบส และได้ทำการสมสู่กันเอง ทั้งนี้เพื่อต้องการที่จะให้พระโอรสและพระธิดาประสูติออกมาได้เป็นอุภโตสุชาติ คือเกิดดีแล้วทั้งสองฝ่าย แล้ว**สืบศายวงศ์มาเป็นลำดับ**. ยกเว้นพี่สาวองค์ใหญ่ซึ่งภายหลังได้เป็นพระมเหสีของกษัตริย์ผู้ครองกรุงเทวทหะ และก็ได้ตั้ง**โกถียวงศ์สืบมา**.

ลักกชนบทแบ่งเป็น ๓ พระนคร คือ ๑) พระนครเดิมของพระเจ้าโศกกากราช

๒) พระนครกบิลพัสดุ์

๓) พระนครเทวทหะ

ระบอบการปกครอง เป็นแบบสามัคคีธรรม

อาชีพหลัก คือ กสิกรรม.

ศากยวงศ์นี้ มีโคตรเรียกว่า โคตมะ หรือ อาทิตตยโคตร

วงศ์ตระกูลของพระศาสดา คือ วงศ์ตระกูลที่ครองกรุงกบิลพัสดุ์ สืบเชื้อสายเรื่อยมา จนถึงพระเจ้าชัยเสนะ ๆ ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดา คือ พระเจ้าสีหนุและพระนางยโสธรา ต่อมาได้เสด็จครองราชย์ และทรงอภิเษกสมรสกับพระนางกัญจนา ผู้เป็นราชธิดาของกรุงเทวทหะ (โกถียวงศ์) มีรัชทายาท ๗ พระองค์ คือ ๑.พระเจ้าสุทโธทนะ ๒.พระเจ้าสุกโกทนะ ๓.พระเจ้าโธโตทนะ ๔.พระเจ้าอมิต ทนะ ๕.พระเจ้าสมิตทนะ และพระราชธิดา ๒ พระองค์ คือ พระนางปมิตา พระนางอมิตา.

ส่วน ยโสธรา ก็ได้เป็นพระมเหสี ของพระเจ้าอัญชนะ ในกรุงเทวทหะ (โกถียวงศ์) มีพระโอรส ๒ พระองค์ คือ สุปปพุทธะ, ทัณฑปาณิ มีพระธิดา ๒ พระองค์ คือ มายา(พระนางสิริมหา มายา), ปชาบดี (โคตมี)

พระเจ้าสุทโธทนะ ได้พระนางมายา เป็นพระมเหสี มีพระโอรส ๑ พระองค์ คือ สิทธัตถกุมาร ต่อมาเมื่อพระนางมายาสวรรคตแล้ว ได้พระมเหสีใหม่ คือ พระนางปชาบดี และมีพระโอรส ๑ พระองค์ คือ **นันทะ** พระธิดา ๑ พระองค์ คือ **รูปนันทา**

อาชีพหลักของคนในสมัยนั้น คือ **การทำกสิกรรม (ทำนา)** ดังจะเห็นได้จากพระนามแห่งพระราชบุตรของพระเจ้าสีหนุทั้ง ๕ พระองค์ มีพระเจ้าสุทโธทนะ เป็นต้น ล้วนลงท้ายด้วยคำว่า **โธทนะ** ซึ่งแปลว่า **ข้าวสุก**.

พระศาสนาประสูติ

พระเจ้าสุทโธทนะทรงอภิเษกสมรสกับพระนางสิริมหามายา มีพระราชโอรสหนึ่งพระองค์ คือ **เจ้าชายสิทธัตถะ** (พระพุทธเจ้า)

พระโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต เสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดา เมื่อวันที่พฤษภาคม ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ก่อนประสูติ ๑๐ เดือน (ตรงกับวันอาสาฬหบูชา)

พระโพธิสัตว์ประสูติ เมื่อรุ่งเช้าวันศุกร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ (วิสาขบูชา) ปีจอ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี ภายใต้อ้อมไม้สาละ ณ **ลุมพินีวัน** ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ กับกรุงเทวทหะต่อกัน

พอพระบรมโพธิสัตว์ประสูติแล้ว บ่ายพระพักตร์เสด็จไปทางทิศอุดร (เหนือ) เพียง ๗ ก้าว แล้วหยุดแปลง **อัสภิวาจา** ณ ที่นั้นว่า “เราเป็นยอด เป็นผู้เจริญที่สุด เป็นผู้ประเสริฐที่สุดแห่งโลก การเกิดของเราครั้งนี้ เป็นครั้งสุดท้าย ภาพใหม่ไม่มีอีกแล้ว”

สหชาติ คือ ผู้เกิดในวันเวลาเดียวกันกับพระพุทธองค์ คือ

๑. พระนางพิมพา (พระชายาของพระสิทธัตถะเมื่อมีประชนม์ได้ ๑๖ พรรษา)

๒. พระอานนท์

๓. ฉันทะอำมาตย์ (อำมาตย์คนสนิท)

๔. กาฬุทายีอำมาตย์ (เป็นพระสหายสนิท)

๕. กัณฐกัศวรรราช (ม้าพระที่นั่ง)

๖. ต้นพระศรีมหาโพธิ์

๗. **ขุมทรัพย์ทั้ง ๔** (คือขุมทอง ๔ ขุม ได้แก่ ขุมทองสังขนิธิ ขุมทองเอลนิธิ ขุมทองอุบลนิธิ

ขุมทองปุณฺฑริกนิธิ)

เมื่อประสูติได้ ๓ วัน อสิตดาบส หรือ **กาฬเทวิลดาบส** เข้าเยี่ยมและกราบ ๓ ครั้ง พร้อมทำนายไว้ว่า “ถ้าครองเพศฆราวาส จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ถ้าออกผนวชจักได้เป็นศาสดาเอกของโลก”

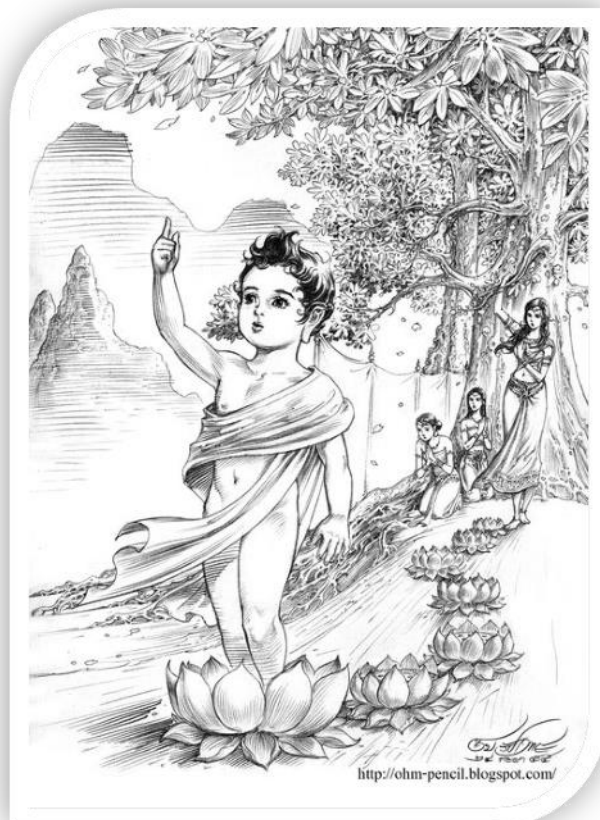
เมื่อประสูติได้ ๕ วัน ได้มีการเชิญพราหมณ์ ๑๐๘ มาฉันโภชนาหารและขนานพระนามว่า “**สิทธัตถะ**” แปลว่า **ผู้ต้องการความสำเร็จ**. และเลือกพราหมณ์ไว้ ๔ ท่านเพื่อทำนายพระลักษณะ มีพราหมณ์หนุ่มชื่อว่า **โกณฑัญญะ** ทำนายเป็นอย่างเดียว คือ ทำนายว่า จักต้องได้ออกผนวชและเป็นศาสดาเอกของโลกแน่แท้ **เมื่อประสูติได้ ๗ วัน** พระมารดาสิ้นพระชนม์

เมื่อประสูติได้ ๗ ปี พระราชบิดาได้โปรดให้บุตรสระโปกขรณี ๓ สระ คือ ๑) สระปทุมบัวหลวง ๒) สระปทุมพริกบัวขาว ๓) สระอุบลบัวขาว จัดให้มีเรือพายพร้อมเสด็จสรรพ ถวายพระกุมาร และได้ส่งให้ไปศึกษากับครุวิศวามิตร ผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ทรงสำเร็จการศึกษาถึง ๑๘ ศาสตร์

ทรงนั่งสมาธิ เจริญอาณานาสนาติ ยั้งปฐมฌานให้เกิดในขณะที่พืชมงคลแรกนาขวัญ (วัปปมงคล)

เมื่อประสูติได้ ๑๖ ปี ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธรา หรือพิมพา ผู้เป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะและพระนางอมิตา

เมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ทรงพระราชโอรส ๑ พระองค์ คือ **พระราहुลกุมาร** (บังเกิดแล้ว) และเสด็จออกผนวช

เสด็จออกบรรพชา

เหตุออกผนวช มี ๒ คือ

๑) ทรงทอดพระเนตรเทวทูตทั้ง ๔ และทรงดำริว่า คนเราทุกคนที่เกิดมาแล้วล้วนแต่ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย กันด้วยทั้งนั้นไม่มีใครเลยที่จะหลุดพ้นไปได้ (เทวทูต คือ **คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ**)

๒) ทรงดำริว่า แม้พระองค์เองก็หนีความแก่ ความเจ็บ ความตายไปไม่พ้น และทรงพอพระทัยในการบรรพชา เพราะทรงเห็นว่าจะเป็นทางที่จะพ้นจากสิ่งเหล่านี้ได้

เสด็จออกผนวชพร้อมกัณหาณันนะ และมākāณัฐกะ

ทรงตัดพระเมาลี (ผม) ด้วยพระขรรค์ และอธิษฐานเพศบรรพชา ที่ริมฝั่งแม่น้ำอนิมา โดยมีขมิ้นกาวนำเอาบาตร พร้อมด้วยผ้ากาสาวะ คือผ้าถุง ๑ ผืน ผ้าห่ม ๑ ผืน มาถวาย.

อัฐบริวาร มี ๘ อย่างคือ สบง จีวร สังฆาฏิ ประคตเอว บาตร มีดโกน เข็ม และกระบอกกรองน้ำ

การบำเพ็ญเพียรเพื่อการตรัสรู้

หลังจากบรรพชาแล้วเสด็จไปพักแรมที่อนุปิยอัมพวัน เขตอนุปิยนิคม รัฐมัลละ ทรงศึกษาอยู่ในสำนักของอาฬารดาบสก่อนได้สมบัติ ๗ แล้วจึงมาศึกษาต่อที่สำนักของอุทกดาบส ได้สมบัติ ๘ จากนั้นจึงเสด็จไปยัง **อุรุเวลาเสนานิคม เขตรัฐมคธ** ทรงพอพระทัยเสด็จประทับบำเพ็ญเพียรอยู่ ณ สถานที่นี้

ปัญจวัคคีย์ ทั้ง ๕ คือ โกลนทัตถะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสนชิ ได้ออกผนวชตาม โดยหวังจักได้ฟังธรรมและตรัสรู้ตามพระพุทธองค์

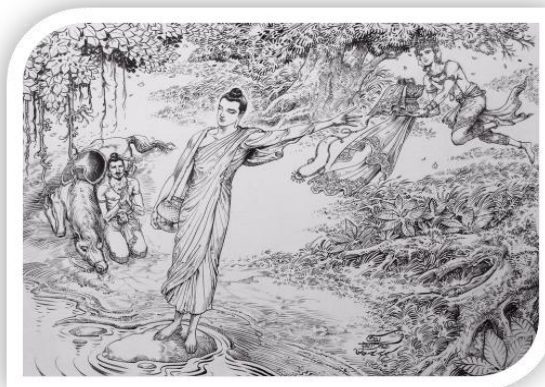
ทรงบำเพ็ญ **ทุกรกิริยา** คือ **กิริยาที่กระทำได้โดยยากยิ่ง** มี ๓ วาระ คือ

๑. กตพระทนต์ด้วยพระทนต์ กตพระตาลด้วยพระชิวหา

๒. ฝ่อนกลั่นลมหายใจเข้าหายใจออก

๓. อดอาหาร เสวยแต่วันละน้อย ๆ บ้าง

ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาถึงเพียงนี้ ก็ไม่สามารถตรัสรู้ได้ จนพระวรกายซูบผอม และทรงพิจารณาเห็นว่า การบำเพ็ญเพียรทุกรกิริยามีใช้ทางตรัสรู้ ควรที่เราจะบำเพ็ญเพียรทางจิตยึดมัชฌิมาปฏิปทาเป็นข้อปฏิบัติ แล้วจึงหันมาบริโภคพระกระยาหารตามเดิม ฝ่ายปัญจวัคคีย์เห็นเช่นนั้น ก็พากันรังเกียจจึงหลีกหนีไปอยู่ที่ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี

ตรัสรู้

ทรงรับข่าวมฤตยูของนางสุชาดานำมาถวายพร้อมทั้งถาด เมื่อเสวยเสร็จแล้ว ทรงอธิษฐานลอยถาด ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในเวลาเช้าของวันตรัสรู้

ทรงตรัสรู้ในยามสุดท้ายของวันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ปีระกา ณ ใต้ต้นไม้พระศรีมหาโพธิ มีลำคัมดังนี้

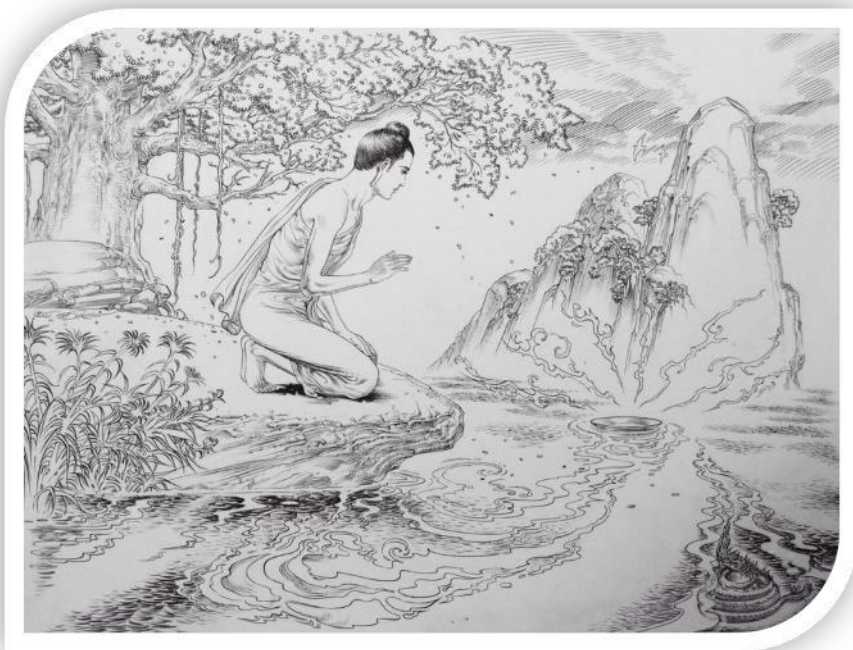
ในปฐมยาม บรรลุ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ (ระลึกชาติได้)

ในมัชฌิมยาม บรรลุ จุตูปปาตญาณ (รู้การจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย)

ในปัจจุบันยาม บรรลุ อาสวักขยญาณ พระญาณนี้ทำพระองค์ให้เป็นผู้สิ้นจากอาสวะกิเลส คือ ทรงตรัสรู้ อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ขณะนั้นมีพระชนมายุ ๓๕ พรรษา

พระนามพิเศษ คือ อระหันต์ และ สัมมาสัมพุทธโธ เป็นพระนามใหญ่ของพระองค์ ไม่มีใครตั้งให้เป็น นามิตกนาม(พระนามที่ปรากฏขึ้นเอง) ที่ได้นามว่า **อรหัน** เพราะทรงห่างไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ที่ได้นามว่า **สมมาสัมพุทธโธ** เพราะทรงตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

“ทรงชนะมาร คือ กิเลส ด้วย ทสภารามี คือ ทาน, ศีล, เนกขัมมะ, ปัญญา, วิริยะ, ขันติ, สัจจะ, อธิษฐาน, เมตตา, อุเบกขา ”

ปฐมโพธิกาล ปฐมเทศนาและปฐมสาวก

เมื่อตรัสรู้แล้วพระองค์ยังมีได้เสด็จไปพักแรมที่ไหน แต่ทรงพิจารณาหลักธรรมต่างๆ ที่ได้ตรัสรู้ และประทับเสวยวิมุตติสุข เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ สัปดาห์ละแห่ง ตามสถานที่ต่างๆ ดังนี้ :-

สัปดาห์ที่ ๑ ประทับอยู่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ **ทรงพิจารณาปัจจุสมุปบาท** และทรงเปล่งอุทาน ๓ ยามแห่งราตรี.

สัปดาห์ที่ ๒ เสด็จจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประทับยืน จ้องพระเนตรดูต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นเวลา ๗ วัน ซึ่งเรียกว่า **อนิมิสสเจตีย์**

สัปดาห์ที่ ๓ เสด็จกลับจากอนิมิสสเจตีย์มาอยู่ ณ ระหว่างกลางแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์กับอนิมิสสเจตีย์ ทรง นมรมิตที่จงกรมขึ้น เรียกว่า **รัตนจงกรมเจตีย์**

สัปดาห์ที่ ๔ เสด็จมาประทับทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงพิจารณา อภิธรรมปิฎก อยู่ที่เรือนแก้วอันเทวดาเนรมิตไว้ ๗ วัน เรียกว่า **รัตนขจรเจตีย์**

สัปดาห์ที่ ๕ เสด็จจากรัตนขจรเจตีย์ มาที่ต้นอชปาลนิโครธ (ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้) ประทับเสวยวิมุตติสุข เป็นเวลา ๗ วัน และพบกับพราหมณ์ผู้มักตวาดผู้อื่นว่า **หิ หิ**

สัปดาห์ที่ ๖ เสด็จมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นพระศรีฯ มาประทับนั่งขัดสมาธิเสวยวิมุตติสุขภายใต้ร่มไม้จิก (**มุจลินท์**) ครั้งนั้นมีฝนตก มีพญานาคชื่อมุจลินท์มาขนดครอบพระองค์มิให้เปียกฝน

สัปดาห์ที่ ๗ เสด็จจากต้นมุจลินท์มายังต้นเกตุ (ราชายตนะ) ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ต้นพระศรีฯ มีพี่น้อง ๒ คน ซึ่งเป็นพ่อค้า คือ ตปุสสะ และภัทลิกะ นำสัตตุงง สัตตูก้อนมาถวาย และได้แสดงตนเป็นเป็นอุบาสกถึงรัตนะ ๒ คือพระพุทฺธ พระธรรม ตลอดชีวิต

ทรงทำ **เทศนาธิษฐาน** คือ **ทรงตั้งพระทัยในอันที่จะแสดงธรรมสั่งสอนมหาชน** หลังจากที่ทรงประทับเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ สัปดาห์แล้วจึงเสด็จไปยังต้นอชปาลนิโครธอีก ทรงพิจารณาบุคคลเทียบกับดอกบัว ๔ เหล่า คือ

๑. **อุคฆฏิตัญญู** ผู้มีปัญญาเฉียบแหลม เหมือนดอกบัวเหนือน้ำรองรับแสงอาทิตย์ พร้อมจะแบ่งบานทันที(พวกมีปัญญามาก)

๒. **วิปจิตัญญู** ผู้มีปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง เหมือนดอกบัวเสมอผิวน้ำ

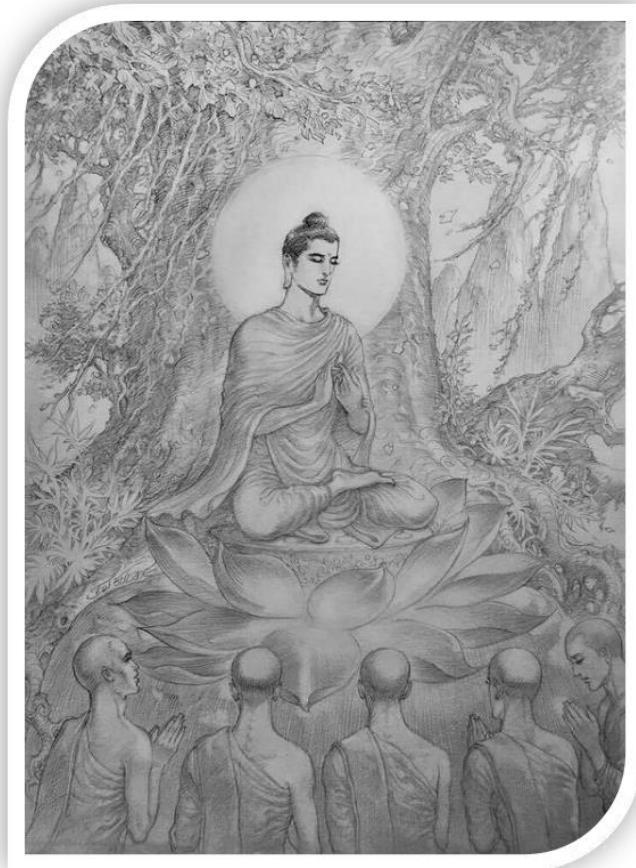
๓. **เนยยะ** ผู้มีปัญญาพอแนะนำได้ เหมือนดอกบัวบัวที่ยังไม่โผล่พ้นน้ำ

๔. **ปทปรมะ** ผู้ต้อยปัญญา ไม่สามารถเข้าใจหลักธรรมได้ เหมือนดอกบัวที่ยังจมอยู่ในน้ำโคลนตม ซึ่งย่อมเป็นน้การศึกษาแห่งปลาและเต่า.

จากนั้นทรงทำ **อายุสังฆารายฐาน** คือตั้งพุทธปณิธานใคร่จะดำรงพระชนมายุอยู่จนกว่าจะได้ทรงประกาศพระศาสนาให้แพร่หลาย ประดิษฐานให้มันคงถาวร สำเร็จประโยชน์แก่ชนนิกรทุกหมู่เหล่า.

ทรงดำริหาผู้รับปฐมเทศนา ทรงปรารถนาถึงท่านอาฬารดาบส กาลามโคตร และอุททกดาบสรวมบุตร แต่ทั้ง ๒ เสียชีวิตก่อนหน้านั้น ๗ วัน ทรงดำริถึงปัญจวัคคีย์ จึงเสด็จไปโปรด ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ในระหว่างทางพบกับ**อุปกาศิก** อุปกะเห็นพระฉวีวรรณของพระพุทธองค์ส่องใสหน้า อัครจรรย์ใจยิ่งนักจึงเข้าไปทูลถามว่า“**อินทรีย์ท่านมองใสนัก ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นครูของท่าน ท่านชอบใจธรรมของใคร?**” พระองค์ตรัสตอบว่า “**พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้เอง ไม่ได้ชอบใจธรรมของใคร ไม่มีใครเป็นครู**” อุปกะสั่นศีรษะด้วยความไม่เชื่อแล้วหนีไป.

ในเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนา ชื่อว่า **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** เป็นกัณฑ์แรก (ปฐมเทศนา) แก่ปัญจวัคคีย์ ทำให้ปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรม (ธรรมจักขุ) บรรลุพระโสดาบัน ผู้ได้ดวงตาเห็นธรรมคนแรก คือ **โกณฑัญญะ (ปฐมสาวก)** และปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เพราะฟังธรรมเทศนาชื่อว่า **อนัตตลักขณสูตร** “ครั้งนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์ คือพระพุทธเจ้าและปัญจวัคคีย์ ”

ประกาศพระศาสนา

หลังจากนั้น จึงไปโปรดยสกุลบุตร ด้วยอนุப்புพิกถาและอริยสัจ ๔ ส่งผลให้บิดาของพระยสะ เป็นอุบาสกคนแรกในโลก แม่และภรรยาของยสะ เป็นอุบาสิกา คนแรกในโลก

ยสกุลบุตร เมื่อได้ฟังธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์แสดงแก่บิดา มารดาและภรรยาของตนแล้ว ก็ บรรลุสำเร็จเป็นพระอรหันต์

ต่อมาสหายนของท่าน คือ วิมลละ สุพาหุ ปุณณชิ และควัมปติ ได้ออกบวชตาม และมีสหายนอีก ๕๐ คน ที่ทราบข่าวก็พากันออกบวชตาม และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ทุกคน หลังจากนั้น พระพุทธองค์จึงทรง ส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา

อุบาสก - อุบาสิกา คือ ผู้เข้าถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

เทวাজิกอุบาสก ผู้ถึงรัตนะ ๒ คือ พระพุทฺธ พระธรรม ได้แก่ตปฺลฺสสะและภทฺทิกะ หลังจากนั้นจึง ไปโปรดภทฺทวคฺคิยํ พวก ๓๐ คน จนได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคล และได้ไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง คืออุรุเวลากัสสปะ นทิกัสสปะ และคยาก็สสปะ ที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ด้วยธรรมเทศนาชื่อว่า อาทิตตปริยายสูตร ทรงได้อัครสาวก คือ พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตรได้บรรลุธรรม เพราะฟังธรรมจากพระอัสสชิ พระโมคคัลลานะได้บรรลุธรรม เพราะฟังธรรมจากสารีบุตรที่ฟังพระอัสสชิมาแสดงให้ ฟังหลังจากนั้นจึงได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

พระโมคคัลลานะบรรลุพระอรหันต์ก่อนพระสารีบุตร ๑๕ วัน ที่หมู่บ้านกัลลวาลมุตตคาม ทรงแสดงอุบายแก้งวง ๘ ข้อ แก่โมคคัลลานะ (ระลึกถึงสัญญาให้มาก, พิจารณาธรรมที่ฟังแล้ว, ท่องบ่น บทเรียน , ยอนหู, ยืนขึ้นเอาน้ำลูบตัว, นึกถึงแสงสว่างกลางวัน, เดินจงกรม, สำเร็จสัทโสภาสน์) และตรัสให้ สำเหนียกอีก ๓ อย่าง คือ

๑. เราจักไม่ชูงวง คือถือตัวเข้าไปสู่สกุล
๒. เราจักไม่พูดคำซึ่งเป็นเหตุเถียงกัน อันเป็นเหตุให้พูดมาก
๓. เราจักไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ เร้นอยู่ตามวิสัยของสมณะ

พระสารีบุตรได้บรรลุพระอรหันต์ เพราะเทศนาที่พระพุทธองค์แสดงแก่ที่ฆนชะ ชื่อว่า เวทนาปริคคหสูตร ที่ถ้ำสุกรชาดา เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์

ทรงโปรด**ปิปลิมาณพ** ที่อธิษฐานออกบวชพร้อมภรรยาคือนางภัททกาปิลาณี ออกบวชโดยอุทิศพระอรหันต์ในโลกนี้ **ณ พหุပ္ตตนิโครธ ทรงประทานการอุปสมบทด้วยโอวาท ๓ ประการ คือ**

๑. เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความยำเกรงไว้ในภิกษุ ผู้เฒ่า...ผู้ใหม่....ผู้ปานกลาง อย่างแรงกล้า
๒. ธรรมใดที่ประกอบด้วยกุศล เราจักเงี่ยหูตั้งใจฟังและพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมนั้น
๓. เราจักไม่ละสติออกจากกาย คือ พิจารณากายเป็นอารมณ์

ทรงรับวัดแรกในพระพุทธศาสนา คือ วัดเวฬุวันที่พระเจ้าพิมพิสารถวาย

ทรงรับวัดเชตวัน ที่อนาถปิณฑิกะ (สุทัตตเศรษฐี) ถวาย

ทรงอนุญาตเสนาสนะได้ ๕ ชนิด คือวิหาร, อัมพโยค(มุงซีกเดียวอีกข้างเปิดโล่ง), ปราสาท, หัมมิมะ (หลังคาตัด), คูหา

ทรงทำนิมิตโองาสแก่พระอานนท์ ที่ ปาวาลเจดีย์ แคว้นวัชชี

นาคาวโลก คือ การมองอย่างข้างหลังแล้ว ทรงเหลียวมองดูเมืองไพศาลีเป็นครั้งสุดท้าย โดยหันพระวรกายกลับมาทั้งหมด

ทรงปลงพระชนมายุ เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓ ที่ หมู่บ้านเวฬุคาม

ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖

ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ เมื่อวันแรม ๘ ค่ำเดือน ๖ หลังปรินิพพาน ๘ วัน

อริยธรรม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ

บิณฑบาตรที่มีอันนิสงส์มาก คือ บิณฑบาตรที่นางสุชาดาถวายและภัตตาหารที่นายจุนทะถวาย

มีพระพักตร์ส่องไสมากสองครั้ง คือ วันตรัสรู้ และปรินิพพาน

อุปารหบุคคล ๔ คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระเจ้าจักรพรรดิราช

สังเวชนียสถาน ๔ คือ สถานที่ประสูติ , ตรัสรู้ แสดงธรรมจักร และปรินิพพาน

สัมมาสัมพุทธเจดีย์ มี ๔ คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์

สังคายนาครั้งที่ ๑ มีพระมหากัสสปะ เป็นประธาน พระอานนท์ พระอุบาลี เป็นผู้ตอบ และประชุมสงฆ์อรหันต์ ๕๐๐ รูปมีพระเจ้าอชาตศัตรูอุปถัมภ์

สมณะที่ ๑ คือ พระโศตบัน ที่ ๒ พระสกทาคามี ที่ ๓ พระอนาคามี และที่ ๔ พระอรหันต์

สาวกองค์สุดท้าย คือ สุภัททะปริพาชก

สาวกองค์แรก คือ โกณฑัญญะ

ศาสดาแทนพระพุทธเจ้า คือ ธรรมและวินัย

ก่อนปรินิพพาน พระองค์ตรัสแก่พระอานนท์ว่า “ธรรมกัฏฐิ วินัยกัฏฐิ ที่เราตรัสแล้ว แสดงแล้วนั้น แล จักเป็นศาสดาเมื่อเราปรินิพพานแล้ว”

ปัจฉิมโอวาท “*หนุททานิ ภิกขเว อามนุตยามิ วั วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ* แปลว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหมดล้วนมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวงอันเป็นประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

ระหว่าง **อามิสฺสุชาและปฏิบัติบูชา** ทรงสรรเสริญการ**ปฏิบัติบูชา**ว่า “บุคคลผู้ทำการสักการบูชา ตถาคตด้วยอามิสฺสุชาอย่างนี้ หรือแม้กว่านี้ หาชื่อว่าเป็นการบูชาอย่างยิ่งและแท้จริงไม่ **หากแต่บุคคลใด ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน** นี้แล จึงชื่อว่าเป็นการบูชาพระตถาคตอย่างแท้จริง”

หลังจากถวายพระบรมศพ มีสิ่งที่ไม่ใหม่ ๖ อย่าง คือพระอัฐิ, พระเกศา, พระโลมา, พระนขาและพระทันตา กับผ้าอึกคู่หนึ่ง

ใครมีศักดิ์เป็นอะไรกับพระพุทธเจ้า

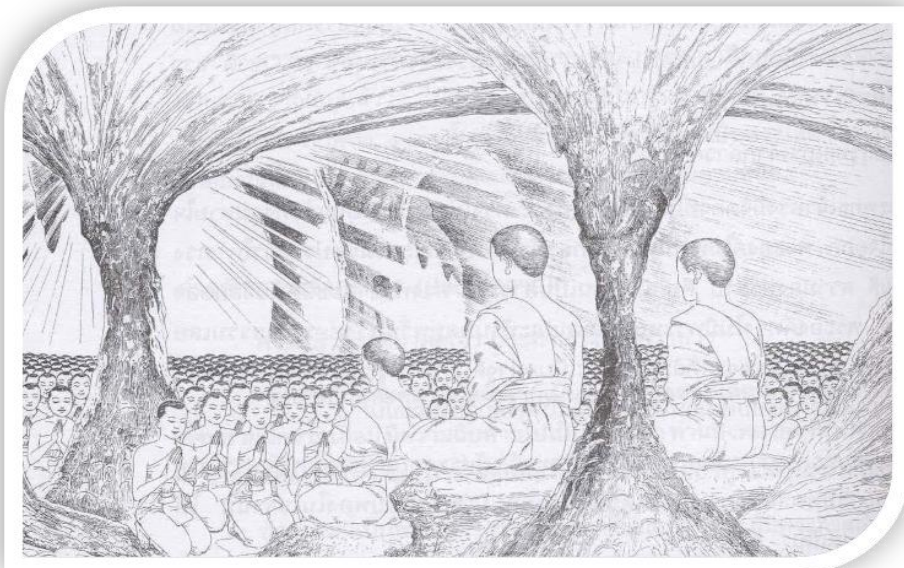
พระเจ้าชัณเสนะ	ทรงเป็น พระไปยกา (ทวด)
พระเจ้าสีหนุ	ทรงเป็น พระอัยกา (ปู่)
พระนางกัญจนา	ทรงเป็น พระอัยยิกา (ย่า)
พระเจ้าอัญชนะ	ทรงเป็น พระอัยกา (ตา)
พระนางยโสธรา	ทรงเป็น พระอัยยิกา (ยาย)
พระเจ้าสุทโธทนะ	ทรงเป็น พระราชบิดา
พระนางสิริมหามายา	ทรงเป็น พระชนนี (แม่)
พระนางมหาปชาบดี	ทรงเป็น พระมาตุจฉา (น้า)
สุกโกทนะ, อมิโตทนะ, ฆนิโตทนะ, โธโตทนะ	เป็นอาชายน (ปิตุลา)
ปมิตา, อมิตา	ทรงเป็น อาหญิง
นันทะ	ทรงเป็น น้องชาย (อนุชา)
รูปนันทา	ทรงเป็น น้องสาว
พระนางยโสธรา(พิมพา)	ทรงเป็น ภรรยา (พระชายา)
ราหุล	ทรงเป็น พระโอรส

เหตุการณ์ในระหว่างทรงพระชนมายุ

๑. ประสูติได้	๕	วัน	มีการขนานพระนาม
๒. ประสูติได้	๓๗	วัน	พระมารดาสวรรคต
๓. ประสูติได้	๓๗	พรรษา	ทรงศึกษาศิลปะวิทยา
๔. ประสูติได้	๑๖	พรรษา	ทรงอภิเษกสมรส
๕. ประสูติได้	๒๙	พรรษา	ออกผนวช และมีพระโอรส
๖. ประสูติได้	๓๕	พรรษา	ตรัสรู้อรุณรั้ง
๗. ประสูติได้	๘๐	พรรษา	เสด็จดับขันธปรินิพพาน

สถานที่สำคัญ

๑. ลุมพินีวัน	เป็นสถานที่ประสูติ
๒. ต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา	เป็นสถานที่ตรัสรู้
๓. ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน	เป็นสถานที่แสดงปฐมเทศนา
๔. ปาวาลเจดีย์	เป็นสถานที่ทรงปลงอายุสังขาร
๕. สาลวโนทยาน	เป็นสถานที่ปรินิพพาน
๖. มกุฏพันธเจดีย์	ถวายพระเพลิงพระบรมศพ

คำปรารภ

มนุษย์ผู้เกิดมาในโลกนี้ มีรูปพรรณสัณฐานที่เลือกตามใจหวังไม่ได้แล้วแต่เหตุที่จะแต่งมา ให้เป็นผู้มีรูปร่างงามบ้างเลวทรามบ้างต่าง ๆ กัน ผู้ใดมีรูปร่างก็เป็นที่ยอมรับชื่นชมของผู้ที่ได้เห็นเป็นดุจดอกไม้ที่มีสีสัณฐานงาม ผู้ใดมีรูปร่างเลวทรามก็ไม่ใช่ที่ชวนดูของผู้แลเห็น เช่นกับดอกไม้ที่มีสีสัณฐานไม่งาม รูปร่างมีประโยชน์เพียงให้เขาชมว่าสวย ไม่เป็นคุณอะไรอีก ถ้าดอกไม้มีทั้งสีสัณฐานทั้งงามทั้งกลิ่นก็หอม ย่อมเป็นที่พอใจรักใคร่ของประชุมชน ถ้ามีแต่สีและสัณฐานงาม แต่หากกลิ่นหอมมิได้ จะสู้ดอกไม้ซึ่งมีกลิ่นหอม แม้มีสัณฐานไม่งามก็ได้ ถ้ามีกลิ่นเหม็นก็ยิ่งซ้ำร้าย ถึงจะมีสัณฐานงาม ก็ไม่เป็นที่ปรารถนาของใครๆ ข้อนี้มีอุปมาฉันใด คนผู้มีรูปร่างงดงามมีใจดี ย่อมเป็นที่นิยมนับถือของประชุมชน ถึงจะมีรูปร่างงาม แต่ปราศจากคุณธรรมในใจ จะสู้คนที่ประกอบด้วยคุณธรรม แม้มีรูปร่างเลวทรามก็ไม่ได้ ถ้ามีใจร้ายกาจ ก็ยิ่งซ้ำร้าย ไม่มีใครพอใจจะสมาคม ถึงจะมีรูปร่างงามสักปานใด ก็ช่วยแก้ไขไม่ได้ ข้อนี้มีอุปมาฉันนั้น

รูปพรรณสัณฐานของมนุษย์เป็นมาอย่างใด ก็ต้องเป็นไปอย่างนั้น จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ส่วนใจนั้นก็มักเป็นไปตามพื้นเดิม ถึงอย่างนั้นก็ยังมีทางแก้ไขให้ดีขึ้นด้วยความตั้งใจอันดี จงดูตัวอย่างของที่ไม่หอมมาแต่เดิมเขายังอบให้หอมได้ แต่ธรรมดาใจนั้นมักผันแปรไม่แน่นอนอนั่นคงลงได้ นักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ผู้สั่งสอนให้คนตั้งอยู่ในคุณธรรม จึงได้กำหนดวางแบบแผนแห่งความประพฤติไว้เป็นหลักฐาน

การตั้งใจประพฤติตามบัญญัตินั้น ชื่อว่าศีลๆ นั้นเป็นบรรทัดสำหรับให้คนประพฤติความดีให้คงที่ เปรียบเหมือนผู้แรกจะเขียนหนังสือ ต้องอาศัยเส้นบรรทัดเป็นหลักเขียนไปตามนั้น หนังสือที่เขียนจึงจะมีบรรทัดอันตรง ถ้าหาไม่ตัวก็จะคดขึ้นคดลงดงงเลื้อย เมื่อชำนาญแล้ว ก็เขียนไปได้ ไม่ต้องมีบรรทัดฉันใด คนแรกจะประพฤติความดี ไม่ได้ถืออะไรเป็นหลัก ใจไม่มั่นคงอาจเอนเอียงลงหาทุจริต แม้เพราะโหมหะครอบงำ เมื่อบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์จนเป็นปกติ มารยาทได้แล้ว จึงจะประพฤติคุณธรรมอย่างอื่น ก็มักยั่งยืนไม่ผันแปร ข้อนี้แลเป็นประโยชน์แห่งการบัญญัติศีลขึ้น

ความเบียดเบียนกันในโลก ซึ่งเป็นไปโดยกายทวารยันลงเป็น ๓ ประการ คือ เบียดเบียนชีวิตร่างกายประการหนึ่ง เบียดเบียนทรัพย์สมบัติ ประการหนึ่ง เบียดเบียนประเวณี คือทำเชื้อสายของผู้อื่นให้ผิดลำดับสืบสนประการหนึ่ง และความประพฤติเสียด้วยวาจา มีมุสาวาทกล่าวคำเท็จเป็นที่ตั้ง คนจะประพฤติดีนั้นก็เพราะความประมาท และความประมาทนั้น ไม่มีมูลอื่นจะสำคัญยิ่งกว่าดื่มน้ำเมา ซึ่งทำให้ความคิดวิปริตลงทันที เหตุนี้นักปราชญ์ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานแลเห็นเหตุการณ์ดังนี้ จึงบัญญัติศีลมีองค์ ๕ คือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต
๒. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร
๓. เว้นจากการประพฤติดีในกาม
๔. เว้นจากกล่าวคำเท็จ
๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย

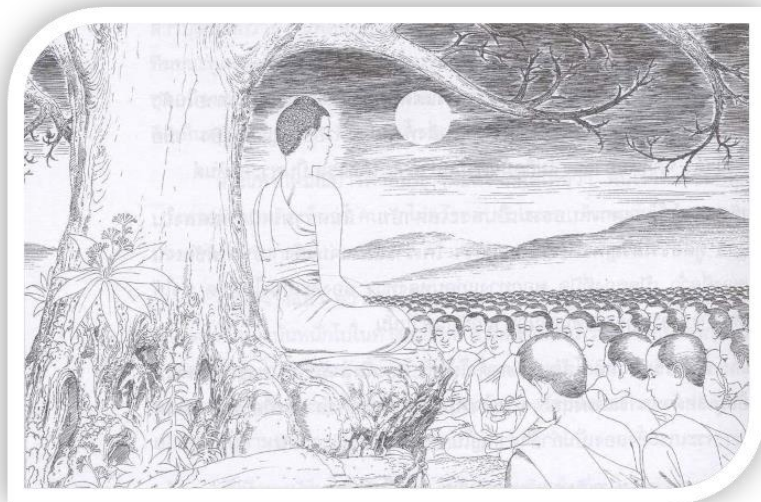
องค์แห่งศีลอย่างหนึ่ง ๆ เรียกว่า **สิกขาบท** ศีลมีองค์ ๕ จึงเป็นสิกขาบท ๕ ประการรวมเรียกว่าเบญจศีลๆ นี้ท่านบัญญัติขึ้นโดยถูกต้องตามคลองธรรม ด้วยคิดจะให้เป็นประโยชน์แก่กันและกันจึงได้ชื่อว่าเป็นบัญญัติอันชอบธรรม เป็นคำสอนมีอยู่ในศาสนาที่ดี

เบญจศีลนี้มีกัลยาณธรรมเป็นคู่กัน แสดงไว้ในพระบาลีที่สรรเสริญความประพฤติของกัลยาณชนว่า เป็นคนมีศีลมีกัลยาณธรรม ดังนี้ กัลยาณธรรมในที่นี้ ได้แก่ความประพฤติที่เป็นส่วนดีงาม มีเครื่องอุดหนุนศีลให้ยอใส่งยิ่งขึ้น ได้ในสิกขาบททั้ง ๕ นี้เอง

๑. เมตตากรุณา ได้ในสิกขาบทที่ต้น
๒. สัมมาอาชีวะ หมั่นประกอบภาระเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ได้ในสิกขาบทที่ ๒
๓. ความสำรวมในกาม ได้ในสิกขาบทที่ ๓
๔. มีความสัตย์ ได้ในสิกขาบทที่ ๔
๕. ความมีสติรอบคอบ ได้ในสิกขาบทคำรบ ๕

เมื่อจัดวิภาค ศีลได้แก่กิริยาที่เว้นตามข้อห้าม กัลยาณธรรม ได้แก่ประพฤติธรรมที่ชอบมีเป็นคู่กันมาดังนี้

ในที่นี้ จะยกคุณ ๒ ข้อนี้ตั้งเป็นกระฐู และพรรณนาความไปตามลำดับดังต่อไปนี้

เบญจศีล

ในสิกขาบทที่ ๑ แก่ด้วยข้อห้าม ๓ ประการ คือการฆ่า ๑ การทำร้ายร่างกาย ๑ การทรมานสัตว์ให้ลำบาก ๑ เพื่อสมแก่เหตุแห่งบัญญัติสิกขาบทนี้ขึ้น ด้วยเพ่งเมตตาคิดเป็นใหญ่

ในสิกขาบทที่ ๒ แก่ด้วยข้อห้าม ๓ ประการ คือ โจรกรรมประพฤตินั้นโจร ๑ ความเลี้ยงชื้อพอนุโลมโจรกรรม อันเป็นอุบายอุตหนุณโจรกรรม ๑ กิริยาเป็นฉายาโจรกรรมประพฤติกเลือบแฝงเป็นอาการแห่งโจร ๑ เพื่อสมแก่เหตุแห่งบัญญัติสิกขาบทนี้ขึ้น ด้วยเพ่งความประพฤติชอบธรรมในทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่นเป็นใหญ่

ในสิกขาบทที่ ๓ แก่ด้วยข้อห้ามไม่ให้ประพฤติผิดในกามทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิง และประพฤติผิดธรรมดา เพื่อสมแก่เหตุแห่งบัญญัติสิกขาบทนี้ขึ้น ด้วยเพ่งความประพฤติไม่ผิดประเวณีเป็นใหญ่

ในสิกขาบทที่ ๔ แก่ด้วยข้อห้าม ๓ ประการ คือ มุสา กล่าวคำเท็จ ๑ อนุโลมมุสา กล่าววาจาที่เป็นตามมุสา ๑ ปฏิสสวะ รับแล้วไม่ทำตามรับ ๑ เพื่อสมแก่เหตุแห่งบัญญัติสิกขาบทนี้ขึ้นด้วยเพ่งความสัตย์เป็นใหญ่

ในสิกขาบทคำรบ ๕ แก่ด้วยข้อห้าม ๒ ประการคือ ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย ๑ เสพพินักัญชาและของเมาอย่างอื่นอีก ๑ เพื่อสมแก่เหตุแห่งบัญญัติสิกขาบทนี้ขึ้นด้วยเพ่งจะไม่ให้เสียความสำราญและความดี

วิริติ

ในบทนี้ แก่ด้วยวิริติ คือความละเว้นข้อห้าม ๓ ประการ คือ สัมปัตตวิริติ ความเว้นจากวัตถุที่จะพึงล่วงได้อันมาถึงเฉพาะหน้า ๑ สมทานวิริติ ความเว้นด้วยอำนาจการถือเป็นกิจวัตร ๑ สมุจเฉทวิริติ ความเว้นด้วยตัดขาดมีอันไม่ทำอย่างนั้นเป็นปกติ ๑ ตามภูมิของคนผู้ปฏิบัติ

กัลยาณธรรม

ในสิกขาบทที่ ๑ แก้วด้วยเมตตากับกรุณา ที่ผู้มีศีลจะพึงแสดงเป็นพิเศษ ในการเพื่อแผ้วให้
ความสุขและช่วยทุกข์ของผู้อื่น

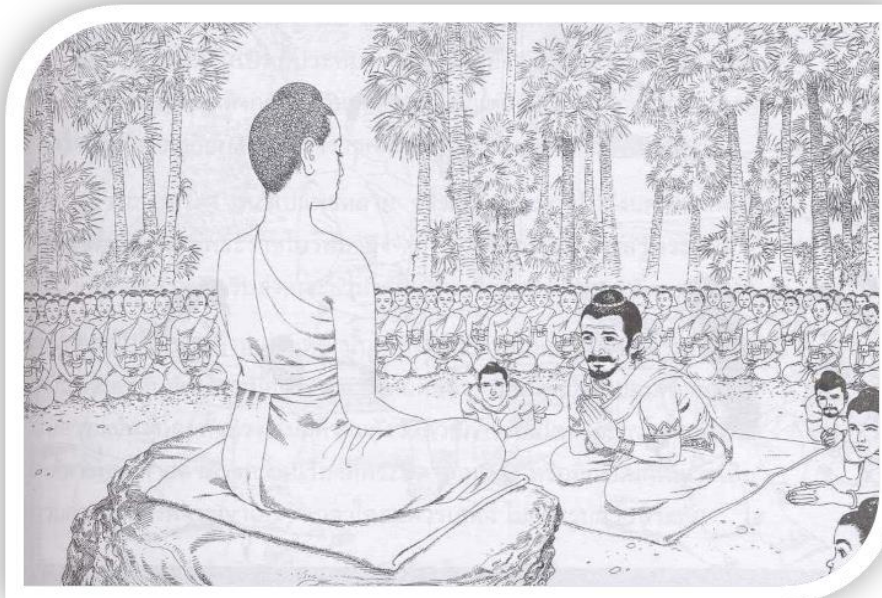
ในสิกขาบทที่ ๒ แก้วด้วยสัมมาอาชีวะ ความหมั่นประกอบการหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ อัน
เป็นเครื่องอุดหนุนผู้มีศีลให้มั่นคงอยู่ในศีล

ในสิกขาบทที่ ๓ แก้วด้วยความสำรวมในกาม ๒ ประการ คือ สหารสันโดษ ความยินดีด้วย
ภรรยาของตน สำหรับชาย ๑ ปติวัตรความจงรักในสามี สำหรับหญิง ๑ อันเป็นข้อปฏิบัติอุกฤษฏ์
ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล

ในสิกขาบทที่ ๔ แก้วด้วยความมีสัตย์ ต่างโดยอาการ ๔ สถาน คือ ความเที่ยงธรรมใน
กิจการอันเป็นหน้าที่ ๑ ความซื่อตรงต่อมิตร ๑ ความสวามิภักดิ์ในเจ้าของตน ๑ ความกตัญญูในท่านผู้
มีบุญคุณแก่ตน ๑ อันอุดหนุนผู้มีศีลให้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติยิ่งขึ้น

ในสิกขาบทที่ ๕ แก้วด้วยความมีสติรอบคอบ ต่างโดยอาการ ๔ สถาน คือ ความรู้จัก
ประมาณในอาหารที่จะพึงบริโภค ๑ ความไม่เลินเล่อในการงาน ๑ ความมีสัมปชัญญะในการประพฤติตัว
๑ ความไม่ประมาทในธรรม ๑ อันเป็นคุณสมบัติพิเศษระดับผู้มีศีลให้มีความประพฤติดีงามขึ้น

ข้อเหล่านี้มีพรรณนาโดยพิสดารไปตามลำดับในบทข้างหน้า

วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม

ปาณาติปาตา เวรมณี

สิกขาบทที่ ๑

สิกขาบทนี้ (ปาณาติปาตา เวรมณี) แปลว่าเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง คือเว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต

สัตว์ ประสงค์ทั้งมนุษย์และเดียรรณที่ยังเป็นอยู่ตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงแก่แก่

สิกขาบทนี้ บัญญัติขึ้นด้วยหวังจะให้ปลูกเมตตาจิตในสัตว์ทุกจำพวก

เมื่อเพ่งเมตตาจิตเป็นใหญ่ ดังนั้นจึงไม่ใช่เฉพาะการฆ่าให้ตายเท่านั้น แม้การทำร้ายร่างกาย และการทรกรรม ก็ถูกห้ามตามสิกขาบทนี้ด้วย

การฆ่า

การฆ่า ได้แก่การทำให้ตาย

โดยวัตถุ คือผู้ถูกฆ่า มี ๒ อย่าง คือ ฆ่ามนุษย์ ๑ ฆ่าเดียรรณ ๑

โดยเจตนา คือความตั้งใจของผู้ฆ่า มี ๒ อย่าง คือ จงใจฆ่า ๑ ไม่จงใจฆ่า ๑

การฆ่า สำเร็จด้วยประโยค(ความพยายาม) ๒ อย่าง คือ ฆ่าเอง ๑ ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ๑

การใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ทั้งผู้ใช้ และผู้รับใช้มีโทษ (ความผิด) ฐานฆ่า ทั้งฝ่ายศาสนาและฝ่ายอาณาจักร

กรรมหนักหรือกรรมเบา

การฆ่า จัดเป็นกรรมหนัก หรือเบา เพราะวัตถุ เจตนา และประโยค

วัตถุ คือผู้ถูกฆ่า การฆ่าผู้บริสุทธิ์ไม่มีความผิดและผู้มีคุณต่อตน เช่นบิดามารดาหรือผู้มีคุณธรรมต่อสังคม เช่นพระพุทธเจ้า เป็นต้น มีโทษมาก

เจตนา คือความตั้งใจของผู้ฆ่า การฆ่าด้วยอำนาจของกิเลส เช่นมิฉฉาทิฏฐิ ไม่เชื่อว่าบาปมีจริง ฆ่าด้วยอำนาจความโลภ เช่นรับจ้างฆ่าคน ฆ่าด้วยอำนาจความพยาบาท เช่น โกรธพ่อแม่ แล้วฆ่าเด็กไร้เดียงสา ฆ่าไม่มีเหตุผล เช่น โกรธนักเรียนคนหนึ่ง ต่อมาพบนักเรียนโรงเรียนนั้นซึ่งเขาไม่รู้เรื่องอะไร ก็ฆ่าเขา เป็นต้น มีโทษมาก

ประโยค คือความพยายามในการฆ่า การทรมานให้ได้รับความเจ็บปวดมากๆ แล้วจึงฆ่าให้ตาย ที่เรียกว่า ฆ่าให้ตายทีละน้อย มีโทษมาก

การทำร้ายร่างกาย

การทำร้ายร่างกาย หมายถึง การทำร้ายผู้อื่น โดยการทำให้พิการ เสียโฉม หรือเจ็บลำบาก แต่ไม่ถึงแก่ชีวิต

ทำให้พิการ คือ ทำให้เสียอวัยวะเป็นเครื่องใช้การ เช่นทำให้เสียนัยน์ตา เสียแขน เสียขา เป็นต้น

ทำให้เสียโฉม คือ ทำร่างกายให้เสียรูป เสียงงาม ไม่ถึงพิการ เช่นใช้มีดกรีดหรือตีใบหน้าให้เป็นแผลเป็น เป็นต้น

ทำให้เจ็บลำบาก คือ ทำร้ายไม่ถึงเสียโฉม เป็นแต่เสียความสำราญ

การทำร้ายร่างกายทั้งหมดนี้ เป็นอนุโลมปาณาติบาต ถูกห้ามด้วยสิกขาบทนี้

ทรรกรรม

ข้อนี้จะกล่าวเฉพาะเดียรรณ เพราะมนุษย์ไม่เป็นวัตถุอันใครๆ จะพึงทรรกรรมได้ทั่วไป

ทรรกรรม หมายความว่า ประพฤติเสื่อมโทดแก่สัตว์ ไม่ปราณี ดังจะชี้ตัวอย่างให้เห็นตามที่จัดเป็นแผนกดังนี้

ใช้การ หมายถึงใช้สัตว์ไม่มีปราณี ปล่อยให้อดอยากซุบผอม ไม่ให้กิน ไม่ให้นอน ไม่ให้หยุดพักผ่อนตามกาล ขณะใช้งานก็เสียนติ ทำร้ายร่างกายโดยไม่มีเมตตาจิต หรือใช้การเกินกำลังของสัตว์ เช่นให้เข็นภาระอันหนักเหลือเกิน เป็นต้น จัดเป็นทรรกรรมในการใช้การ

กักขัง หมายถึง กักขังให้อดอยาก อิดโรย หรือผูกมัดไว้จนไม่สามารถจะผลัดเปลี่ยนอิริยาบถได้ จัดเป็นทรรกรรมในการกักขัง

นำไปพินิจในการผูกมัด เบ็ด ไก่ สุนทร หิ้วหามเอาศีรษะลง เอาเท้าขึ้น ผู้ทำเช่นนี้จัดเป็นทรรกรรมในการนำไป

เล่นสนุก พินิจในการทิ้งปิก ทิ้งขาของสัตว์ มีตุ๊กแตน และจิ้งหรีด เป็นต้น เพื่อความสนุกของตน

ผจญสัตว์ พินิจในการชนโค ชนกระบือ ชนแพะ ชนแกะ ตีไก่กัดปลา กัดจิ้งหรีด เป็นต้น

การทรรกรรมสัตว์ทุกอย่าง จัดเป็นอนุโลมปาณาติบาต ถูกห้ามด้วยสิกขาบทนี้ เช่นกัน

อทินนาทานา เวมณี

สิกขาบทที่ ๒

สิกขาบทนี้ (อทินนาทานา เวมณี) แปลว่า เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
 กิริยาที่ถือเอา หมายความว่า ถือเอาด้วยอาการเป็นโจร
 สิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ หมายความว่า สิ่งของที่มีเจ้าของทั้งที่เป็นสัพพัญญูภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็น
 อวิญญูภิกษุอันผู้เป็นเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด หรือสิ่งของที่ไม่ใช่ของใคร (โดยเฉพาะ) แต่มี
 ผู้รักษาหวงแหน ได้แก่ สิ่งของที่อุทิศบูชาบูชาในวัดตถุในศาสนานั้นๆ ของกลางในชุมชน ของสงฆ์และของ
 มหาชนในสโมสรสถานนั้นๆ

สิกขาบทนี้บัญญัติขึ้นด้วยหวังจะให้เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบเว้นจากการเบียดเบียนและกันคือไม่
 เบียดเบียนทรัพย์สินผู้อื่น

เมื่อเพ่ง ความประพฤติชอบธรรมในทรัพย์สมบัติของผู้อื่นเป็นใหญ่ ดังนั้น จึงไม่ใช่แต่
 โจรกรรมเท่านั้น แม้ความเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม และกิริยาเป็นฉวยโจรกรรมก็ถูกห้ามตามสิกขาบท
 นี้ด้วย

โจรกรรม

โจรกรรม ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่ใช่ผู้ให้ ด้วยอาการเป็นโจร เช่น ปล้นสะดม ลัก
 ขโมย ตีชิงวิ่งราว กรรโชค คือใช้อาวุธข่มขู่ และทุจริตคอร์ปชั่น เป็นต้น

ความเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม

อนุโลมโจรกรรม ได้แก่ กิริยาที่แสวงหาทรัพย์พัสดุในทางไม่บริสุทธิ์อันไม่ถึงเป็นโจรกรรม
 ตัวอย่างเช่น

สมโจร ได้แก่กิริยาที่อุดหนุนโจรกรรม เช่นรับซื้อของโจร เป็นต้น

ปกอลอก ได้แก่กิริยาที่คบบคนด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ มุ่งหมายจะเอาแต่ทรัพย์สมบัติของ
 เขาถ่ายเดียว เมื่อเขาหมดตัวแล้ว ก็ทิ้งไป

รับสินบน ได้แก่กิริยาที่ถือเอาทรัพย์พัสดุที่เขาให้ เพื่อช่วยทำธุระให้แก่เขาในทางที่ผิด เช่น
 เจ้าหน้าที่รับสินบนจากผู้ร้ายแล้วปล่อยให้พ้นความผิด เป็นต้น

ทรัพย์พัสดุที่ได้มาด้วยมิฉฉาชีพเช่นนี้ ก็เป็นดุจเดียวกับของที่ได้มาด้วยโจรกรรมไม่ทำ
 ความสุขให้เกิดแก่ผู้ได้ กลับเป็นปัจจัยแห่งความเสื่อมของผู้นั้น ให้เสียทรัพย์ เสียชื่อเสียง เสียยศศักดิ์ผู้
 รักตัวควรเว้นความหาเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรมนี้เสีย แสวงหาทรัพย์พัสดุเลี้ยงตนและคนที่ควรจะเลี้ยง
 ในทางที่ชอบด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง

กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม

ข้อนี้ ได้แก่ กิริยาที่ทำทรัพย์พัสดุของผู้อื่นให้สูญเสีย และเป็นสินใช้ตกอยู่แก่ตน มีประเภท ดังนี้

ผลาญ ได้แก่ กิริยาทำอันตรายเป็นแก่ทรัพย์พัสดุของผู้อื่น เช่น เผาบ้านเผารถยนต์ เผาไร่ เผา นา หรือแกล้งตัดเงินเดือนและค่าจ้าง เป็นต้น

หยิบฉวย ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาทรัพย์พัสดุของผู้อื่นด้วยความง่าย เช่น บุตรหลาน ผู้ประพฤติ เป็นพาล เอาทรัพย์ของมารดา บิดา ปู่ย่า ตายายไปใช้เสีย ฉวยติมิตร เอาทรัพย์ของญาติมิตรไปใช้ โดยมีได้บอกให้เจ้าของรู้ เป็นต้น

ผู้หวังความสวัสดิ์แก่ตน พึงเว้นกิริยาที่เป็นฉายาโจรกรรมเช่นนั้นเสีย นับถือกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นในความเป็นเจ้าของพัสดุ ให้เหมือนตนประสงค์จะให้ผู้อื่นเขานับถือตนฉะนั้น

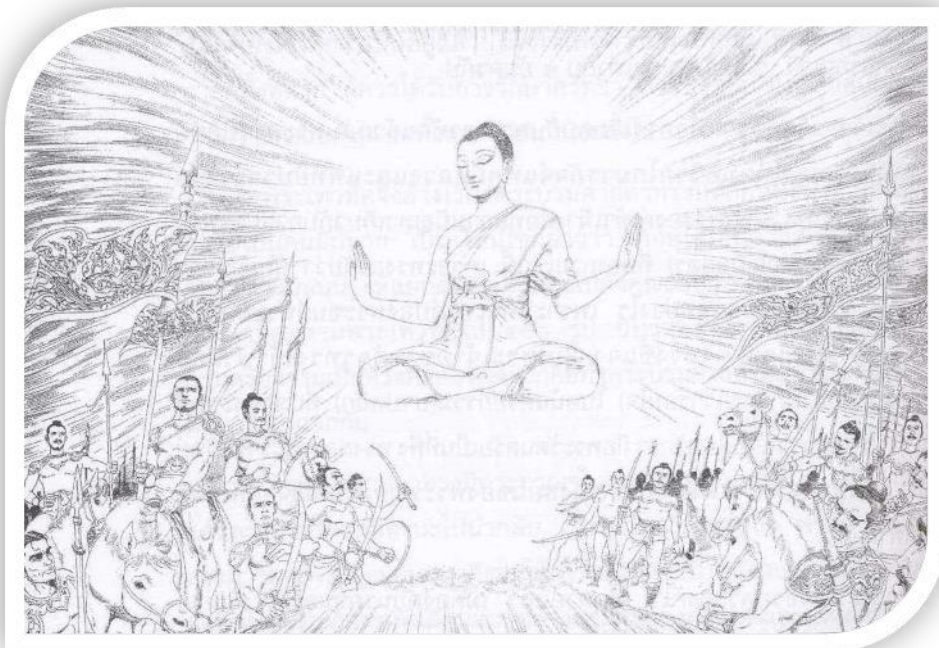
กรรมหนักหรือกรรมเบา

เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม อทินนาทาน จัดเป็นโทษหนักเป็นขั้นกันโดยวัตถุ เจตนา และ ประโยค

โดยวัตถุ นั้น ถ้าของที่ทำโจรกรรมมีราคาแพง ทำฉิบหายให้แก่เจ้าของทรัพย์มาก ก็มีโทษ มาก

โดยเจตนา นั้น ถ้าถือเอาด้วยโลภเจตนาถ้าว้า ก็มีโทษมาก

โดยประโยค นั้น ถ้าถือเอาด้วยฆ่าหรือทำร้ายเจ้าของทรัพย์ หรือประทุษร้าย เคหะสถาน และพัสดุของเขา ก็มีโทษหนัก

กาเมสุมิจฉาจารา เวมณี

สิกขาบทที่ ๓

สิกขาบทนี้ (กาเมสุมิจฉาจารา เวมณี) แปลว่าเว้นจากประพฤติดีในกามทั้งหลาย

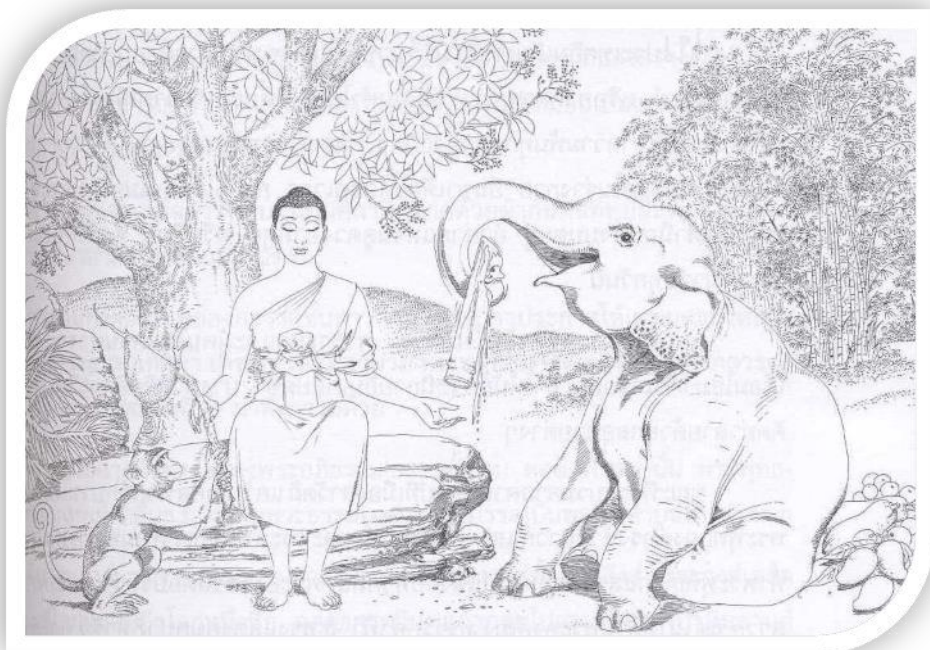
คำว่า กาม ในที่นี้ ได้แก่ กิริยาที่รักใคร่กันในทางประเวณี

ข้อนี้ บัญญัติขึ้นด้วยหวังจะป้องกันความแตกร้างในหมู่มนุษย์ และทำให้ไว้วางใจกันและกัน

เมื่อเพ่งความไม่ประพฤติดีเป็นใหญ่ จึงได้หญิงเป็นวัตถุที่ห้ามของชาย ๓ จำพวก คือ ภรรยาท่าน ๑ หญิงผู้อยู่ในพิทักษ์รักษา เช่น หญิงอยู่ในปกครองของบิดามารดาหรือญาติทั้งหลายผู้อยู่ในฐานะเช่นนั้น ๑ หญิงที่จาริตห้าม เช่น แม่ชี หรือที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม เป็นต้น ๑

หญิง ๓ จำพวกนี้ จะมีฉันทะร่วมกัน หรือมีร่วมกันไม่เป็นประมาณชายร่วมสังวาสด้วย ก็คงเป็นกาเมสุมิจฉาจาร ชายผู้ข่มขืนหญิงนอกนี้ คงไม่พ้นกาเมสุมิจฉาจาร เช่นเดียวกัน

ส่วนชายก็เป็นวัตถุที่ห้ามของหญิงเหมือนกัน เมื่อยกขึ้นกล่าวก็ได้ ๒ จำพวก คือ ชายอื่นจากสามีเป็นวัตถุที่ห้ามของหญิงมีสามี ชายที่จาริตห้ามเช่นนักบวช นักพรต เป็นต้น เป็นวัตถุที่ห้ามของหญิงทั้งปวง

มุสาวาทา เวมณิ

สิกขาบทที่ ๔

สิกขาบทนี้ (มุสาวาทา เวมณิ) แปลว่า เว้นจากมุสาวาท ความเท็จได้ชื่อว่า มุสา
 กิริยาที่พูดหรือแสดงอาการมุสา ได้ชื่อว่ามุสาวาทในที่นี้

ข้อนี้ บัญญัติขึ้นด้วยหวังจะห้ามความตัดประโยชน์ทางวาจา เพราะคนทั้งหลายย่อมชอบ
 และนับถือความจริงด้วยกันทุกคน ผู้พูดมุสาแก่คนอื่นจึงเป็นการตัดประโยชน์ท่าน จัดว่าเป็นบาป

เมื่อฟังความจริงเป็นใหญ่ ดังนั้น จึงมิใช่แต่มุสาเท่านั้น แม้อนุโลมมุสาและปฏิสสวะ ก็ถูก
 ห้ามตามสิกขาบทนี้ด้วย

มุสา

ข้อนี้พึงกำหนดรู้ด้วยลักษณะอย่างนี้ วัตถุ (เรื่อง) ที่จะกล่าวนั้นไม่เป็นจริง ผู้กล่าวจงใจ
 กล่าว และกล่าวให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เพื่อผู้ฟังเข้าใจผิด

การแสดงความจริง เพื่อผู้อื่นเข้าใจผิดนั้น ไม่เฉพาะด้วยวาจาอย่างเดียว แม้การเขียน
 หนังสือ การใช้มือให้สัญญาณ การสั่นศีรษะ เป็นต้น ก็จัดเป็นมุสาวาทได้

มุสานั้น มีประเภทที่จะพึงพรรณนาให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ปต ได้แก่มุสาจ้ง ๆ ไม่อาศัยมูลเลย เช่นเห็นแล้วบอกว่าไม่เห็น เป็นต้น เรียกชื่อต่างกันตาม
 ความมุ่งหมายของผู้พูด เช่นเพื่ออยู่ให้เขาแตกกัน เรียกว่าส่อเสียด เพื่อจะโกงท่านเรียกว่าหลอก เพื่อ
 จะยกย่อง เรียกว่ายอ พูดไว้แล้วไม่รับคำ เรียกว่า กลับคำ เป็นตัวอย่าง

ทนสาบาน ได้แก่ กิริยาที่เสียงสัจจะว่า จะพูด หรือจะทำตามคำสาบานแต่ไม่ได้ตั้งใจจริง
 ดังนั้น เช่นพยานทนสาบานแล้วเบิกคำเท็จ เป็นตัวอย่าง

ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่ กิริยาที่อวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์ อันไม่เป็นจริง เช่น อวดรู้วิชาคง
 กระพันว่าฟันไม่เข้า ยิงไม่ออก เป็นต้น เพื่อให้คนหลงเชื่อถือ และพากันนิยมในตัว เป็นอุบายหลอกลวง

มารยา ได้แก่กิริยาที่แสดงอาการให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริง เช่นเป็นคนทุศีล ทำท่าทางให้
 เขาเห็นว่า เป็นคนมีศีล

ทำเลศ ได้แก่พูดเล่นสำนวน เช่นเดินไปพบคนหนึ่งสวนทางมา แล้วเดินเลยไปจากที่พบนั้น
 สมมติว่า ๒๐ วา มีคนมาถามว่า เห็นคนหนึ่งสวนทางไปไหม ตอบว่า ข้าพเจ้าเดินมาตรงนี้ไม่เห็นใครเลย
 นอกจากผู้ถาม

เสริมความ ได้แก่พูดมุสาอาศัยมูลเดิม แต่เสริมให้มากกว่าที่เป็นจริง เช่น โฆษณาเครื่องดื่ม
 หรืออาหารเสริมบางอย่างว่า เป็นยาชูกำลัง หรือรักษาโรคอะไรก็ได้ เป็นตัวอย่าง

อำความ ได้แก่พูดมุสาอาศัยมูลเดิมแต่ตัดข้อความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้ออกเสีย เพื่อทำ
 ความเข้าใจให้เป็นอย่างอื่น เช่น นักเรียนกลับจากโรงเรียนแล้วไปบ้านเพื่อน ผู้นิสัยเหมือนกัน แล้วพากัน
 ไปเที่ยวแหล่งอบายมุข กลับบ้านผิดเวลา บิดา มารดาถามว่า เหตุไรจึงกลับบ้านช้า เขาตอบว่าไปบ้าน
 เพื่อนเป็นตัวอย่าง

กรรมหนักหรือกรรมเบา

เมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม มุสาวาท จัดว่ามีโทษหนักเป็นชั้นกันโดยวัตถุ เจตนา และ ประโยค

โดยวัตถุ ได้แก่กล่าวมุสาแก่ท่านผู้มีคุณแก่ตน คือ พ่อ แม่ ครู เจ้านาย และผู้มีคุณต่อ ส่วนรวม คือ ผู้มีศีลธรรมมีโทษหนัก

โดยเจตนา คือ ถ้าผู้พูดคิดให้ร้ายแก่ท่าน เช่น ทนسابานเบิกความเท็จ กล่าวใส่ความท่าน หลอกลวงเอาทรัพย์ท่าน เป็นต้น มีโทษหนัก

โดยประโยค คือ ถ้าผู้พูดพยายามสร้างเรื่องเท็จ เช่น มุสาวาว่าจะสร้างวัด แล้วพิมพ์ใบฎีกา เรียไร อ่างสถาบัน อ่างองค์การกุศลต่างๆ มาหลอกลวงทรัพย์ สิ้นเงินทองชาวบ้านมีโทษหนัก

อนุโลมมุสา

ข้อนี้พึงกำหนดรู้ด้วยลักษณะอย่างนี้ วัตถุ (เรื่อง) ที่จะกล่าวนั้น ไม่เป็นจริง แต่ผู้กล่าวไม่ตั้งใจจะกล่าวให้ผู้ฟังเข้าใจผิด มีประเภทที่จะพึงพรรณนาให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้

เสียดแทง ได้แก่กิริยาที่ว่ามีผู้อื่นให้เจ็บใจ ด้วยอ้างวัตถุที่ไม่เป็นจริง กล่าวยกให้สูงกว่าพื้นเพของเขา เรียกว่า ประชด หรือกล่าวทำให้เป็นคนเลวกว่าพื้นเพของเขา เรียกว่าค่า

ลับปลับ ได้แก่พูดปิดด้วยความคะนองวาจา แต่ผู้พูดไม่ได้ตั้งใจจะให้เขา เข้าใจผิด เช่น รับปาก หรือปฏิเสธใครง่าย ๆ แล้วไม่ปฏิบัติตามที่รับหรือปฏิเสธนั้น

ปฏิสสวะ

ปฏิสสวะ คือ เดิมรับท่านด้วยเจตนาบริสุทธิ์ คิดจะทำตามรับไว้จริง แต่ภายหลังหาทำอย่างนั้นไม่ พึงเห็นตัวอย่างดังนี้

ผิดสัญญา ได้แก่ทั้งสองฝ่ายทำสัญญาแก่กันไว้ว่า จะทำเช่นนั้นๆ แต่ภายหลังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ทำตามข้อที่สัญญาไว้

เสียสัตย์ ได้แก่ให้สัตย์แก่ท่านฝ่ายเดียวว่าจะทำหรือไม่ทำเช่นนั้น แต่ภายหลังไม่ทำตามนั้น เช่นให้สัตย์ว่าจะเลิกค้ายาบ้า แต่พอได้โอกาสก็ค้าอีกเป็นต้น

คืนคำ ได้แก่รับปากท่านว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ไม่ทำตามพูด เช่นรับปากจะให้สิ่งนั้นๆ แก่ท่านแล้วหาให้ไม่

สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวมณี

สิกขาบทคำรบ ๕

สิกขาบทนี้ (สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวมณี) แปลว่าเว้นจากตีมน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

โทษของสุราและสิ่งมีนเมา

สุราทำ	ให้เกิดความเมา
ความเมา	ทำให้ขาดสติ
ความขาดสติ	ทำให้หลงผิด
ความหลงผิด	เป็นเหตุให้พูดผิดและทำผิด
ผู้พูดผิด ทำผิด	ทุกคติเป็นอันหวังได้

เพราะฉะนั้น สุราและสิ่งมีนเมาทุกชนิด จึงไม่ควรดื่ม และไม่ควรเสพ

แต่นักดื่ม และนักเสพสิ่งเสพติดทั้งหลายมักจะเห็นผิดเป็นชอบ มองเห็นสิ่งที่มีโทษว่ามีคุณ มองสุราว่าทำให้ลิ้มความทุกข์ได้ จึงตั้งชื่อว่า **บรมสร้างทุกข์** มองฝืนว่าเสพแล้วทำให้เป็นคนอารมณ์เยือกเย็น ไม่อาทรร้อนใจอะไร จึงตั้งชื่อให้ว่า **สุขไสยาสน์** มองกัญชาว่า สูบแล้วทำให้จิตไร้วิตกกังวล นอนหลับได้สนิท จึงตั้งชื่อให้ว่า **เทวราชบรรทม** แต่ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น การที่เขาลิ้มความทุกข์ก็ดี การที่เขานอนอย่างมีความสุขก็ดี การที่จิตใจของเขาไร้ความวิตกกังวลกับสิ่งต่างๆ ก็ดี ล้วนเป็นผลมาจากการเมาสุราและยาจนขาดสติสัมปชัญญะ ที่จะรู้สึกถึงความผิดชอบชั่วดีทั้งสิ้น เมื่อฤทธิ์สุราและยาหมดไป จิตใจก็กลับทุกข์อย่างเดิม ต้องเสียทรัพย์ไปซื้อหาสิ่งเหล่านั้นมาเสพอีก ทั้งทำให้เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ประกอบอาชีพการงาน มีแต่ล้างผลาญทรัพย์อย่างเดียว

ดังนั้น ที่ถูกสุราควรตั้งชื่อว่า **บรมสร้างทุกข์** ฝืนควรตั้งชื่อว่าสุขพินาศ กัญชาควรตั้งชื่อว่า **ปีศาจบรรทม** รวมสุราและยาเสพติดทุกอย่างควรตั้งชื่อว่า **บรมล้างผลาญ** เพราะผลาญทรัพย์สิ้นเงินทอง เกียรติยศชื่อเสียง และคุณงามความดีหมดสิ้น เพราะฉะนั้นสุราและสิ่งเสพติดทั้งหลายจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรดื่ม ไม่ควรเสพหรือแม้แต่เพียงจะทดลอง

วิริติ คือ ความละเว้น

บุคคลผู้เว้นจากข้อห้ามในสิกขาบท ๕ ประการนั้น ได้ชื่อว่า ผู้มีศีล กิริยาที่เว้นเรียกว่าวิริตินั้นมี ๓ ประเภท คือ ๑. สัมปัตตวิริติ ๒. สมาทานวิริติ ๓. สมุจเฉทวิริติ

๑. **สัมปัตตวิริติ** แปลว่า ความละเว้นจากวัตถุอันถึงเข้า โดยไม่ได้ตั้งสัตย์ปฏิญาณไว้ล่วงหน้า แต่บุคคลนั้นพิจารณาเห็นการที่ทำได้ตั้งนั้นไม่สมควรแก่ตนโดยชาติตระกูล ยศศักดิ์ ทรัพย์บริวาร ความรู้ หรือมีใจเมตตาปราณี คิดถึงเราบ้าง เขาบ้าง มีหิริ คือความละอายแก่ใจ มีโอตตปปะ คือความเกรงกลัวจะได้บาป หรือคิดเห็นประโยชน์ในการเว้นอย่างอื่น ๆ อีก และเขาไม่กระทำความเห็นปานนั้น

ส่วนบุคคลผู้ไม่มีโอกาสจะทำ เช่น คนหัวขโมยยังไม่ได้ทวงที่ ยังลักของเขาไม่ได้จึงเว้นไว้ก่อน ดังนี้ ไม่จัดว่าเป็นวีรดีเลย

๒. สมทานวีรดี แปลว่า ความละเว้นด้วยการสมทาน ได้แก่ความละเว้นของพวกคนจำศีล เช่น ภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา เป็นต้น

การงดเว้นจากวัตถุอันถึงเข้า ด้วยเห็นว่า ไม่สมควรจะทำ และการงดเว้นด้วยการสมทาน คือ การไม่ล่วงข้อห้ามของนักบวช นักพรตทั้งหลาย นอกจากจะจัดเป็นวีรดีแล้ว ยังจัดเป็นพรต คือ ข้อควรประพฤติของเขาด้วย

๓. สมุจเฉทวีรดี แปลว่า ความละเว้นด้วยตัดขาด ได้แก่ ความเว้นของพระอริยเจ้า ผู้มีปกติไม่ประพฤติกล่วงข้อห้ามเหล่านั้นจำเดิมแต่ท่านได้เป็นพระอริยเจ้า

ศีล ๕ ประการนี้ เป็นวินัยในพระพุทธศาสนา สาธารณะแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ทั้งสอง ฝ่ายผู้ถือพระพุทธศาสนาแท้จริงย่อมรักษาถึงบ้าง หย่อนบ้าง ตามภูมิของเขา ฝ่ายผู้ไม่ได้รักษาเสียเลยจะเป็นได้ดีที่สุดก็แต่เพียงผู้สรรเสริญพระพุทธศาสนาเท่านั้น

เบญจกัลยาณธรรม

ผู้เว้นจากข้อห้ามทั้ง ๕ ดังกล่าวมา ได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีศีลผู้มีศีลย่อมไม่ทำหรือพูดอะไรที่สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และผู้อื่น แต่จะได้ชื่อว่า มีกัลยาณธรรมที่ทุกคนหาไม่ได้ ต่างว่าคนมีศีลผู้หนึ่ง พบคนเรือล่มว่ายน้ำอยู่เขาสามารถจะช่วยได้แต่หาจะมีจิตกรุณาช่วยเหลือไม่ และคนนั้นไม่ได้ความช่วยเหลือจึงจมน้ำตาย เช่นนี้ ศีลของเขาไม่ขาด แต่ปราศจากกรุณายังเป็นที่น่าติเตียนเพราะส่วนนั้นจะจัดว่าเขา มีกัลยาณธรรมไม่ได้

ถ้าเขาเห็นดังนั้นแล้ว มีกรุณาเต็มใจหยุดช่วยคนนั้นให้พ้นอันตรายเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่า มีทั้งศีล มีทั้งกัลยาณธรรม

กัลยาณธรรมนั้น แปลว่า ธรรมอันงาม กล่าวโดยความก็คือ ข้อปฏิบัติพิเศษยิ่งขึ้นไปกว่าศีลได้ในสิกขาบทนั้นๆ เอง

ในสิกขาบทที่ ๑ ได้กัลยาณธรรม คือ เมตตากับกรุณา

ในสิกขาบทที่ ๒ ได้กัลยาณธรรม คือ สัมมาอาชีวะ

ในสิกขาบทที่ ๓ ได้กัลยาณธรรม คือ ความสำรวมในกาม

ในสิกขาบทที่ ๔ ได้กัลยาณธรรม คือ ความมีสัตย์

ในสิกขาบทที่ ๕ ได้กัลยาณธรรม คือ ความมีสติรอบคอบ

กัลยาณธรรมในสิกขาบทที่ต้น

เมตตา ได้แก่ ความคิดปรารถนาจะให้เขานั้นเป็นสุข ตนได้สุขสำราญแล้ว ก็อยากให้ผู้อื่นได้บ้าง คุณข้อนี้เป็นเหตุให้สัตว์คิดเกื้อกูลกันและกัน

วัด โรงเรียน โรงพยาบาล โรงเรียนเด็ก สถานสงเคราะห์ต่าง ๆ มูลนิธิการกุศลต่างๆ เป็นต้น ล้วนเกิดมาจากความคิดเผื่อแผ่ความสุขให้แก่ผู้อื่นทั้งสิ้น จึงได้บริจาคทรัพย์ของตนสร้างปฏิสังขรณ์หรือทำนุบำรุง สถานเหล่านั้นๆ สำหรับผู้อื่นได้รับประโยชน์บ้าง

ผู้ใด ถึงเวลาที่ผู้อื่นควรจะได้เมตตาจากตัว อาจอยู่และหาเหตุขัดข้องมิได้ แต่หาแสดงไม่ เช่นมีลูกแล้วยังไม่เอาเป็นธุระเลี้ยงดูรักษา พบคนขัดสนอดข้าวไม่มีจะบริโภคมาถึงเฉพาะหน้าและตนเองอาจอยู่ แต่หาให้ไม่ ผู้นั้นได้ชื่อว่าคนใจจืด เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวมีหนี้ของโลกติดตัวอยู่เพราะได้รับอุปการะของโลกมาก่อนแล้ว เมื่อถึงเวลาเข้าบ้างไม่ตอบแทน

กรุณา ได้แก่ ความคิดปรารถนาจะให้เขาปราศจากทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์เกิดแก่ผู้อื่นก็พลอยหวนใจไปด้วย คุณข้อนี้เป็นเหตุให้สัตว์คิดช่วยทุกข์ภัยของกันและกัน

การแสดงกรุณานี้ เป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนควรกระทำ เพราะตนเองก็เคยได้รับกรุณาแต่ท่านผู้อื่นมาแล้ว เป็นต้นว่า เมื่อยังเล็กมารดา บิดา หรือท่านผู้อื่นผู้บำรุงเลี้ยงก็คอยป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่จะพึงมีมา เช่น เจ็บไข้ก็ชวนชวยหาหมอรักษา เป็นต้น และตนเองก็ยังหวังกรุณาดังนั้นของท่านผู้อื่นต่อไปข้างหน้าอีกเมื่อถึงเวลาที่จะต้องแสดงกรุณาแก่ผู้อื่นเช่นนั้นบ้าง จึงควรทำ

ผู้ใดอาจอยู่แต่หาแสดงไม่ เช่นเห็นคนเรือล่มที่น้ำกล่วจะเป็นอันตรายถึงชีวิต และไม่ช่วยตั้งแสดงมาแล้วในหนหลัง หรือพบคนเจ็บไข้ตามหนทางไม่มีใครอุปถัมภ์ผ่านไปด้วยไม่สมเพศและไม่ชวนชวยอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้นั้นได้ชื่อว่าคนใจดำ มีแต่เอาเปรียบโลก มีแต่หวังอุปการะของโลกข้างเดียว เมื่อถึงเวลาเขาบ้าง เฉยเสียไม่ตอบแทน

การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การไถ่ชีวิตสัตว์จากโรงฆ่าสัตว์ การปล่อยนกปล่อยปลา เป็นต้น ล้วนเกิดจากจิตใจที่มีความกรุณาทั้งสิ้น

ความมีเมตตากรุณาแก่กันและกัน เป็นธรรมอันงามก็จริง ถึงอย่างนั้น ผู้จะแสดงควรเป็นคนฉลาดในอุบาย ประโยชน์จึงจะสำเร็จ ถ้าไม่ฉลาด มุ่งแต่จะเมตตากรุณาอย่างเดียว บางอย่างก็เกิดโทษได้ เช่นเห็นเขาจับผู้ร้ายมา คิดแต่จะให้ผู้ร้ายรอดจากอาญาแผ่นดิน และเข้าแย่งชิงให้หลุดไปตั้งนี้เป็นการเมตตากรุณาที่ผิด และเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายอีกด้วย จึงเป็นกิจที่ไม่สมควรทำ ในสถานการณ์เช่นนี้ ควรตั้งอยู่ในอุเบกขา ถือเสียว่า เขามีกรรมเป็นของเขา

การแสดงเมตตากรุณานี้ บุคคลประกอบให้ถูกที่แล้ว ย่อมอำนวยผลอันดีให้แก่ผู้ประกอบและผู้ได้รับ ทำความปฏิบัติของผู้มีศีลให้งามขึ้น เหมือนดังเรือนแหวน ประดับหัวแหวนให้งามขึ้น ฉะนั้นจึงได้ชื่อว่า เป็นกัลยาณธรรม ในสิกขาบทที่ต้น

กัลยาณธรรมในสิกขาบทที่ ๒

ล้มมาอาชีวะ ได้แก่ความเพียรเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ คุณข้อนี้ อุดหนุนผู้มีศีลให้สามารถรักษาศีลให้มั่นคงแท้จริง ผู้มีศีลแม้เว้นการหาเลี้ยงชีวิต โดยอุบายที่ผิดแล้ว ก็ยังต้องประกอบด้วยกิริยาที่ประพฤติเป็นธรรมในการหาเลี้ยงชีวิตด้วย

กิริยาที่ประพฤติเป็นธรรมในการหาเลี้ยงชีวิตนี้ **พึงเห็นในกิจการในบุคคล และในวัตถุ** ดังจะพรรณนาไปตามลำดับ

ความประพฤติเป็นธรรมในกิจการนั้น เช่นผู้ใด เป็นลูกจ้างก็ดี หรือได้รับผลประโยชน์เพราะทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ผู้นั้น ย่อมทำการอันเป็นหน้าที่ของตนนั้น ด้วยความอุตสาหะเอาใจใส่ และด้วยความตั้งใจจะให้การนั้นสำเร็จด้วยดี และ การทำเต็มเวลาที่กำหนดไว้สำหรับทำการ มาเข้าก่อนกำหนด เลิกทีหลังกำหนด และในกำหนดที่ทำก็ไม่ปิดพลิ้ว หลีกเลี้ยงจากการงาน ดังนี้ได้ชื่อว่า

ประพฤติเป็นธรรมในกิจการ

ความประพฤติเป็นธรรมในบุคคลนั้น เช่นบุคคลได้เป็นผู้ตุการ มีผู้อื่นเป็นลูกมืออยู่ได้บังคับผู้นั้น เมื่อจับจ่ายค่าจ้าง ย่อมให้ตามสัญญา หรือตามแรงของเขาอีกอย่างหนึ่ง เช่นผู้ชายของ เมื่อซื้อสินค้าแล้ว กำหนดว่า จะเอากำไรร้อยละเท่าไรแล้ว และกำหนดราคาล้างของลงไว้ผู้ใดผู้หนึ่งมาซื้อ เป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูงก็ตามเป็นคนสามัญก็ตาม ก็ขายเท่าราคานั้นยังยืนเสมอไป ไม่ประพฤติเป็นคนเห็นแก่ได้ เช่นเห็นคนเซอะเซมา ไม่รู้ราคาล้างของก็บอกผ่านราคาแพง ๆ ถ้าเห็นคนซื้อมีไหวพริบก็ขายตามตรง ดังนี้ได้ชื่อว่า **ประพฤติเป็นธรรมในบุคคล**

ความประพฤติเป็นธรรมในวัตถุนั้น เช่นคนขายของ ขายสิ่งอะไร เช่น นม เนย น้ำผึ้ง ขี้ผึ้ง เป็นต้น เป็นของแท้หรือของปน ก็บอกตามตรงไม่ขายของปนอย่างของแท้ การขายของปลอมเช่นนี้ไม่เป็นเพียงลวงให้ผู้ซื้อเสียทรัพย์เต็มราคา ยังหักประโยชน์ของผู้ซื้อให้เสียด้วย เช่นจะต้องการน้ำผึ้งแท้ไปทำยาได้น้ำผึ้งปนมาทรัพย์ก็ต้องเสียเท่าราคาน้ำผึ้งแท้ และน้ำผึ้งปนนั้น ก็เป็นกระสายยาไม่ดี มิเหมือนน้ำผึ้งแท้

อนึ่ง ของกินที่ล่วงเวลาเป็นของเสียแล้ว จะให้โทษแก่ผู้กิน ก็ไม่แต่งปลอมเป็นของดีขาย ขายของเช่นนี้ร้ายกว่าข้างต้น อาจทำให้ผู้กินเสียชีวิตหรือเจ็บไข้ได้ทุกข์ ข้อนี้พึงเห็นตัวอย่างในแกงที่ค้างคืนบูดแล้วอุ่นขายอีก

อีกอย่างหนึ่ง เช่นทำสัญญารับจะสร้างเรือน และมีกำหนดว่า จะใช้ของชนิดนั้นๆ ก็ทำตรงตามสัญญา ไม่ยกเอียงไม่ผ่อนใช้ของชั้นที่ ๒ แทนของชั้นที่ ๑ ดังนี้ ชื่อว่า**ประพฤติเป็นธรรมในวัตถุ**

ควรเว้นการงานอันประกอบด้วยโทษ

ผู้จะเลือกหาการงานควรเว้นการงานอันประกอบด้วยโทษเสีย แม้เป็นอุบายจะได้ทรัพย์มาก เหตุทรัพย์ที่เกิดเพราะการงานประกอบด้วยโทษนั้น ไม่ยังประโยชน์ของทรัพย์ให้สำเร็จเต็มที่

อีกข้อหนึ่ง การงานที่ต้องเสีย เช่น การพนัน ก็ไม่ควรเลือก เหตุว่า พลาดท่าก็ฉิบหาย ถ้าได้ทรัพย์นั้นก็ไม่ได้ด้วยเหตุ ๒ ประการ (๑) เป็นของได้มาง่าย ความเสียดายน้อย จับจ่ายง่าย เก็บไม่ค่อยอยู่ (๒) ความอยากได้ไม่มีที่สุด ได้มาแล้วก็คงอยากได้อีก เคยได้ในทางใด ก็คงหาในทางนั้นอีก เมื่อลงเล่นการพนันไม่หยุด จะมีเวลาพลาดท่าลงสักคราวหนึ่งก็เป็นได้

เหตุดังนั้น ควรเลือกหาการงานที่จะต้องออกกำลังกาย กำลังความคิดหรือออกทรัพย์ที่ให้ผู้ นั้นรู้สึก ว่า ต้องลงทุน เมื่อได้ทรัพย์มาจะได้รู้จักเสียดาย ไม่ใช่สอยสุรุ่ยสุร่ายเสีย

ควรรักษาทรัพย์ให้พ้นอันตรายและใช้จ่ายพอสมควร

ทรัพย์ที่ได้มาด้วยความหมั่นทำการงานนั้น จะเจริญมั่งคั่งก็เพราะเจ้าของเอาใจใส่รักษาให้ พ้นอันตรายต่างๆ ที่เกิดแต่เหตุภายในคือตนเอง หรือบุตรภรรยาใช้สอยให้สิ้นเสีย เพราะเหตุไม่ จำเป็น และเกิดแต่เหตุภายนอก เช่น โจรนำไปเสียหรือไฟพลาญเสีย เป็นต้น และเจ้าของควรจับจ่ายใช้สอยแต่ พอสมควรไม่ฟุ่มเฟือยเกินกว่าที่หาได้ หรือเกินกว่าที่ต้องการ และไม่เบียดจกรจนถึงกับอดอยาก

ขยันทำงานสนับสนุนการรักษาศีล

ผู้ประกอบกิจการงาน พึงมีอุตสาหะอย่าทอดทิ้ง จงดูเยี่ยงแมลงผึ้งบินหาเกสรดอกไม้ นำมาที่ ละน้อย ๆ ยังอาจทำน้ำผึ้งไว้เลี้ยงตัว และลูกน้อยได้ตลอดฤดูหนาวที่กันดารด้วยดอกไม้ เมื่อเขาหมั่นทำ การงาน ได้ทรัพย์มาจับจ่ายเลี้ยงตนและครอบครัวบ้าง เก็บไว้เพื่อเหตุการณ์ข้างหน้าบ้างเสมอไป ถึงไม่ มากแต่เพียงคราวละน้อยๆ ก็พอจะทำตนให้เป็นสุขสำราญ และไม่ต้องประกอบกิจการทุจริตเพราะความ เลี้ยงชีวิตเข้าปีบคั้น เป็นอันรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้

ดังนั้นแลล้มมาอาชีวะเป็นคุณอุตุนุศลให้บริสุทธิ์มั่นคงจึงได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณธรรมใน

สิกขาบทที่ ๒

กัลยาณธรรมในสิกขาบทที่ ๓

ความสำรวมในการนั้น ได้แก่กิริยาที่ระมัดระวัง ไม่ประพฤติกมมากในกามคุณข้อนี้สอง ความบริสุทธิ์ผ่องใสของชายหญิง ให้กระจ่างแจ่มใส เพราะชายหญิงผู้เว้นจากกาเมสุมิจนอาจารย์แล้วแต่ ยังประพฤติกมมากอยู่ในกาม ย่อมไม่มีสง่าราศรีตกอยู่ในมลทิน ไม่พ้นจากความติดพันไปได้

ธรรมข้อนี้แยกตามเพศของคน ดังนี้

สทวารสันโดษ คือ ความสันโดษด้วยด้วยภรรยาของตน เป็นคุณสำหรับระดับชาย

ปติวัตร คือ ประพฤติเป็นไปในสามีของตน เป็นคุณสำหรับระดับหญิง

ชายได้ภรรยาแล้ว มีความพอใจด้วยภรรยาของตน ช่วยกันหาเลี้ยงชีวิต เลี้ยงดูกันไปไม่ละทิ้ง ไม่ผูกสมัครรักใคร่กับหญิงอื่นอีกต่อไป ดังนี้ ได้ชื่อว่า สันโดษด้วยภรรยาของตนเป็นอย่างดีอุกฤษฎ์

ฝ่ายหญิง ได้สามีแล้ว เอาใจใส่บำเรอสามีของตนทุกอย่างตามที่ภรรยาจะทำให้ดีที่สุดผูกสมัครรักใคร่แต่ในสามีของตน ที่สุดสามีของตนตายไปก่อนแล้ว ด้วยอำนาจความรักใคร่นับถือในสามีผู้ตายไปแล้ว เขาคงตัวเป็นหม้ายอยู่ตั้งนั้นไม่มีสามีใหม่ ไม่ผูกสมัครรักใคร่ในชายอื่นด้วยความปฏิพัทธ์อีกต่อไป หญิงผู้นี้ได้ชื่อว่า มีปติวัตร ประพฤติเป็นไปในสามีของตน

ความสำรวมในกาม สองความประพฤติดีงามของชายหญิงยิ่งขึ้น จึงได้ชื่อว่า **กัลยาณธรรมในสิกขาบทที่**

กัลยาณธรรมในสิกขาบทที่ ๔

ความมีสัตย์นั้น ได้แก่กิริยาที่ประพฤติตนเป็นคนตรงมีอาการที่จะพึงเห็นในข้อต่อไปนี้

ความเที่ยงธรรม คือประพฤติเป็นธรรมในกิจการอันเป็นหน้าที่ของตนไม่ทำให้ผิดกิจด้วยอำนาจจคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ ความเห็นแก่กัน ๑ โทสาคติ ความเกลียดชังกัน ๑ โมหาคติ ความหลงไม่รู้ทัน๑ ภยาคติ ความกลัว พึงเห็นตัวอย่างผู้พิพากษา ผู้วินิจฉัยอรรถคดีโดยเที่ยงธรรม เป็นต้น

ความซื่อตรง คือความประพฤติตรงต่อบุคคลผู้เป็นมิตร ด้วยการอุปการะเกื้อหนุนร่วมสุขร่วมทุกข์ คอยตักเตือนให้สติ แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีความรักใคร่กันจริง ไม่คิดร้ายต่อมิตร เช่น ปอกลอกเอาทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น มิตรเช่นนี้ได้ชื่อว่า ซื่อตรงต่อมิตร

ความสวามิภักดิ์ คือความรักในเจ้า (เจ้านายผู้ใหญ่) ของตนเมื่อได้ยอมยกบุคคลใดเป็นเจ้าของตนแล้วก็ประพฤติซื่อสัตย์ไม่คิดคดต่อบุคคลนั้นมีใจจงรักเป็นกำลังในสรรพกิจและป้องกันอันตราย แม้ชีวิตก็ยอมตายแทนได้

ความกตัญญู คือ ความรู้อุปการะที่ท่านได้ทำแล้วแก่ตน เป็นคู่กับความกตเวที คือ ความตอบแทนให้ท่านทราบว่า ตนรู้อุปการะที่ท่านได้ทำแล้ว

บุคคลผู้ได้รับอุปการะจากท่านผู้ใดแล้ว ยกย่องนับถือท่านผู้นั้น ตั้งไว้ในที่ผู้มีบุญคุณ เช่น มารดา บิดา อาจารย์ เจ้านาย เป็นต้น ไม่แสดงอาการลบหลู่ และยกตนเทียบเสมอ ได้ชื่อว่าคนกตัญญู ความมีสัจย์ ทำผู้มีศีลให้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติยิ่งขึ้น ดังนี้ จึงได้ชื่อว่า **เป็นกัลยาณธรรมในสิกขาบทที่ ๔**

กัลยาณธรรมสิกขาบทคำรบ ๕

ความมีสติรอบคอบนั้น ได้แก่ความมีสติ ตรวจตราไม่เลินเล่อ มีอาการที่จะพึงเห็นในข้อต่อไปนี

๑. **ความรู้จักประมาณในอาหารที่จะพึงบริโภค** หมายถึง รู้จักเว้นอาหารที่แสลงโรค บริโภคอาหารแต่พอดี และรู้จักประมาณในการจับจ่ายหาอาหาร บริโภคแต่พอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้

๒. **ความไม่เลินเล่อในกิจการงาน** คือไม่ทอดธุระเพิกเฉยเสีย เอาใจใส่คอยประกอบให้ชอบแก่กาลเทศะ ไม่ปล่อยให้โอกาสเสื่อมเสีย เช่นทำนาก็ต้องทันฤดูค้าขายก็ต้องรู้คราวที่คนต้องการหรือไม่ต้องการของนั้นๆ รับราชการก็ต้องเข้าใจวิธีดำเนินและรักษาระเบียบ เป็นต้น

๓. **ความมีสติสัมปชัญญะในการประพฤติดัว** หมายถึงความรอบคอบ รู้จักระวังหน้า ระวังหลัง จะประกอบกิจใดๆ ก็ไตรตรองให้เห็นก่อนว่า จะมีคุณหรือมีโทษ จะมีประโยชน์หรือจะเสียประโยชน์ อันจะควรทำหรือไม่ควรทำ ถ้าเห็นว่าไม่ควรทำก็งดเสียถ้าเห็นว่าควรทำ จึงทำ

ถึงจะพูดอะไรก็ระวังวาจา ล้นออกมาแล้วไม่ต้องคืนคำและไม่ให้นำแต่ความเสียหายมาให้ตัวและผู้อื่น

ถึงจะคิดอะไรก็อาศัยหลักฐานไม่ปล่อยให้พละนไปตามกำลังความฟุ้ง

บุคคลมีสัมปชัญญะ ตรวจทางได้ทางเสียก่อนแล้วจึงทำกิจนั้นๆ เช่นนี้ ย่อมมีปกติทำอะไรไม่ผิดในกิจที่เป็นวิสัยของคน

๔. **ความไม่ประมาทในธรรมะ** หมายถึงไม่ประมาทในธรรม คือสภาวะอันเป็นอยู่ตามธรรมดา ของโลก อธิบายว่า กิริยาที่ร่างกายวิปริตแปรผัน จากหนุ่มสาวมาเป็น ผมหงอก ฟันหลุด เนื้อหนังหย่อนเป็นเกลียว ตกกระ หลังโก่ง ตามืด หูตึง ใจพ่นเพ็ญหลงไหล มีกำลังน้อยถอยลง ชื่อว่าชรา ความไม่พอใจเจ็บไข้ไปต่างๆ ของสังขารร่างกาย ชื่อว่า พยาธิ กิริยาที่ธาตุทั้ง ๔ ชราพยาธิและมรณะทั้ง ๓ นี้ เป็นสภาวะของสังขารอย่างหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ยังไม่มีอุบายแก้ไขให้ไม่แก่ไม่เจ็บไม่ตาย ตั้งแต่กาลนานมาจนถึงปัจจุบันนี้

ผู้หยั่งรู้ธรรมชาติของสังขารเช่นนี้แล้ว ไม่เล่นเล่นมัวเมาในวัย ในความสำราญ และในชีวิตเตรียมตัวที่จะรับทุกข์ ๓ อย่างนี้ อันจะมาถึง เมื่อยังเป็นเด็ก รีบศึกษาแสวงหาวิชาความรู้ไว้เป็นเครื่องมือ เติบใหญ่หมั่นทำงาน สังสมเมื่อชรา พยาธิ ครอบงำ ไม่อาจทำการหาเลี้ยงชีพได้ ก็จะได้อาศัยทรัพย์และชื่อเสียงคุณความดี ที่ได้สั่งสมไว้เลี้ยงชีพให้ตลอดไปโดยผาสุก

เมื่อมรณะมาถึง ก็จะได้ไม่ห่วงใยพะวักพะวน สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นอาการของคนหลงตาย เช่นนี้ได้ชื่อว่า ไม่ประมาทในธรรม คือสภาวะอันเป็นอยู่ตามธรรมชาติของโลก

อีกประการหนึ่ง ทุจริต คือ ความประพฤติดั้งด้วย กาย วาจา และใจยอมให้ผลแก่ผู้กระทำ ล้วนแต่เป็นส่วนที่ไม่น่าปรารถนา รักใคร่ พึงใจใคร ๆ จะเล่นเล่นเสียว่า ตนทำแต่เล็กน้อยไม่เป็นไร ไม่พอจะให้ผลทำให้ตนเสีย ดังนั้นไม่ชอบ มากมาแต่ไหนก็มาแต่น้อยก่อนเขาทำที่ละน้อยยามใจเข้าความชั่วก็สะสมมากขึ้น

อีกอย่างหนึ่ง สุจริต คือ ความประพฤติดชอบด้วยกาย วาจา ใจ ย่อมให้ผลแก่ผู้ทำ ล้วนแต่ส่วนที่น่าให้ปรารถนา รักใคร่ พึงใจ ใคร ๆ จะเห็นว่า ทำแต่เพียงเล็กน้อย ที่ไหนจะให้ผลดังนี้แล้ว จะทอดยอและทอดธุระเสียไม่สมควรแต่หมั่นทำบ่อยๆ เข้า ความดีก็สะสมมากขึ้น น้ำฝนที่ตกทีละหยาดๆ ยังเต็มภาชนะที่รองได้ ควรถือเป็นเยี่ยงอย่างผู้ไม่วางธุระคอยระวังตัวไม่ให้เกสือกกแล้วด้วยทุจริต หมั่นสั่งสมสุจริตเช่นนี้ก็ได้อีกว่า ไม่ประมาทในธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล

อีกประการหนึ่ง คนทั้งหลายผู้เกิดมาได้อีกว่าที่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ ก็เป็นธรรมดาที่จะได้พบเห็นสิ่งต่างๆ เป็นที่น่าปรารถนาบ้างไม่ปรารถนาบ้าง เรียกว่า โลกธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับโลก ส่วนที่น่าปรารถนา คือ ได้ลาภ ได้ยศ ได้ความสรรเสริญได้สุข ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา คือ ขาดลาภขาดยศได้ฉินหาได้ทุกข์เปรียบเหมือนคนเดินทางไปไหนๆ ก็ย่อมจะได้พบสิ่งต่างๆ ในระหว่างทางที่น่าดูน่าชมบ้าง ไม่น่าดูไม่น่าชมบ้าง

โลกธรรมนี้เป็นสิ่งที่จะพึงประสบชั่วเวลา ไม่ควรที่จะเก็บเอามาเป็นทุกข์เป็นเหตุทะเลาะทะเลาะ หรือชอบเซาะด้วยอำนาจความยินดียินดีร้ายให้เกินกว่าที่ควรจะเป็น เช่น แสดงอาการด้วยกายหรือวาจาให้ปรากฏ เมื่อทำเช่นนั้นไป ก็แสดงความมีใจอ่อนแอของตนเองหาสมควรไม่ ผู้ไม่เล่นเล่นคอยระวังไม่ให้โลกธรรมครอบงำใจ จนถึงแสดงอาการให้ปรากฏ เช่นนี้ได้ชื่อว่า ไม่ประมาทในธรรมที่มีสำหรับโลก ความมีสติรอบคอบประคับประคองผู้มึสติล ให้มีความประพฤติดีงามขึ้นจึงได้อีกว่า **เป็นกัลยาณธรรมในสิกขาบทคำรบ ๕**

คนผู้ตั้งอยู่ในกัลยาณธรรมได้อีกว่า กัลยาณชน คือคนมีความประพฤติดีงาม ควรเป็นที่นิยมนับถือและเป็นเยี่ยงอย่าง

วิชาศาสนาพิธี

พิธีกรรม หรือระเบียบแบบแผนที่จะพึงปฏิบัติในทางพระศาสนา เรียกว่า **ศาสนพิธี** ฯ

ศาสนาทุกศาสนาต่างก็มีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติในศาสนาของตนเอง **พิธีกรรมทุกอย่างนั้นเกิดขึ้นที่หลังพระศาสดาทังนั้น** โดยมีพระศาสดาบัญญัติขึ้นเองบ้างหรือสาวก หรือหมู่ชนผู้นับถือศาสนานั้นๆ ตั้งขึ้นเพิ่มเติมบ้าง แต่ก็มี**จุดหมายเดียวกัน**คือเพื่อใช้ในพิธีกรรมนั้นๆ อย่างเป็นระเบียบสวยงาม

ศาสนพิธี มี ๔ ประเภท หรือ ๔ หมวด คือ

๑. **กุศลพิธี พิธีแห่งการบำเพ็ญกุศล** ว่าด้วยเรื่อง
  - การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
  - พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
  - พิธีรักษาอุโบสถ
๒. **บุญพิธี พิธีแห่งการทำบุญ** ว่าด้วยเรื่อง
  - ทำบุญงานอวมงคล
  - ทำบุญงานมงคล
๓. **ทานพิธี พิธีแห่งการให้ทาน** ว่าด้วยเรื่อง
  - พิธีถวายทานต่าง ๆ
๔. **ปกิณกะ พิธีเบ็ดเตล็ด** ว่าด้วยเรื่อง
  - พิธีแสดงความเคารพ
  - พิธีประเคนของพระ
  - พิธีทำหนังสืออาราธนาและใบปวารณาถวายจตุปัจจัย
  - วิธีอาราธนาศีล
  - วิธีกรวดน้ำ

กุศลพิธี

พิธีกรรมต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องด้วยความดีงามทางศาสนาเฉพาะส่วนตัวบุคคล คือ พิธีกรรมทำความดีแก่ตัวเอง เรียกว่า **กุศลพิธี** มี ๓ เรื่อง

๑. การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ การประกาศแสดงตนว่าเป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง หมายถึง ยอมรับนับถือพระพุทธเจ้าไว้ประจำใจตนเองพระองค์เดียวเท่านั้นโดยไม่ยอมรับนับถือใครอีก

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ทำกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมี ตปุสสะ และ ภัลลิกะ ทำเป็นคู่แรกในโลก ในประเทศไทย มีในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือรัชกาลที่ ๖ ทรงทำเป็นพระองค์แรก ก่อนทรงเสด็จไปศึกษาต่างประเทศ

๒. พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

วันสำคัญ คือ วันที่พิเศษกว่าวันอื่นๆ ในทางพุทธศาสนามีอยู่ ๔ วัน คือ

๑. **วันวิสาขบูชา** ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๖ (ถ้ามีอธิมาศ เป็นเดือน ๗) เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน เรียกว่า **วันพระพุทธเจ้า**

๒. **วันอัฐมีบูชา** ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ (หรือเดือน ๗ ถ้ามีอธิมาศ) นับถัดจากวันวิสาขบูชาไป ๗ วัน **เป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธเจ้าที่เมืองกุสินารา**

๓. **วันมาฆบูชา** ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ อันเป็นหลักการสำคัญของศาสนา เป็นครั้งแรกและครั้งเดียวเท่านั้นในท่ามกลางพระอรหันต์มีจำนวน ๑,๒๕๐ องค์ มีเหตุอัศจรรย์เกิดขึ้น ๔ ประการ คือ

๑. พระอรหันต์ที่มา **ทุกองค์ล้วนเป็นพระอรหันต์**

๒. พระอรหันต์เหล่านั้น **ล้วนเป็นผู้ที่พระพุทธองค์ทรงบวชให้ทั้งสิ้น**

๓. พระอรหันต์เหล่านั้น **มาประชุมกันเองโดยมิได้นัดหมายกันไว้**

๔. **วันที่พระอรหันต์เหล่านั้นมาประชุมกันตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ คือวันมาฆบูชา** ด้วย ด้วยเหตุเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ จึงเรียกว่า **วันพระธรรม**

๔. **วันอาสาฬหบูชา** ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๘ เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือเทศนาถันท์แรก ชื่อว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เรียกว่า **วันพระสงฆ์**

๓. พิธีรักษาอุโบสถ

อุโบสถ แปลว่า **การเข้าจำ** ถือเป็นอุบายวิธีสำหรับขัดเกลากิเลสอย่างหยาบให้เบาบางลง มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. **ปกติอุโบสถ** คืออุโบสถที่รักษากันตามปกติธรรมดาในเฉพาะวันและคืนหนึ่งในวันพระ

๒. **ปฐิชาครอุโบสถ** คือ อุโบสถที่รับรักษาเป็นพิเศษกว่าปกติ คือรักษาคราวละ ๓ วัน จัดเป็นวันรับวันหนึ่ง วันรักษากันวันหนึ่ง วันส่งวันหนึ่ง

การรักษาอุโบสถ คือ การสมาทานศีล ๘ อย่างเคร่งครัดเป็นเอกัษณสมานมั่นคงอยู่ด้วยความผูกใจตลอดกาลของอุโบสถที่ตนสมาทานอยู่ โดยปกตินั้น หัวหน้าอุบาสก อุบาสิกา ฟังคุกเข้าประนมมือ **ประกาศองค์อุโบสถ** หลังจากทำวัตรจบแล้ว

บุญพิธี

บุญพิธี คือ พิธีว่าด้วยการทำบุญ มี ๒ ประเภท คือ

๑. ทำบุญงานมงคล

๒. ทำบุญงานอวมงคล

การทำบุญทั้ง ๒ ประเภทนี้ มีผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติ ๒ ฝ่าย คือ

๑. **ฝ่ายทายก ทายิกา** ผู้ประกอบการทำบุญขึ้น เรียกว่า **ฝ่ายเจ้าภาพ**

๒. **ฝ่ายปฏิบัติคาหก** ผู้รับทานและประกอบพิธีกรรมตามความประสงค์เจ้าภาพ ซึ่งเป็น

ฝ่ายบรรพชิต เรียกว่า **ฝ่ายภิกษุสงฆ์**

ในการทำบุญงานมงคล นิยมอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ จำนวนไม่ต่ำกว่า ๕ รูป คือ ๕ รูป , ๗ รูป , ๙ รูป ส่วนที่นิมนต์พระสงฆ์จำนวนคู่ คืองานมงคลสมรส

สายสิญจน์ แปลว่า สายรดน้ำ หมายถึงการรดน้ำด้วยพิธี ในงานมงคลนิยมใช้ ๙ เส้น

เครื่องรับรองพระสงฆ์ตามแบบและประเพณี มี หมากพลู บุหรี่ น้ำเย็น และกระโถน

ในการจุดเทียนนำมนต์ ให้จุดเวลาพระเริ่มสวดบท **อเสวนา จ พาลานํ** ...เป็นต้นไป

ในการกรวดน้ำ เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว เจ้าภาพก็ถวายไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา เริ่มสวด **ยถา วาริวหา.....**ให้เจ้าภาพกรวดน้ำ พอสวด **สัพพี.....**ก็ประนมมือรับพรไปจนจบ

การทำบุญงานอวมงคล หมายถึง การทำบุญเกี่ยวกับเรื่องตายหรืออุทิศส่วนบุญกุศลให้ผู้ตายนิยมทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. **ทำบุญหน้าศพ** ที่เรียกว่าทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน หรือ ทำบุญหน้าวันปลงศพ

๒. **ทำบุญอัฐิ** คือ การทำบุญปรารภการตายของบรรพบุรุษหรือปรารภในวันคล้ายวันตายของท่านผู้ล่วงลับไปผู้ใดผู้หนึ่ง

การทำบุญงานศพ นิยมอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๔ รูป หรือ ๘ รูป หรือ ๑๐ รูป

ในงานอวมงคล ใช้คำอาราธนาพระว่า **ขออาราธนาสวดพระพุทธมนต์**

ส่วนงานมงคล ใช้คำอาราธนาพระว่า **ขออาราธนาเจริญพระพุทธมนต์**

สายโยง คือ **ด้ายสายสิญจน์ที่โยงจากศพมาไว้** เพื่อให้พระบังสุกุล

ภูษาโยง คือ **แผ่นผ้าที่โยงมาจากศพ มาไว้** เพื่อให้พระบังสุกุล

ส่วนในงานมงคล ไม่เรียกว่า สายโยง หรือภูษาโยง แต่จะเรียกว่า **สายสิญจน์**

เกี่ยวกับฝ่ายพระสงฆ์

ทำบุญศพ ๗ วัน สวดอนัตตลักขณสูตร ทำบุญศพ ๕๐ วัน สวดอาทิตตปริยายสูตร

ทำบุญศพ ๑๐๐ วัน หรือทำบุญหน้าวันปลงศพ สวดธรรมนิยามสูตร

ทานพิธี

พิธีกรรมถวายทานต่าง ๆ เรียกว่า **ทานพิธี**

การถวายทาน คือ การถวายวัตถุที่ควรให้เป็นทานด้วยความเต็มใจ ซึ่งเรียกว่า **ทานวัตถุ** มี

๑๐ ประการ คือ

๑. ภัตตาหาร

๒. น้ำ รวมทั้งเครื่องดื่มอันสมควรแก่สมณบริโศค

๓. ผ้าเครื่องนุ่งห่ม

๔. ยานพาหนะ สงเคราะห์ปัจจุจัยค่าโดยสารเข้าด้วย

๕. มาลาดอกไม้อื่นและเครื่องบูชาชนิดต่าง ๆ

๖. ของหอม หมายถึง ธูป เทียนบูชาพระ

๗. เครื่องลูบไล้ หมายถึง เครื่องสุขภัณฑ์สำหรับชำระร่างกายให้สะอาดมี สบู่ ยาสีฟัน แปรงสี

ฟัน เป็นต้น

๘. เครื่องที่นอนอันสมควรแก่สมณะ

๙. ที่อยู่อาศัย มี กุฏิ เสนาสนะ และเครื่องสำหรับเสนาสนะ เช่น เตียง ตู โต้ะ เป็นต้น

๑๐. เครื่องตามประทีป มีเทียนจุดใช้แสง ตะเกียง น้ำมัน อุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นต้น

สิ่งของทั้ง ๑๐ ประการนี้ เป็นสิ่งของที่ควรถวายแก่พระภิกษุสามเณรได้ใช้

ปฏิบัติศลิททาน หมายถึง การถวายทานเจาะจงเฉพาะรูปนั้นรูปนี้

สังฆทาน หมายถึง การถวายทานไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง มอบถวายเป็นของสงฆ์

กาลทาน หมายถึง การถวายทานในกาลที่ควรถวายสิ่งนั้น เช่น การถวายผ้ากฐิน (มี

กำหนดให้ถวายภายในระยะเวลา ๑ เดือน หลังออกพรรษา)

อกาลทาน หมายถึง การถวายทานไม่เนื่องด้วยกาล คือ นอกกาล เช่น การทอดผ้าป่า การทำบุญทั่วไป

เมตตียงสงฆ์ คือ การแจ้งความประสงค์ที่จะถวายทานนั้น ๆ ให้สงฆ์ทราบและนัดหมายเวลาให้เรียบร้อย

ปกิณกะ

พิธีกรรมต่างๆ ไป ที่ชาวพุทธนิยมทำกัน แต่ยังไม่เป็นหมวดมารวบรวมเป็นหมวดหมู่ลงใน
เรียกว่า **พิธีกรรมเบ็ดเตล็ด** ในที่นี้ มี ๕ เรื่อง คือ

๑. วิธีแสดงความเคารพพระ

พระในที่นี้ หมายถึง

๑) พระพุทธรูป รวมทั้ง ปุชณีย์วัตถุ มีสถูป เจดีย์ เป็นต้น ๒) พระภิกษุสามเณรผู้ทรง
เพศอุดมกว่าตน

การแสดงความเคารพพระมี ๓ วิธี คือ ประนมมือ = อัญชลี ไหว้ = วันทา กราบ =
อภิวัต

กราบ คือ การแสดงการกราบลงกับพื้นด้วย **เบญจางคประดิษฐ์** ได้แก่ การกราบครบองค์ ๕
คือ หน้าผาก ๑ ฝ่ามือ ๒ เข่า ๒ จรดกับพื้น ผู้ชายนั่งท่า **พรม** ผู้หญิง นั่งท่า **เทพธิดา**

๒. วิธีประเคนของพระ

การประเคนของพระ คือ การถวายทานทุกสิ่งทุกอย่างแก่พระ โดยการถวายให้พระรับกับมือ
ไม่อยู่ใกล้ ไม่อยู่ไกลนัก พอดีๆ หรือห่างจากพระประมาณ ๑ ศอก ถ้าเป็นวัตถุที่ใหญ่ไม่สามารถยก
ประเคนได้ ให้ใช้ด้ายสายสิญจน์โยงกับวัตถุนั้นแล้วนำสายสิญจน์นั้นมาประเคนกับพระสงฆ์

๓. วิธีทำหนังสืออาราธนาและทำใบพิจารณาถวายจตุปัจจัย

การอาราธนา คือ การนิมนต์พระไปประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การใช้ใบอาราธนา หรือที่
เรียกว่า ฎีกานิมนต์ จุดประสงค์ก็คือ การบอกแจ้งรายการและกำหนดงานให้สงฆ์ทราบ

๔. วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม

การอาราธนา คือการเชื้อเชิญให้พระสงฆ์ทำตามคำขอ ในพิธีกรรมต่าง ๆ

อาราธนาศีล ใช้อาราธนาในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ก่อนฟังเทศน์ การทำบุญงาน
มงคล งานอวมงคล เป็นต้น

อาราธนาพระปริตร ใช้อาราธนาในการนิมนต์พระสวดพระพุทธมนต์ หรือ เจริญพระพุทธ
มนต์

อาราธนาธรรม ใช้อาราธนา ก่อนการฟังเทศนา หรือฟังพระสวดอภิธรรม

๕. วิธีกรวดน้ำ

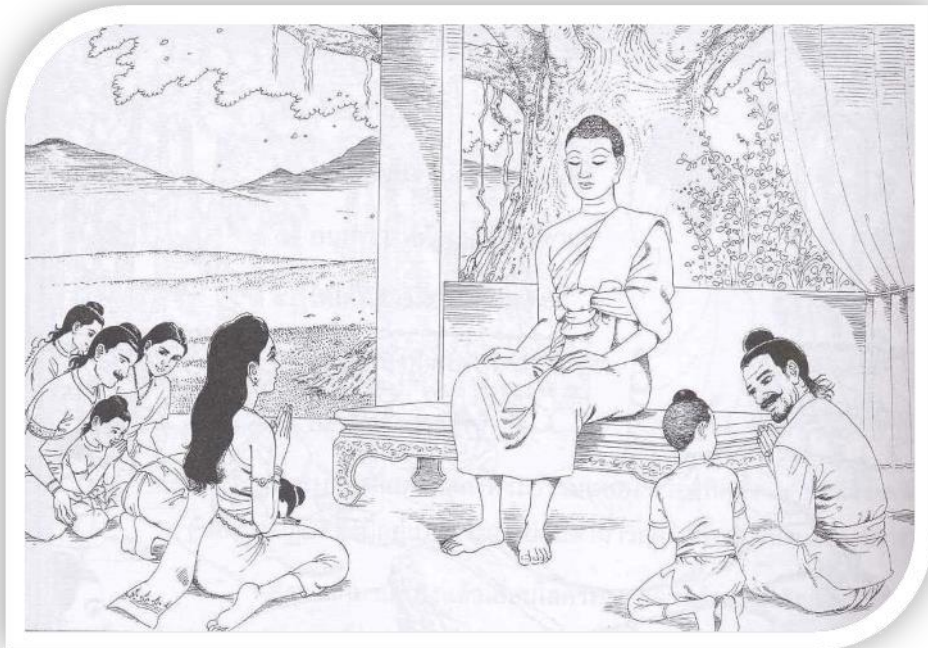
การกรวดน้ำ คือ การหาน้ำมาแล้วเทลงไปในที่ใดที่หนึ่ง จะเป็นภาชนะก็ได้ จุดมุ่งหมายของการกรวดน้ำ คือ เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลไปให้แก่ผู้ตาย และเพื่อเป็นสักขีพยาน

คำกรวดน้ำ มีอยู่ ๓ แบบ คือ ๑. แบบสั้น คือ อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ (ว่า ๓ จบ)

๒. แบบย่อ คำกรวดน้ำแบบย่อ (ติโลกวิชัยคาถา) คือ ยังกิณฺจิ กุสะลัง กัมมัง.....เป็นต้น

๓. แบบยาว คำกรวดน้ำแบบยาวเป็นคาถาของเก่า คือ อิมินา ปุณฺณกัมเมนะ อุบฺบชฌายา คุณฺตตะรา .....เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีคำกรวดน้ำอีกแบบหนึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ เรียกว่า **ปัตติทานคาถา** คือ ปุณฺณสลิทานิ กะตัสสะ ยานํญญานิ กะตานิ เม..... เป็นต้น

วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม

คำว่า **ศีล** ได้แก่ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับหรับคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม นอกจากนี้ศีล ยังแปลได้อีกหลายอย่าง เช่น เย็น ศีรษะ เกษม สุข อดทน ส้ารวม ความไม่ก้าวล่วง ละเมิด เป็นต้น

ผู้ถือศีลย่อมได้รับอานิสงส์ ดังนี้คือ

๑. ไม่ต้องประสบความเดือนร้อนในกายภาคหน้า
๒. ย่อมประสบความสำเร็จในการทำมาหากิน
๓. ชื่อเสียงเกียรติยศย่อมแพร่หลายไปในหมู่คนดี
๔. ย่อมเป็นผู้องอาจไม่ก้อเขินเมื่อเข้าไปในหมู่ของผู้มีศีล
๕. เป็นผู้ไม่หลงทำกาลกิรียา คือ ก่อนตายก็มีสติ ไปอย่างสงบ ไม่ทรมนทรมาย
๖. ตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ไม่ตกนรก
๗. ผู้ที่บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ มีสติบริบูรณ์ ย่อมทำให้ตนสิ้นอาสวะกิเลส

ศีลในทางพระพุทธศาสนา

๑. ศีล ๕ ข้อ สำหรับสาธุชนทั่วไป เรียกว่า **นิจสีล ปกตศีล**
๒. ศีล ๘ ข้อ สำหรับอุบาสก อุบาสิกา เรียกว่า **คหัญญุศีล อุโบสถศีล**
๓. ศีล ๑๐ ข้อ สำหรับสามเณร สามเณรี เรียกว่า **อนุปสัมปันนศีล**
๔. ศีล ๒๒๗ ข้อ สำหรับพระภิกษุ เรียกว่า **ภิกขุศีล**
๕. ศีล ๓๑๑ ข้อ สำหรับพระภิกษุณี เรียกว่า **ภิกขุณีศีล**

เบญจศีล คือ ๕ ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต
๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกาม
๔. มุสาสวาทา เวรมณี เว้นจากการกล่าวเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย

เบญจธรรม คือ ธรรม ๕ ข้อ คือ

๑. เมตตา กรุณา คู่กับศีลข้อที่ ๑
๒. สัมมาอาชีวะ คู่กับศีลข้อที่ ๒
๓. ความส้ารวมในกาม คู่กับศีลข้อที่ ๓
๔. ความมีสัตย์ คู่กับศีลข้อที่ ๔
๕. ความมีสติรอบครอบ คู่กับศีลข้อที่ ๕

ธรรม ได้แก่สภาพที่ทรงสัตว์ผู้ปฏิบัติธรรมไว้ไม่ให้ตกไปสู่ที่ชั่ว **กัลยาณชน** คนที่ตั้งอยู่ในธรรมเป็นผู้มีความประพฤติดีงาม เป็นที่นับถือของบุคคลทั่วไป

วิริติ

๑. **สัมปัตตวิริติ** เว้นจากวัตถุที่จะพึงกล่าวได้มาถึงเฉพาะหน้า วิริติของคนทั่วไป
๒. **สมათานวิริติ** เว้นด้วยอำนาจการถือเป็นกิจวัตร ได้แก่ภิกษุ สามเณร อุบาสก-อุบาสิกา
๓. **สมุจเฉทวิริติ** เว้นด้วยการตัดขาด ไม่ทำอย่างนั้นเป็นปกติ ได้แก่ พระอริยเจ้า

โลกวัชชะ ความผิดที่มนุษย์ทำขึ้นเป็นความผิด เป็นความเสียหายที่ชาวโลกติเตียน เช่น ช่างมุษย์ ฯลฯ

ปณัตติวัชชะ ความผิดที่เป็นโทษทางพระบัญญัติคนสามัญทำไม่ผิด ผิดเฉพาะภิกษุ เช่น ชุดดิน ฯลฯ

สมโจร การกระทำอุกตหนุนโจรกรรมโดยนัย เช่น รับซื้อของโจร เป็นต้น

ปลอกลอก การคบคนด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ หวังทรัพย์สินของเขาฝ่ายเดียว

รับสินบน การถือเอาทรัพย์สินที่เขาให้เพื่อช่วยทำธุระให้เขาในทางที่ผิด

ผลาญ กิริยาที่ทำความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น

หยิบฉวย การถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยความมั่งง่าย

ปด พุดมุสาซัดๆ ไม่อาศัยมูลเหตุ เช่น เห็น ว่าไม่เห็น รู้ ว่าไม่รู้ เป็นต้น

ทนสาบาน กิริยาที่เสี่ยงสัตย์ว่าจะพุดตามจริงแต่ใจไม่ตั้งใจจริง

ทำเล่ห์กระเท่ห์ กิริยาที่อวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์อันไม่มีจริง

มารยา กิริยาที่แสดงให้เขาเห็นผิดเป็นจริง

ทำเลศ พุดมุสาเล่นสำนวน เช่น เห็นคนวิ่งมา มีผู้ถามบอกว่าไม่เห็น เป็นต้น

เสริมความ อาศัยความเดิม แต่เสริมความให้มีมากกว่าที่เป็นจริง

อำความ อาศัยมูลเดิม ตัดความที่ไม่ให้รู้ออกเสีย

อุโบสถ แปลว่า **ดิถีวิเศษที่เข้าอยู่**

โอทิสสมรณา การแผ่เมตตาไปในสัตว์อื่นโดยเจาะจง

อโนทิสสมรณา การแผ่เมตตา มี สัตว์ คน ไม่มีประมาณ โดยไม่เจาะจง

สหารสันโดษ ความยินดีด้วยสามีภรรยาของตน

ปติวัตร ความจงรักภักดีในสามีภรรยา

ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะเห็นแก่กัน

โทสาคติ ลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

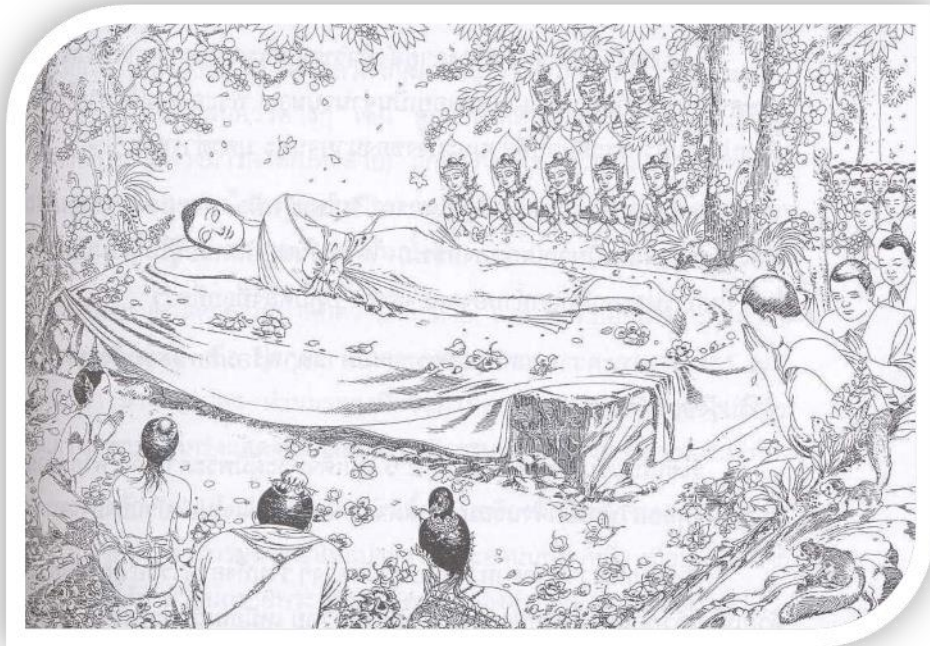
โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลงไม่รู้ทัน

ภยากติ ลำเอียงเพราะความกลัว

ความสวามิภักดิ์ ความจงรักภักดี ประพฤติซื่อสัตย์ ต่อเจ้านายของตน

ความไม่เลินเล่อในการทำงาน คือ ไม่ทอดธุระเพิกเฉย เอาใจใส่การทำงานให้ชอบแก่กาลเทศะ

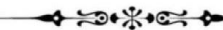
ความไม่ประมาทในธรรม คือ ความเป็นผู้ไม่อยู่ปราศจากสติพึงกำหนดรู้สภาวะอันเป็นอยู่ตาม
ธรรมตาของโลกมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาเหมือนกันหมด

ปัญหาและเฉลย ธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๖๔ (ระดับประถมศึกษา)
(วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม)

ปัญหาวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา
สอบในสนามหลวง
วันศุกร์ ที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

สติมโต สทา ภาท.

ผู้มีสติ มีความเจริญทุกเมื่อ

ส. ส. ๑๕/๓๐๖

แต่งอธิบายให้สมเหตุสมผล โดยอ้างสุภาษิตที่สนามหลวงแผนกธรรมกำหนดให้
จำนวน ๓ สุภาษิตนี้ มาประกอบ ๑ สุภาษิต และสุภาษิตที่อ้างมานั้น ควรอธิบายเรียงเชื่อมความ
ให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ในชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ ๒ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป.

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

ทท์ มิตฺตานิ คนฺถติ.

ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้

ที่มา สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

สติ โลกฺสมิ ชาคโร.

สติเป็นธรรมเครื่องตั้งอยู่ในโลก.

ที่มา สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

สติมโต สุเว เสยฺโย.

คนมีสติ เป็นผู้ประเสริฐทุกวัน.

ที่มา สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

๓๒. อุฏฐานล้มปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น มีความหมายตรงกับข้อใด ?

- ก. ขยัน
ข. ซื่อสัตย์
ค. ประหยัด
ง. อุตุน

๓๓. อารักขล้มปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา มีความหมายตรงกับข้อใด ?

- ก. เก็บรักษา
ข. ปกป้อง
ค. คุ้มครอง
ง. ถูกทุกข้อ

๓๔. สมชีวิตา มีความหมายตรงกับข้อใด ?

- ก. ขยันหา
ข. รักษาทรัพย์
ค. คบเพื่อนดี
ง. เลี้ยงชีวิตพอเพียง

๓๕. มิตรปฏิรูป แปลว่าอะไร ?

- ก. มิตรเทียม
ข. มิตรแท้
ค. กัลยาณมิตร
ง. ถูกทุกข้อ

๓๖. คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เป็นลักษณะของมิตรประเภทใด ?

- ก. คนดีแต่พูด
ข. คนปกอลลอก
ค. คนหัวประจบ
ง. คนชวนทำชั่ว

๓๗. ออกปากฟังไม่ได้ เป็นลักษณะของมิตรประเภทใด ?

- ก. คนดีแต่พูด
ข. คนปกอลลอก
ค. คนหัวประจบ
ง. คนชวนทำชั่ว

๓๘. ต่อหน้าว่าสรรเสริญลับหลังตั้งนินทา เป็นลักษณะของมิตรประเภทใด ?

- ก. คนดีแต่พูด
ข. คนปกอลลอก
ค. คนหัวประจบ
ง. คนชวนทำชั่ว

๓๙. ชักชวนในทางดี ชื่อว่าชักชวนในทางฉิบหาย ?

- ก. ตีมีฐาเมา
ข. เทียวกลางคืน
ค. เล่นการพนัน
ง. ถูกทุกข้อ

๔๐. มิตรแท้ มีกี่ประเภท ?

- ก. ๒
ข. ๓
ค. ๔
ง. ๕

๔๑. ป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว จัดเป็นมิตรแท้ประเภทใด ?

- ก. มีอุปการะ
ข. ร่วมสุขร่วมทุกข์
ค. แนะนำประโยชน์
ง. มีความรักใคร่

๑๑. คนเราจะมีเมตตาปรารถนาดีต่อกันควรเว้นเรื่องใด

ก. ฆ่าสัตว์

ข. ลักทรัพย์

ค. ผิดประเวณี

ง. พุดมฺุสาวาท

๑๒. คนเราจะไม่ขโมยของคนอื่นควรเว้นเรื่องใด ?

ก. ฆ่าสัตว์

ข. ลักทรัพย์

ค. ผิดประเวณี

ง. ตีมสุราเมรัย

๑๓. คนเราจะไม่นอกใจสามีภรรยาของตนควรเว้นเรื่องใด ?

ก. ฆ่าสัตว์

ข. ลักทรัพย์

ค. ผิดประเวณี

ง. พุดมฺุสาวาท

๑๔. คนเราจะไม่โกหกคนอื่นควรเว้นเรื่องใด ?

ก. ฆ่าสัตว์

ข. ผิดประเวณี

ค. พุดมฺุสาวาท

ง. ตีมสุราเมรัย

๑๕. คนเราจะไม่เมาเหล้าเมายาบ้าควรเว้นเรื่องใด ?

ก. ฆ่าสัตว์

ข. ลักทรัพย์

ค. พุดมฺุสาวาท

ง. ตีมสุราเมรัย

๑๖. ศิลที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้มีเมตตาจิตต่อกันนั้น ควรมีเมตตาต่อใคร ?

ก. สัตว์เล็ก

ข. สัตว์ใหญ่

ค. สัตว์มีคุณ

ง. สัตว์ทุกประเภท

๑๗. ปาณาติปาตา เวระมะณี หมายถึงห้ามทำความผิดเรื่องใด ?

ก. ฆ่าสัตว์

ข. ลักทรัพย์

ค. พุดโกหก

ง. ตีมสุรา

๑๘. ข้อใด เป็นความผิดศีลข้อที่ ๑ ?

ก. ฆ่า

ข. ทำร้ายร่างกาย

ค. ทรกรรม

ง. ถูกทุกข้อ

๑๙. คนรักษาศีลข้อ ๑ มีความประพฤติเช่นไร ?

ก. ไม่ทำร้ายใคร

ข. ไม่ลักขงใคร

ค. ไม่พุดโกหก

ง. ไม่พุดความจริง

๒๐. คำว่า โจรกรรม ในศีลข้อ ๒ หมายถึงความผิดใด ?

ก. ลัก

ข. ปอกลอก

ค. รับสินบน

ง. หยิบฉวย

๒๑. การกระทำใด เกี่ยวข้องกับการทำผิดศีลข้อ ๒ ?
- ก. ซ้ำข่มขืน
ข. พุดปด
ค. ปล้นทอง
ง. งดเหล้า
๒๒. การรักษาศีลข้อ ๒ มีประโยชน์อย่างไร ?
- ก. มีใจเมตตา
ข. มีอาชีพสุจริต
ค. มีความซื่อสัตย์
ง. รักครอบครัว
๒๓. ชัยนทำกินด้วยความสุจริต เป็นการรักษาศีลข้อใด ?
- ก. ศีลข้อ ๑
ข. ศีลข้อ ๒
ค. ศีลข้อ ๓
ง. ศีลข้อ ๔
๒๔. การแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน รักษาศีลข้อใดเหมาะสมที่สุด ?
- ก. ศีลข้อ ๒
ข. ศีลข้อ ๓
ค. ศีลข้อ ๔
ง. ศีลข้อ ๕
๒๕. ศีลข้อ ๓ ให้งดเว้นการทำผิดเรื่องใด ?
- ก. ยกพวกตีกัน
ข. ชิงทรัพย์
ค. คำประเวณี
ง. หลอกหลวง
๒๖. สามีคนอื่น ภรรยาคนอื่น เป็นข้อห้ามของศีลข้อใด ?
- ก. ศีลข้อ ๒
ข. ศีลข้อ ๓
ค. ศีลข้อ ๔
ง. ศีลข้อ ๕
๒๗. รักเดียวใจเดียว ไม่เป็นคนเจ้าชู้ ต้องรักษาศีลข้อใด ?
- ก. ศีลข้อ ๑
ข. ศีลข้อ ๒
ค. ศีลข้อ ๓
ง. ศีลข้อ ๔
๒๘. การทำผิดศีลข้อ ๓ มีผลเสียอย่างไร ?
- ก. ครอบครัวแตกแยก
ข. คนไม่เชื่อถือ
ค. ติดสุราเรื้อรัง
ง. ถูกยึดทรัพย์
๒๙. การรักษาศีลข้อ ๓ ช่วยลดปัญหาสังคมด้านใด ?
- ก. อาชญากรรม
ข. โจรกรรม
ค. การล่องละเมิดทางเพศ
ง. ยาเสพติด
๓๐. การไม่ประพฤติดีกในกาม ช่วยลดพฤติกรรมใด ?
- ก. โหดร้าย
ข. มือไว
ค. ใจง่าย
ง. ขาดสติ

๓๑. ข้อใด เป็นประโยชน์ของการรักษาศีลข้อ ๓?

ก. ชีวิตปลอดภัย

ข. ครอบครัวยั่งยืน

ค. รักษาทรัพย์สินได้

ง. นำเชื่อถือ

๓๒. คำว่า มุสาวาท มีความหมายตรงกับข้อใด ?

ก. ทะเลาะวิวาท

ข. พุดปด

ค. ลักขโมย

ง. ก้าวร้าว

๓๓. คำพูดเช่นไร หมายถึงพูดเท็จ ?

ก. เห็นบอกว่าเห็น

ข. จริงบอกว่าจริง

ค. รู้บอกว่าไม่รู้

ง. รู้บอกว่ารู้

๓๔. ศีลข้อ ๔ มุ่งให้มนุษย์ระมัดระวังเรื่องใด ?

ก. การกระทำ

ข. การพูด

ค. การคิด

ง. ถูกทุกข้อ

๓๕. การรักษาศีลข้อ ๔ ต้องปฏิบัติตนอย่างไร?

ก. เมตตาสัตว์

ข. ตั้งใจเรียน

ค. พุดความจริง

ง. เชื่อฟังครู

๓๖. พุดคำไพเราะอ่อนหวาน ตรงกับศีลข้อใด?

ก. ศีลข้อ ๑

ข. ศีลข้อ ๓

ค. ศีลข้อ ๔

ง. ศีลข้อ ๕

๓๗. ศีลข้อ ๔ บัญญัติขึ้นเพื่อให้คนมีลักษณะใด?

ก. ความขยัน

ข. ความสัตย์จริง

ค. ความอดทน

ง. ความสันโดษ

๓๘. ข้อใด เป็นประโยชน์ของการรักษาศีลข้อ ๔?

ก. พุดอ่อนหวาน

ข. พุดจาไพเราะ

ค. พุดความจริง

ง. ถูกทุกข้อ

๓๙. ถ้าเราไม่อยากพุดปด ควรหมั่นฝึกตนให้มีศีลข้อใด ?

ก. ศีลข้อ ๑

ข. ศีลข้อ ๒

ค. ศีลข้อ ๔

ง. ศีลข้อ ๕

๔๐. ศีลข้อ ๕ ต้องงดเว้นเรื่องใด ?

ก. ฆ่าสัตว์

ข. ลักทรัพย์

ค. พุดเท็จ

ง. ดื่มน้ำเมา

๔๑. เครื่องตีมีประเภทใด ทำให้คนผิดศีลข้อ ๕ ?

ก. สุรา

ข. ไม้ชา

ค. กาแฟ

ง. ไม้ผลไม้

๔๒. โรคชนิดใด เกิดจากการทำผิดศีลข้อ ๕ ?

ก. พิษสุราเรื้อรัง

ข. ไชมันอุดตัน

ค. เบาหวาน

ง. โรคเอดส์

๔๓. การดื่มน้ำเมา เป็นผลเสียอย่างไร?

ก. ทำลายข้าวของ

ข. ทบตีผู้อื่น

ค. ทะเลาะวิวาท

ง. ถูกทุกข้อ

๔๔. ศีลข้อ ๕ ป้องกันความเสียหายจากสาเหตุใด ?

ก. ความขี้ปด

ข. ความโหดร้าย

ค. ความขาดสติ

ง. ความมือไว

๔๕. กฎหมายปราบปรามยาเสพติดเกี่ยวข้องกับศีลข้อใด ?

ก. ศีลข้อ ๑

ข. ศีลข้อ ๒

ค. ศีลข้อ ๔

ง. ศีลข้อ ๕

๔๖. กฎหมายห้ามดื่มสุราในวัดเกี่ยวข้องกับศีลข้อใด ?

ก. ศีลข้อ ๑

ข. ศีลข้อ ๓

ค. ศีลข้อ ๔

ง. ศีลข้อ ๕

๔๗. ข้อใด เป็นประโยชน์ของการรักษาศีลข้อ ๕ ?

ก. ลดอุบัติเหตุ

ข. ลดค่าใช้จ่าย

ค. ลดเหตุวิวาท

ง. ถูกทุกข้อ

๔๘. ข้อใด กล่าวถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล?

ก. เกิดในทุคติ

ข. เกิดในสุคติ

ค. เกิดในอบาย

ง. ถูกทุกข้อ

๔๙. ข้อใด เป็นอานิสงส์สูงสุดของการรักษาศีล?

ก. เกิดเป็นมนุษย์

ข. เกิดเป็นเทวดา

ค. เกิดเป็นพรหม

ง. เข้าถึงนิพพาน

๕๐. ถ้าคนในสังคมรักษาศีล ผลจะเป็นอย่างไร ?

ก. บ้านเมืองมีวินัย

ข. บ้านเมืองสงบสุข

ค. บ้านเมืองปลอดภัย

ง. ถูกทุกข้อ

ปัญหา ธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๖๔ (ระดับชั้นอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป)

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ปัญหาวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี

ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

สอบในสนามหลวง

วันศุกร์ ที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

จิตเต อสงกิลฺโลเจ สุกฺติ ปาฎิกฺขา.

เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สุกฺติเป็นอันต้องหวัง

ม. ม. ๑๒/๖๔

แต่งอธิบายให้สมเหตุสมผล โดยอ้างสุภาษิตที่สนามหลวงแผนกธรรมกำหนดให้
จำนวน ๓ สุภาษิตนี้ มาประกอบ ๑ สุภาษิต และสุภาษิตที่อ้างมานั้น ควรอธิบายเรียงเชื่อมความ
ให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ในชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ ๒ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป.

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

สีลํ โลกํ อนุตฺตรํ

ศีลเป็นเยี่ยมในโลก.

ที่มา สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกนิบาตชาดก

สติมา สุขเมธติ.

คนมีสติ ย่อมได้รับความสุข.

ที่มา สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

จิตฺตํ รกฺขเถ เมธาวิ.

ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิต.

ที่มา สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ัมมบท

ปัญหาและเฉลย ธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๖๔ (ระดับชั้นอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป)

วิชาพุทธประวัติ

๑. ทิศเหนือของปัจฉิมตชนบทมีเขตแดนติดกับสถานที่ใด

ก. ภูเขาอุลลิสระ	ข. แม่ภู้าลลวดี
ค. หมู่บ้านอุณคาม	ง. มหาศาลนคร

๒. อาณาเขตที่ตั้งแห่งพระนครใหญ่ๆ

ก. มหาชนบท	ข. มัชฌิมชนบท
ค. ปัจฉิมชนบท	ง. ทักขิณาคิริชนบท

๓. ชาวอริยกะได้อพยพเข้าสู่ชมพูทวีป จากดินแดนทางตอนใด

ก. เหนือ	ข. ใต้
ค. ตะวันออก	ง. ตะวันตก

๔. ชนวรรณะใด มีหน้าที่ศึกษาคัมภีร์พระเวท

ก. กษัตริย์	ข. พราหมณ์
ค. แพศย์	ง. ศูทร

๕. ราชิตาองค์โตของพระเจ้าโศกกากราช ทรงอภิเษกสมรสกับกษัตริย์เมืองใด

ก. ราชคฤห์	ข. สāvātthī
ค. อุชเชนี	ง. เทวทหะ

๖. พระนางมายา ประสูติในราชวงศ์ใด

ก. ศากยวงศ์	ข. โกลิยวงศ์
ค. พุทธวงศ์	ง. ไมริยวงศ์

๗. ธรรมเนียมสตรีที่ตั้งครรภ์ต้องกลับไปคลอดที่สกุลเดิม เป็นของวรรณะใด ?

ก. กษัตริย์	ข. พราหมณ์
ค. แพทย์	ง. ศูทร

๘. พระโพธิสัตว์ทรงเปล่งวาจาว่า อคฺโคหฺมสฺมิ โลกสฺส... ในกาลใด ?

ก. ประสูติ	ข. ตรัสรู้
ค. แสดงปฐมเทศนา	ง. ปรีนิพพาน

๙. พระนางสิริมหามายาลิ้นพระนมเมื่อประสูติพระโอรสได้กี่วัน ?

ก. ๓ วัน	ข. ๕ วัน
ค. ๗ วัน	ง. ๙ วัน

๑๐. พระน่านางผู้ทรงทำหน้าที่เลี้ยงดูสิทธัตถราชกุมาร พระนามว่าอะไร ?

ก. สิริมหามายา	ข. ปชาบดีโคตมี
ค. ยโสธรา	ง. ปมิตา

๓๑. พระพุทธเจ้าประทานอุปสมบทแก่ปีปผลิมาณพ ด้วยวิธีใด ?
- ก. เอหิภิกขุ **ข. รับโอรบาท ๓**
 ค. รับไตรสรณคมน์ **ง. รับครุธรรม**
๓๒. พระสงฆ์สาวก ๑๒๕๐ องค์ มาประชุมกัน หลังพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้กี่เดือน ?
- ก. ๖ เดือน **ข. ๗ เดือน**
 ค. ๘ เดือน **ง. ๙ เดือน**
๓๓. พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุพักอาศัยในเสนาสนะ ได้กี่ชนิด?
- ก. ๕ ชนิด** **ข. ๖ ชนิด**
 ค. ๗ ชนิด **ง. ๘ ชนิด**
๓๔. พระพุทธเจ้าทรงแสดงทศ ๖ โปรดมาณพใด ?
- ก. ปีปผลิมาณพ **ข. อุปติสสมาณพ**
 ค. โกลิตมาณพ **ง. สิงคาลกมาณพ**
๓๕. พระพุทธเจ้าทรงแนะนำสุนิทรพราหมณ์และวัสสการพราหมณ์ ให้ทำพละใด?
- ก. ญาติพละ **ข. อติถิพละ**
 ค. ราชพละ **ง. เทวตาพละ**
๓๖. อารามใด ที่เหล่าพระประยูรญาติร่วมกันสร้างถวายแด่พระพุทธเจ้า ?
- ก. เวฬุวนาราม **ข. เขตวนาราม**
ค. นิโครธาราม **ง. บุปพาราม**
๓๗. “การออกบิณฑบาตนี้เป็นพุทธประเพณี” พระพุทธเจ้าตรัสกับใคร ?
- ก. พระบิดา** **ข. พระมารดา**
 ค. พระน้านาง **ง. พระสหาย**
๓๘. วัดใด ที่พระพุทธเจ้าทรงอยู่จำพรรษานานที่สุด ?
- ก. วัดเวฬุวัน **ข. วัดเชตวัน**
 ค. วัดนิโครธาราม **ง. วัดบุพพาราม**
๓๙. พระเถระองค์ใด พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นพุทธอุปัฏฐากที่ดีที่สุด ?
- ก. พระอุปัชฌายะ **ข. พระอานนท์**
 ค. พระเมฆิยะ **ง. พระเวทชะ**
๔๐. พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองใด?
- ก. ราชคฤห์ **ข. สāvātthī**
 ค. พาราณสี **ง. กุสินารา**

ปัญหาและเฉลย ธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๖๔ (ระดับชั้นอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป)

วิชาเบญจศีลเบญจธรรม

๑. ข้อใด เป็นหลักธรรมพื้นฐานให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสุข ?
- ก. ทาน **ข. ศีล**
ค. ภาวนา **ง. เมตตา**
๒. การปฏิบัติตนเช่นไร เรียกว่า รักษาศีล ?
- ก. ให้ทาน **ข. งดเว้นข้อห้าม**
ค. เจริญภาวนา **ง. แผ่เมตตา**
๓. ใครได้รับประโยชน์จากการรักษาศีล ?
- ก. ตนเอง **ข. ครอบครัว**
ค. สังคม **ง. ถูกทุกข้อ**
๔. วัตถุประสงค์ของการรักษาศีล ตรงกับข้อใด ?
- ก. ทำให้ใจสงบ **ข. ละกิเลส**
ค. ผีกายวาจา **ง. ดับทุกข์**
๕. เบญจศีลเบญจธรรม เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับใคร ?
- ก. เด็ก **ข. วัยรุ่น**
ค. ผู้ใหญ่ **ง. ถูกทุกข้อ**
๖. ศีลข้อ ๑ บัญญัติไว้เพื่อไม่ให้เบียดเบียนกันในเรื่องใด ?
- ก. ชีวิต** **ข. ทรัพย์สิน**
ค. คู่ครอง **ง. คำพูด**
๗. ข้อใด เป็นการทำผิดศีลข้อ ๑ ?
- ก. ฆ่าสัตว์** **ข. ลักทรัพย์**
ค. เสพยาบ้า **ง. พุดโกหก**
๘. คำว่า ฆ่า ในศีลข้อ ๑ หมายถึงการกระทำใด ?
- ก. ทำให้บาดเจ็บ **ข. ทำให้พิการ**
ค. ทำให้ลำบาก **ง. ทำให้ตาย**
๙. ข้อใด อนุโลมเข้าในการทำปาณาติบาต ?
- ก. ทำให้บาดเจ็บ **ข. ทำให้พิการ**
ค. ทำให้เสียโฉม **ง. ถูกทุกข้อ**
๑๐. ข้อใด เป็นทรมรมสัตว์ให้ได้รับความลำบาก ?
- ก. ใช้งานเกินกำลัง **ข. กักขังในที่แคบ**
ค. เล่นสนุก **ง. ถูกทุกข้อ**

๑๑. ศิลปิน ๒ บัญญัติขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด ?
- ก. ให้มีเมตตา **ข. ให้ทำงานสุจริต**
 ค. ให้รักษาสัตย์ **ง. ให้มีสติรอบคอบ**
๑๒. คนทุจริตคอรัปชั่น แสดงว่าทำผิดศีลข้อใด ?
- ก. ศีลข้อ ๑ **ข. ศีลข้อ ๒**
 ค. ศีลข้อ ๓ **ง. ศีลข้อ ๔**
๑๓. ขายนินค้ำลอกเลียนแบบ เป็นโจรกรรมประเภทใด ?
- ก. ปลอม** **ข. ลวง**
 ค. หลอก **ง. ตู๋**
๑๔. วิจารณ์ทรัพย์สินผู้อื่น เป็นโจรกรรมประเภทใด ?
- ก. ลัก **ข. ฉก**
 ค. กรรโชก **ง. ปล้น**
๑๕. แอบนำเข้าสินค้าโดยไม่เสียภาษีให้รัฐ เป็นโจรกรรมประเภทใด ?
- ก. เบียดบัง **ข. ลักเปลี่ยน**
ค. ลักลอบ **ง. ยักยอก**
๑๖. สามีภรรยาจะมีความไว้วางใจต่อกันด้วยศีลข้อใด ?
- ก. ศีลข้อ ๑ **ข. ศีลข้อ ๒**
ค. ศีลข้อ ๓ **ง. ศีลข้อ ๔**
๑๗. การกระทำใด ผิดศีลข้อ ๓ และผิดกฎหมายบ้านเมืองด้วย ?
- ก. ค้าอาวุธ **ข. ค้าประเวณี**
 ค. ค้ายาบ้า **ง. ค้าของเถื่อน**
๑๘. หญิงผู้เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตน ตรงกับข้อใด ?
- ก. ลูกเลี้ยง **ข. ลูกบุญธรรม**
ค. หลานสาว **ง. ลูกสะใภ้**
๑๙. หญิงผู้อยู่ในพิทักษ์รักษาของบิดามารดา ตรงกับข้อใด ?
- ก. ลูกสาว** **ข. หลานสาว**
 ค. ลูกสะใภ้ **ง. แม่ชี**
๒๐. การเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จทางเอกสารทำผิดศีลข้อใด ?
- ก. ศีลข้อ ๑ **ข. ศีลข้อ ๒**
 ค. ศีลข้อ ๓ **ง. ศีลข้อ ๔**

๒๑. คำพูดที่ไม่นับเข้าในข้อห้ามและไม่ผิดศีลข้อ ๔ ตรงกับข้อใด ?

- ก. โวหาร
ข. อ้าความ
ค. เสริมความ
ง. ลับลับ

๒๒. คำพูดประเภทใด ตรงกับคำว่า กลับคำ ?

- ก. พูดคำหยาบ
ข. พูดเพ้อเจ้อ
ค. พูดหลักเลียง
ง. พูดส่อเสียด

๒๓. ป่วยน้อยแก้งเป็นป่วยมาก เป็นมฺุสาประเภทใด ?

- ก. ปด
ข. ทนสาบาน
ค. มารยา
ง. ทำเลศ

๒๔. ศีลข้อใด ซึ่ให้เห็นโทษของสิ่งเสพติด ?

- ก. ศีลข้อ ๑
ข. ศีลข้อ ๒
ค. ศีลข้อ ๓
ง. ศีลข้อ ๕

๒๕. ข้อใด เป็นความเสียหายเกิดจากการเสพของมีนเมา ?

- ก. ทำลายข้าวของ
ข. ทุบัติผู้อื่น
ค. ทะเลาะวิวาท
ง. ถูกทุกข้อ

๒๖. ปัญหาสังคมใด สะท้อนการมองข้ามความสำคัญของศีลข้อ ๕ ?

- ก. พนันบอล
ข. อาชญากรรม
ค. ยาเสพติด
ง. ทุจริตคอร์ปชั่น

๒๗. ข้อใด เป็นข้อห้ามของศีลข้อ ๕ ?

- ก. ของผิดกฎหมาย
ข. ของคนอื่น
ค. คู่ครองคนอื่น
ง. ของมีนเมา

๒๘. การตั้งใจงดเว้นจากข้อห้าม เรียกว่าอะไร ?

- ก. ศีล
ข. วิริติ
ค. ปฏิบัติ
ง. พฤติกรรม

๒๙. สมุจเฉทวิริติ เป็นการรักษาศีลของใคร ?

- ก. คนทั่วไป
ข. คนสมათานศีล
ค. อริยบุคคล
ง. ถูกทุกข้อ

๓๐. การรักษาศีลอุโบสถของอุบาสกอุบาสิกา เป็นวิริติใด ?

- ก. สัมปัตตวิริติ
ข. สมათานวิริติ
ค. สมุจเฉทวิริติ
ง. ถูกทุกข้อ

๓๑. หลักธรรมใด ควรปฏิบัติควบคู่กับการรักษาศีล ๕ ?

- ก. พรหมวิหาร **ข. เบญจธรรม**
 ค. สังคหวัตถุ **ง. ฆราวาสธรรม**

๓๒. กัลยาณธรรมใด ทำให้มนุษย์มีเมตตากรุณาต่อกัน ?

- ก. ข้อ ๑ **ข. ข้อ ๒**
 ค. ข้อ ๓ **ง. ข้อ ๔**

๓๓. คุณนงแก้วบริจาคสิ่งของใส่ตู้ปันสุข จัดเข้าในกัลยาณธรรมใด ?

- ก. เมตตากรุณา **ข. สัมมาอาชีวะ**
 ค. ความกตัญญู **ง. กามสังวร**

๓๔. การกระทำใด เป็นพฤติกรรมของคนขาดเมตตาจิต ?

- ก. เลี้ยงปลา **ข. ให้อาหารปลา**
 ค. ปล่อยปลา **ง. ตกปลา**

๓๕. มนุษย์จะรักษาศีลข้อ ๒ ได้มั่นคงยิ่งขึ้น ควรประพฤติกัลยาณธรรมใด ?

- ก. เมตตากรุณา **ข. สัมมาอาชีวะ**
 ค. ความกตัญญู **ง. กามสังวร**

๓๖. ลูกจ้างเข้าทำงานตรงเวลา เชื่อว่าประพฤติเป็นธรรมในอะไร ?

- ก. กิจการ **ข. บุคคล**
 ค. วัตถุ **ง. ถูกทุกข้อ**

๓๗. ลูกจ้างตั้งใจทำงานตามคำสั่งนายจ้าง เชื่อว่าประพฤติเป็นธรรมในอะไร ?

- ก. กิจการ **ข. บุคคล**
 ค. วัตถุ **ง. ถูกทุกข้อ**

๓๘. ผู้ลักลอบปลอมแปลงสินค้า เชื่อว่าประพฤติไม่เป็นธรรมในอะไร ?

- ก. กิจการ **ข. บุคคล**
ค. วัตถุ **ง. ถูกทุกข้อ**

๓๙. ความสำรวมในกาม เป็นอุปการะแก่การรักษาศีลข้อใด ?

- ก. ศีลข้อ ๑ **ข. ศีลข้อ ๒**
ค. ศีลข้อ ๓ **ง. ศีลข้อ ๔**

๔๐. สามีไม่นอกใจภรรยา เป็นการประพฤติกัลยาณธรรมใด ?

- ก. สัมมาอาชีวะ **ข. กามสังวร**
 ค. ความมีสัตย์ **ง. ความมีสติ**

เอกสารอ้างอิง

คณะสงฆ์และรัฐบาล. **หลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๕๗.**
พิมพ์ครั้งที่ ๑ โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กรุงเทพฯ

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. **เรื่อง ปัญหาและเฉลยข้อสอบนักธรรมชั้นตรี-โท - เอกและธรรมศึกษาชั้นตรี - โท - เอก พ.ศ. ๒๕๖๐,** พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กรุงเทพฯ

สารนิพนธ์ ของ นางสาวสุภาภรณ์ จันทร์สว่าง, **การประเมินโครงการการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี,** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา พฤษภาคม 2547

สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **ธรรมศึกษาชั้นตรี,** จัดพิมพ์ พ.ศ.๒๕๕๒. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ

พระอดิคุณ วิฑูรโ (เอียดดี), **โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี, คู่มือเตรียมสอบธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา,** บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด, กรุงเทพฯ